

SAMITI I NATO-S
NË BRUKSEL

QENDRAT E PËRSOSHMËRISË
SË NATO-S

HELIKOPTERI
"PZL W-3 SOKÓŁ"

"FORTRESS MK2"

MBUROJA

Numri 144
Tetor 2021

ISSN 1857-7792

REVISTË E MINISTRISË SË MBROJTJES TË REPUBLIKËS SË MAQEDONISË SË VERIUT

30 VJET PAVARËRSI

Defile solemne e eshalonëve
të njësive të Armatës

Shënohet 22 vjetori i formimit

Në garnizonin e Kumanovës “Boro Menkov” solemnisht u shënuar 22 vjetori i formimit të Brigadës së Europës Juglindore në të cilën morrën pjesë përfaqësues të lartë të vendeve pjesëmarrëse si: Maqedonia e Veriut, Bullgaria, Greqia, Shqipëria, Rumania dhe Turqia. Ministria Radmilla Shekerinska në fjalën e saj para të pranishmive tha se epidemia e cila është vazhdon të jetë e pranishme, si dhe zjarret dhe vërshimet, na rikujtojnë se sa është e rëndësishme të thellohet bashkëpunimi rajonal dhe kryesimit të procesit të bashkëpunimit ministerial në fushën e mbrojtjes në Europën Juglindore, nga Republika e Shqipërisë në Republikën e Bullgarisë e deri në garnizonin “Boro

Menkov”, ku gjendet selia e brigadës. “Procesi i bashkëpunimit ministerial është një forum jashtëzakonisht i dobishëm për dialogun rajonal dhe për bashkëpunimin në fushën e sigurisë, por edhe model për ndërtimin e marrëdhënieve të mira ndërmjet fqinjëve. Gjendja me epideminë, vërshimet dhe me zjarret, na rikujtojnë se sa i rëndësishëm është thellimi i bashkëpunimit rajonal përmes investimeve në menaxhimin me kriza dhe krijimin e mekanizmave për ballafaqim me këto sfida të reja me të cilat do të ballafaqohemi gjithnjë e më tepër edhe në të ardhmen”, tha ministria. Ajo iu falenderua aleatëve dhe miqëve nga rajoni të cilët në gusht të këtij viti na ndihmuan në ballafaqimin me zjarret pyjore. Pas anëtarimit

në NATO, prioritet është integrimi në BE, tha ministria, duke ju falenderuar Shqipërisë për përpjekjet e bëra për bashkëpunimin në procesin ministerial dhe shprehu bindjen e saj se Bullgaria si kryesuese vijuese do të vazhdojë në drejtimin e njejtë. Në këtë solmnitet fjalë rasti mbajtën edhe zëvendës ministri i mbrojtjes së Shqipërisë, Dallëndyshe Bici, shefi i SHP të Armatës së Bullgarisë, gjeneral-nënkoloneli Dimitar Ilev në emër të kryesuesit të posa emëruar të procesit të SEDM-it nga Bullgaria dhe komandantit të SEEBRIG-ut, gjeneralit të brigadave, Aresteidis Illopoulos. Në kuadër të solemnitetit, shefit të SHP të ARMV-së, gjeneral-nënkolonelit Vasko Gjurchinovskit dhe ministres së mbrojtjes

it të SEEBRIG-ut

Radmilla Shekerinskës iu ndanë pllaketa nga Komiteti i SEDM-it dhe pllaketë me rastin e shënimit të 22 vjetorit të formimit të SEEBRIG-ut.

Garnizoni i Kumanovës është nikoqir i përfaqësuesve të gjashtë vendeve dhe gjashtë armatave të cilat kanë bashkëpunuar dhe që do të bashkëpunojnë në domenin e mbrojtjes. Shtabi i SEEBRIG-ut nga gushti i vitit 2020 është i vendosur në garnizonin "Boro Menkov" në Kumanovë dhe këtu do të mbetet deri kah mesi i vitit 2026. Me njësi të veta në SEEBRIG marrin pjesë gjashtë vende: Republika e Maqedonisë së Veriut, Shqipëria, Bullgaria, Greqia, Rumania dhe Turqia. Kjo përvojë është e jashtëzakonshme Со свои единици во

СЕЕБРИГ учествуваат 6 земји: Република Северна Македонија, Албанија, Бугарија, Грција, Романија и Турција. Jo shumë kohë më parë u rikonsturoa edhe godina që tashmë ofron kushte për qëndrim cilësor. Kjo përvojë është e jashtëzakonshme, sepse garnizoni është qendër e një nisme të madhe rajonale në të cilën do të ketë rreth 40 përfaqësues të cilët do të punojnë dhe do të jetojnë me familjet e tyre këtu gjatë pesë viteve të ardhshme. Bashkëpunimi i Brigadës dhe pushtetit lokal është në një nivel jashtëzakonisht të lartë, ndërsa kumanovarët pjesëtarët e brigadës i ndjejnë si bashkëqytetarë të tyre.

A.M.

përmbajtja

MBUROJA ■ viti XII ■ numri 144 ■ tetor 2021

Info	5
Në vijën e parë Ministrja e mbrojtjes Radmilla Shekerinska për vizitë zyrtare në SHBA	6
NATO-aktivitete Përvojat e NATO-s dhe rekomandimet për përdorimin e forcave të armatosura të NATO-s në mbështetje të autoriteteve civile	10
NATO-aktivitete Samiti i NATO-s në Bruksel Kapitull i ri në aleancën transatlantike	12
Global Përgjegjësi për ndryshimet klimatike	18
Misionet paqësore Sekretarët e Përgjithshëm të OKB-së Dag Hamarsjöld (Dag Hammarskjöld)	22
Pilotë legjendarë maqedonas Ivan Tasevski Në qiellin pa kufij	24
Armatim „Henschel Hs 129”	26
Armatim DARDO, automjeti luftarak italian i këmbësorisë	32
Armatim Helikopteri „PZL W-3 Sokół”	34
Përgjatë historisë Velesi dhe rrethina e tij në vitin 1944	44
Global Ballafaqimi me stresin përmes fuqizimit të elasticitetit Si ti “mbushim bateritë”	50
Film „Thirrje për spiunim”	56
	3

30 vjet pavarësi

Ky 8 shtator përkon me 30 vjetorin e referendimit historik i cili u mbajt në vitin 1991, referendum në të cilin qytetarët maqedonas u përcaktuan që shteti të vazhdojë si vend i pavarur dhe sovran në rrugën e zhvillimit dhe prosperimit demokratik. Gjatë ekzistimit 30 vjeçar, vendi ynë u ballafaqua me shumë sfida, me konflikt të armatosur ushtarak, me konteste të shumta, me shumë veto dhe me shumë sfida politike të cilat u tejkaluan. Vendi ynë i vogël, por sovran dhe demokratik, vazhdoi të orientohet në drejtimin e duhur. Dita e pavarësisë është njëra ndër ditët e shenjta dhe të ndritura të historisë së vendit tonë. Sivjet, me rastin e jubileut “30 vjet pavarësi”, edhe njëherë u rikujtuam në ngjarjet historike të cilat e bënë shtetin tonë të pavarur dhe sovran. U theksuan të gjitha arritjet e deritanishme dhe synimet tona të realizuara, si që edhe një herë u theksua se vendi ynë është subjekt i pavarur dhe vend i denjë për respekt në skenën ndërkombëtare. Në jubileun “30 vjet pavarësi” edhe njëherë sollëm në kujdesë ngjarjen se si para 30 viteve, në një mjedis konfliktuoz dhe të përzier, filluam që në mënyrë të pavarur t’i formojmë institucionet e shtetit, në mesin e të cilëve edhe Armatën, e cila edhe sot e kësaj dite gëzon rejtingun më të lartë si institucion me besimin më të madh në mesin e qytetarëve. Rikujtuam edhe një herë se më 17 nëntor 1991 u miratua edhe Kushtetuta e vendit, si akt më i lartë juridik shtetëror, me të cilën edhe formalisht u ndamë nga ish shteti federativ. Para 20 viteve u nënshkrua Marrëveshja e Ohrit me të cilën u zgjodhën shumë dilemma dhe çështje të hapura sa i përket

karakterit multi-etnik të vendit, ku u fuqizua kohezioni i brendshëm dhe u mundësua një zhvillim edhe më stabil i shtetit. Çështja e hapur shumëvjeçare me fqinjtë jugor u mbyll me nënshkrimin e Marrëveshjes së Prespës, e cila na mundësoi hyrje definitive në të gjitha organizatat ndërkombëtare me markuesit e definuar identitar për shtetin dhe për popullin në përgjithësi, ndërsa si përfitim më të rëndësishëm, gjithsesi se vlen të theksohet anëtarimi i Republikës së Maqedonisë së Veriut në NATO, si anëtare e 30 e plotëfuqishme e NATO-s – aleancës më të fuqishme ushtarako-politike në ditët e sotme. Presidenti i vendit Stevo Pendarovski, në fjalën e tij përmes videolidhjes me rastin e jubileut “30 vjet pavarësi”, theksoi edhe nevojën e integritit të mëtejshëm të vendit në organizatat të ndryshme ndërkombëtare. “E nesërmja jonë më e mirë, varet edhe nga integritet në organizatat kryesore dhe të rëndësishme ndërkombëtare. Ne si vend i vogël, në botën e sotme të trazuar globale, nuk do të mund t’ia dalim pa aleatë dhe pa miq. Proceset integruese ishin dhe gjithnjë janë edhe një mjet dhe motiv për arritjen e një kohezioni të brendshëm edhe për arritjen e vlerave më të larta europiane, ndërsa qytetarëve të Republikës së Maqedonisë së Veriut, duke i uruar për Ditën e Pavarësisë, u them: “Ne nuk kemi shtet tjetër rezervë. Maqedonia e Veriut është shtëpia jonë e vetme dhe e përbashkët dhe kjo do të jetë vendi i përhershëm i jetesës vetëm në rast se secili prej nesh jep kontributin e tij për të, mban përgjegjësinë dhe vetëdijen e vet. Urime 30 vjetori i pavarësisë! E paçim përjetë shtetin”.

Dr. Zhanet Ristoska

Botues
Ministria e Mbrojtjes
së Republikës së Maqedonisë së Veriut

Kryetar i këshillit botues
Mr. Ivan Atanasoski, kolonel

Zëvendës kryetar i këshillit botues
Dr. Toni Petreski

Anëtarë të këshillit botues:

Lidija Jançova-Hristova
Sonja Kramarska
Afërdita Volina
Toni Janevski, nënkolonel
Liljana Petreska, nënkolonele
Violeta Kostadinova, nënkolonele
Biljana Ivanova
Dr. Zhanet Ristoska

Kryeredaktore përgjegjëse
Dr. Zhanet Ristoska

Redaksia:
Umit Redzepe
(redaktor i artit grafik dhe teknikës),
Kristina Ilievska
(gazetare dhe fotografe),
Bujar Zylfiqari
(përkthimi dhe redaktimi në gjuhën shqipe)

MBUROJA
Është revistë e
Ministritsë së
Mbrojtjes së
Republikës së
Maqedonisë së Veriut

Botohet një herë
në muaj

„Orce Nikollov“ 116
1000 Shkup

Telefon: 02 3128 276
www.mod.gov.mk

Qëndrimet e plasura nga ana e bashkëpunëtorve të jashtëm nuk përfaqësojnë politikën zyrtare dhe qëndrimet e Ministritsë së Mbrojtjes

PARAQIT KORRUPSIONIN
0800 50030

Ministrja Shekerinska zhvilloi takim me admiralin Burk në Napoli

Në anëtarimin në NATO nuk e kuptojmë vetëm si privilegj, por e kuptojmë edhe si përgjegjësi dhe mundësi të japim kontribut në kuadër të paqes dhe sigursë në botë dhe në rajon. Dhe për këtë jemi krenarë për pjesëmarrjen tonë në misionin e KFOR-it në Kosovë, sepse në këtë mënyrë më drejtpërdrejtë ndihen përfitimet nga anëtarimi i vendit në NATO, ndërsa NATO fitoi aleat ku politika konstruktive e tij është tashmë e njohur në rajon dhe më gejrë”, tha ministrja Radmilla Shekerinska në takimin në Napoli me komandantin e komandës aleate të forcave të bashkuara

të NATO-s, admiralin Robert Burk. Në këtë takim u bisedua edhe për situatë në botë, me theks të veçantë në Afganistan, si dhe për gjendjen në rajon, ku vendi

ynë si anëtare e NATO-s në mënyrë të drejtpërdrejtë kontribuon për paqen dhe sigurinë, për të cilën mori vlerësime të larta nga ana e Aleancës. Ministrja Shekerinska në bazën e NATO-s në Napoli u prit me kordon special me të cilin u përshendet prania e saj në selinë e njëjës prej komandave më të rëndësishme të Aleancës. Delegacioni i Ministrisë së Mbrojtjes dhe Armata, i kryesuar nga ministrja Shekerinska, zhvilloi takime edhe me drejtorët për stërvitje dhe operacione, ku u mbajt brifing rreth aktiviteteteve dhe planeve të komandës aleate.

Konferencë e ministrave të mbrojtjes së Ballkanit Perëndimor dhe Austrisë

Ministrja Radmilla Shekerinska morri pjesë në konferencën e ministrave të mbrojtjes të Ballkanit Perëndimor dhe Austrisë, e cila u mbajt në Krems të Austrisë dhe e cila iu kushtua bashkëpunimit të rajonit dhe perspektivave të tij në BE. Konferenca në Krems mbahet në formatin e ashtuquajtur “Grac Format” me pjesëmarrjen e Maqedonisë së Veriut, Serbisë, Shqipërisë, Malit të Zi, Bosnje e Hercegovinës dhe Austrisë në emër të BE-së, të vendosur në vitin 2018 në Grac me qëllim të vazhdimet të përforsimit të lidhjeve në mes të rajonit

dhe BE-së. Në këtë konferencë ministrat nënshkruan deklaratë të përbashkët për bashkëpunim dhe dialog e cila

përfshinë më shumë aktivitete që kanë të bëjnë me bashkëpunimin në fushën e mbrojtjes, në fuqizimin e rezistencës në rajon, edukimit, trajnimeve dhe kontributit të përbashkët në kuadër të operacioneve të BE-së për menaxhim me krizat. Në kuadër të konferencës ministrja Shekerinska zhvilloi takim me ministren e mbrojtjes së Austrisë Klaudia Taner, takim në të cilin u bisedua për bashkëpunimin në fushën e mbrojtjes dhe për mbështetjen të cilën Austria i ja dha Maqedonisë gjatë kohës që në vendin tonë kapluan zjarret malore dhe gjatë kohës së pandemisë.

Ministrja Shekerinska në konferencë për agjendën “NATO 2030” dhe në 30 vjetorin e pavarësisë

Ministrja e mbrojtjes Radmilla Shekerinska morri pjesë në konferencën për “NATO 2030” dhe 30 vjetori i pavarësisë, e cila u mbajt në Ohër. Në fjalën e saj në këtë konferencë, ministrja Shekerinska theksoi se anëtarimi në NATO është kurorë e 30 vjetorit të pavarësisë sonë dhe u ndal te skepticizmi që mbretëronte në disa qarqee kur para 30 viteve Maqedonia e atëherëshme shpallte pavarësinë. “Na u dhanë shumë pak gjasa për sukses, vlerësimet kryesore ishin se konfliktet e shumta në Jugosllavi nuk do të na kursejnë dhe se ajo ndoshta do të ishte edhe fund për shtetin. Dhe për këtë shkak mendoj se kemi arritje të mëdha në të gjitha momentet e vuajtjeve dhe gëzimit, sepse gjatë 30 viteve të kaluara, pothuajse nga zeroja, formuam institucionet, ndërtaam shtet dhe se

sot jemi më të fortë”, theksoi ministrja. Shekerinska tha se anëtarimi në NATO është fuqizim i këtij sovraniteti dhe rritje e ambicieve tona në bazë të asaj se çfarë shteti duhet të ndërtojë. Sa i përket Afganistanit, ministrja nënvizoi se si shtet vendosëm të rreshtohemi në anën e vlerave demokratike, të mbështesim norma të cilat mendojmë se janë civilizuese, norma të cilat i

prekin veçanërisht gratë dhe fëmijët në Afganistan. “Jemi të gatshëm të dëshmojmë solidaritetin dhe të pranojmë në vendin tonë një numër të caktuar të qytetarëve të Afganistanit, jo për shkak të anëtarimit tonë në NATO, por edhe për faktin se për një kohë të gjatë kemi qenë të pranishëm në Afganistan, kemi pasur angazhim dhe se nuk dëshirojmë që t’a harrojmë këtë në momentin kur do të ketë një krizë të vërtetë. Mendojmë se kjo situatë kërkon humanitet dhe jo kthyerje të kokës anash duke mos i parë vuajtjet e qytetarëve të cilët gjinden dhe do të gjinden në goditjen e autoriteteve talebane”, theksoi ministrja Shekerinska. Konferenca dy ditore e cila u mbajt në Ohër, me pjesëmarrës të shumtë të jetës politike dhe publike në vend, të ekspertëve dhe miqve të huaj, ishte hyrje në shënimin e 30 vjetorit të pavarësisë së vendit tonë.

Ministrja e mbrojtjes Radmilla Shekerinska për vizitë zyrtare në SHBA

Vizita e ministres së mbrojtjes Radmilla Shekerinska ishte vizita e parë zyrtare e një përfaqësuesi të Qeverisë së Republikës së Maqedonisë së Veriut te partneri ynë strategjik SHBA, pas ndërrimit të administratës, gjegjësisht pas zgjedhjes së presidentit të ri amerikan Bajden. Ministria Shekerinska porositi se nga përfaqësuesit amerikanë në Pentagon dhe në Departamentin e Shtetit do të kërkojë që administrate e re amerikane e kryesuar nga presidenti Bajden, të ruaj përqëndrimin dhe interesin në kuadër të Ballkanit, si dhe se do të kërkojë mbështetje të fuqishme nga ana e SHBA-së për intensifikimin e rrugës sonë europiane. “Vetëm Europa në tërësi, vetëm Europa e bashkuar, vetëm Ballkani i integruar në Europë

Ministrja e mbrojtjes Radmilla Shekerinska nga 16 shtatori qëndroi për vizitë zyrtare disa ditore te aleati ynë dhe partneri strategjik, Shtetet e Bashkuara të Amerikës. Kjo është vizita e tretë zyrtare e ministres Shekerinska në Uashington dhe Pentagon, gjë që paraqet dëshmi se marrëdhëniet dhe bashkëpunimi bilateral në fushën e mbrojtjes me SHBA-në, arriti maksimumin historik gjatë kësaj periudhe dhe dha sinjal se reformat dhe përparimi në fushën e mbrojtjes kishin ndikim pozitiv në kuadër të kapacitetit alatë të Maqedonisë së Veriut si anëtare e 30 e NATO-s

mund të garanton siguri për tërë rajonin, ndërsa ky është edhe qëllimi i NATO-s dhe Bashkimit Europian dhe i të gjithë neve të cilët jemi pjesë e familjes së madhe euroatlantike”, porositi ministria në një fjalim përmes videolidhjes drejtuar opinionit vendas.

Në Departamentin e Shtetit, ministria Shekerinska u takua me të deleguarin e ri amerikan për Ballkanin Perëndimor, Gabriel Eskobar. Në këtë takim u konkludua se vendi i Ballkanit Perëndimor është në BE dhe se administrate e re amerikane dëshiron

që sa më parë ta shohë Maqedoninë e Veriut në procesin e bisedimeve me BE-në. Ministrja Shekerinska në Departamentin e Shtetit zhvilloi takim edhe me të parin e Byrosë për Çështje Politike dhe Çështje të Mbrojtjes, Timoti Alen Bejts, ku edhe një herë u riafirmua pozicioni amerikan për një rajon stabil dhe me prosperitet si dhe për zgjidhjen e çështjeve që pengojnë paqen dhe sigurinë. Në Pentagon, ministrja Shekerinska bisedoi me Hajdi Grantin, drejtoreshën e Agjencionit për Bashkëpunim të Mbrojtjes dhe Sigurisë. Në këtë takim u bisedua rreth projekteve vijuese që kanë të bëjnë me modernizimin e Armatës.

Në Uashington, më 18 shtator u zhvillua takim në mes të ministres së mbrojtjes Radmilla Shekerinska dhe sekretarit të mbrojtjes amerikane, Llojd Ostin III, ku ministrja e njoftoi sekretarin e mbrojtjes së SHBA-së me proceset aktuale në fushën e mbrojtjes duke i theksuar edhe pozicionet e Maqedonisë së Veriut në kuadër të proceseve gjeopolitike në rajon. Sekretari i mbrojtjes Ostin u falenderua për partneritetin e kahmotshëm dhe për bashkëpunimin në fushën e mbrojtjes dhe theksoi se do të vazhdojë edhe më tej të zhvillohet me një intenzitet edhe më të fuqishëm. Në hollin e NATO-s në Pentagon, më 18 shtator, u zhvillua ceremonia e shpalosjes së flamurit maqedonas, ku pas anëtarimit në NATO ju bashkangjiti 29 flamujve të vendeve tjera anëtare të Aleancës. Flamurin simbolikisht e shpalosi ministrja Radmilla Shekerinska dhe ndihmës sekretari i mbrojtjes së SHBA-së, Llori Kuper. Kuper ju falenderua ministres Shekerinska për kontributin e saj për anëtarimin në NATO si dhe për përpjekjet për zhvillimin e marrëdhënieve maqedono-amerikane. Në këtë ceremoni morri pjesë edhe ambasadorja e SHBA-së në Maqedoninë e Veriut Kejt Mari Bërns, e cila në fjalën e saj tha se anëtarimi ynë në NATO është crucial për stabilitetin dhe përparimin e rajonit, duke e uruar ministren Shekerinska për leadershipin e dhe vizionin e saj në realizimin e qëllimeve strategjike të vendit. Ministrja Shekerinska theksoi se suksesi me anëtarimin në NATO është rezultat e një guximi të fuqishëm politik, të punës së palodhshme 30 vjeçare por edhe u mbështetjes së vazhdueshme të miqve si SHBA-ja. “Ju faleminderit që na besoni”, tha ministrja. Në këtë ceremoni i pranishëm ishte edhe Morin Kormak, ndihmëse e sekretarit të shtetit për çështje euro-aziatike, drejtoresha e agjencisë për bashkëpunim në fushën e mbrojtjes dhe sigurisë, Hajdi Grant,

si dhe përfaqësues tjerë të Pentagonit, si dhe përfaqësues të Ambasadës së SHBA-së në Maqedoninë e Veriut. Bë kuadër të vizitës në SHBA, ministrja Shekerinska vizitoi edhe shtetin Vermont dhe Gardën Kombëtare të Vermontit. Në Vermont, ministrja Shekerinska u takua me zëvendës guvernatoren Moli Grej, ndërsa vizitoi edhe bazën ajrore të Gardës Kombëtare, ku me nikoqirët e saj bisedoi për 3a aktivitetet e ardhshme në bashkëpunim me Armatën dhe me Gardën Kombëtare të Vermontit. Ministrja e vizitoi edhe poligonin për planifikimin e operacioneve në këtë shtet, si dhe morri pjesë në brigingun në kuadër të Qendrës Operative për Emergjencë. Nikoqir i kësaj vizite ishte komandanti i Gardës Kombëtare të Vermontit, gjeneral-majori Gregori Najt, që e shoqëroi delegacionin nga Maqedonia e Veriut edhe në Uashington. “Pas realizimit me sukses të një numër të madh të stërvitjeve bashkarisht, me padurim presim që t’u shprehim mirëseardhje pjesëtarëve të Gardës

Kombëtare të Vermontit në stërvitjen vijuese “Përgjigje e Shpejtë 22”, e cila fokusohet në njësitë desante dhe ato ajrore”, tha ministrja e mbrojtjes, Radmilla Shekerinska gjatë vizitës të bazës ajrore të Gardës Kombëtare të Vermontit. Ministrja Shekerinska zhvilloi takim edhe me zëvendës guvernatoren e Vermontit, Moli Grej, ndërsa e vizitoi edhe poligonin për planifikim të operacioneve. Ministrja Radmilla Shekerinska e përfundoi vizitën disa ditore në SHBA me një konferencë për shtyp në Vermont ku bëri një rikapitulum të takimeve dhe bisedave në Pentagon, Departamentin e Shtetit dhe bashkëpunimin mes dy vendeve, si dhe të mundësive për zhvillim të këtij bashkëpunimi disa dekadësh në fushën e mbrojtjes, duke mos anashkaluar as fushat si ekonomia, bujqësia, turizmi dhe tregtia. Vizita në Vermont përfundoi me demonstrimin e fluturimeve të avionëve gjahtarë “F-35” të forcave ajrore të Gardës Kombëtare të Vermontit.

Kristina Ilievska

Shefi i SHP gjeneral-nënkoloneli Vasko Gjurçinovski në mbledhjen e KU të NATO-s

Shefi i SHP, gjeneral-nënkoloneli Vasko Gjurçinovski, morri pjesë në mbledhjen e rregullt të Komitetit Ushtarak (KU) të NATO-s që u zhvillua në Athinë të Republikës së Greqisë, në format të shefave të SHP. Në këtë mbledhje, shefat e shtabeve të përgjishme të 30 vendeve anëtare diskutuan për çështje strategjike që kanë të bëjnë me operacionet, misionet dhe aktivitetet e NATO-s, për implementimin e koncepteve ushtarake dhe të mbrojtjes, për nismën "NATO 2030", si dhe për sfidat vijuese të Aleancës. Në mbledhjen me të cilën udhëheq kryesuesi i KU, admiral Rob Bauer, morrën pjesë edhe komandantët suprem të forcave aleate të Europës

dhe forcave aleate të transformimit, gjeneralët Tod Uoters dhe Andre Lanata. Shefi i SHP, gjeneral-nënkoloneli Vasko Gjurçinovski, gjatë qëndrimit të tij në Athinë zhvilloi takim me ambasadorin e Republikës së Maqedonisë së Veriut në Greqi, E.S. Lidija Boshkovska. Armata e Republikës së Maqedonisë së

Veriut, me realizimin e aktiviteteve në të gjitha fushave që janë në përgjegjësi të Armatës, punon në mënyrë intenzive për realizimin e të gjitha detyrave për integrimin e tërësishëm në NATO para afatit të caktuar. Njëherit, me pjesëmarrje të vazhdueshme në kuadër të stërvitjeve të mëdha ndërkombëtare dhe në operacionet paqësore të NATO-s, armata jonë në mënyrë të konsiderueshme kontribuon në të gjitha aktivitetet e NATO-s, për nga edhe njihet si një aleat respektabil. Komiteti Ushtarak në nivel të shefave të shtabeve të përgjishme, mban dy mbledhje të rregullta gjatë vitit, ndërsa një herë në vit shefat takohen në një nga vendet anëtare aleate.

Takim pune të SHP të Armatës

Zëvendës komandanti i forcave të SHBA-së për Europë dhe Afrikë, gjeneral-majori Xhozef Xherard, qëndroi për vizitë pune në Shtabin e Përgjithshëm të Armatës së Republikës së Maqedonisë së Veriut dhe Ministrisë së Mbrojtjes. Gjatë qëndrimit, gjenerali Xherard zhvilloi takim me zëvendës shefin e Shtabit të Përgjithshëm, gjeneral-majorin Azim Nuredin, takim në të cilin u bisedua për bashkëpunimin e deritanishëm dhe për detyrat vijuese stërvitore me komandën e SHBA-së për Europë si dhe për kontributin tonë në kuadër të operacioneve paqësore. Nga ana e gjeneralëve Nuredin dhe Xherard u theksua bashkëpunimi i shkëlqyer, para

se gjithash në aktivitetet stërvitore të organizuara nga ana e kësaj komande të SHBA-së. Paraprakisht, në MM, gjenerali Xherard u takua edhe me sekretarin shtetëror, Dragan Nikoliq. Gjenerali Xherard e vizitoi edhe garnizonin e

Shtipit, ku nën shoqërinë e komandantit të brigadës së 1 të mekanizuar këmbësorike, Sasho Llafçiski, morri pjesë në stërvitje demonstruese taktike nga ana e pjesëtarëve të Armatës të cilët përgatiten për stërvitje të rëndësishme në kuadër të misionit të KFOR-it. Para mysafirit të lartë u prezantua mënyra e përgatitjes, trajnimit që e zhvillojnë pjesëtarët tanë para nisjes në mision, si dhe detyrat të cilat i realizojnë gjatë misionit. Si vazhdimësi e bashkëpunimit të shkëlqyer në fushën e mbrojtjes, vitin e ardhshëm, Republika e Maqedonisë së Veriut do të jetë nikoqire e stërvitjes ndërkombëtare "Përgjigja e Shpejtë 22" nën patronazhin e Komandës së SHBA-së për Europë.

Solemnisht u shënuar Dita e Batalionit të 2. Këmbësorik

Në kazermën „Jane Sandanski“ në Shtip me anë të solemnitetit ushtarak, pjesëtarët e bk 2. nga përbërja e bpmk 1. shënuan Ditën e Njësisë, 17 Shtatorin, ditën kur është formuar Brigada e 14 Sulmuese Rinore Nacionalçlirimtare e Maqedonisë "Dimitar Vllahov" (14. bsrnm), në vitin 1944 në f. Mitrashincë të Berovës. Me rastin e shënimit të Ditës së njësisë, delegacione nga komanda vartëse dhe njësia vendosën kurora me lule para pllakës përkujtimore "Maqedonia" në hyrje të kazermës, si dhe pranë pllakës përkujtimore në hyrje të fshatit Mitrashincë. Në këtë solemnitet fjalë rasti mbajti komandanti i kazermës "Jane Sandanski", nënkoloneli Stojançe Kostov i cili mes tjerash tha: "Ne, pjesëtarët e bk 2. jemi krenarë që i vazhdojmë traditat e kësaj brigade të famshme. Jemi krenarë dhe nderojmë të gjithë luftëtarët dhe heronjtë të cilët për

vite me rradhë shuan ëndërrat, dhanë jetën për lirinë e Maqedonisë". Sot bk 2. është forcë ushtarake e denjë për t'u nderuar. Si batalion i lehtë i deklaruar i këmbësorisë, ky batalion ka të bëjë me cakun e NATO-s për aftësi të prioritetit të parë për Aleancën, në përputhje me caqet e NATO-s për aftësi nga viti 2021 duke qenë një thesarë për formimin e BLDK, ku dëshmojmë se jemi aleat serioz të cilit duhet t'i besohet. Para

të pranishmive fjalë rasti mbajti edhe komandanti i bpk 1. koloneli Sashko Llafçiski, në të cilën shpalosi të gjitha aktivitetet si dhe kontributin e njësisë, sidomos në parandalimin e përhapjes së zjarreve.

Në këtë solemnitet morrën pjesë shefi i shtabit të KO, gjenerali i brigadave Mirçe Gjorgoski, komandantët e njsëve, shefat e sekcioneve të komandës vartëse, përfaqësues të Armatës së SHBA-së të misionit të KFOR-it, si dhe përfaqësues të sektorit të shoqërisë civile dhe sektorit të biznesit. Në kuadër të solemnitetit pati defile të njësisve duke demonstruar edhe masa simulative, çmime dhe mirënjohje. U shpall edhe si regjiment më i mirë në kuadër të njësisë për vitin e kaluar, ndërsa atë nder për herë të dytë si togere e kishte edhe Neda Vollçeva.

OORRMV, anëtare e plotë e CIOR

Në funksionimin aktiv 69 vjeçar të Organizatës së Oficerëve Rezervë të Republikës së Maqedonisë së Veriut (OORRMV), 7 gushti i vitit 2021 paraqet një datë të rëndësishme e cila do të mbahet mend përgjithmonë nga gjeneratat e tanishme dhe ato të ardhshme të oficerëve dhe nënoficerëve rezervë. Në këtë ditë erdhi lajmi i shumë prituri se në kongresin veror të CIOR-it (Konferenca Ndëraleate e Oficerëve Rezervë), OORRMV është pranuar si anëtare e plotë e Asociacionit Euroatlantik të Oficerëve Rezervë, gjë që paraqet statusin më të lartë të mundshëm për asociacionet kombëtare të oficerëve rezervë nga ana e vendeve anëtare të NATO-s. Me këtë rast, në Shtëpinë e Armatës në Shkup, u mbajt mbledhje solemne e Kuvendit të OORRMV-së në të cilën morrën pjesë: ministrja e mbrojtjes Radmilla Shekerinska, sekretari shtetëror i MM-së, Dragan Nikoliq, si dhe udhëheqësi i sektorit për bashkëpunim ushtarako-civil, dr. Toni Petreski. Kryetari i OORRMV-së, dr. Goce Georgiev iu falenderua ministres Shekerinska për mbështetjen e MM-së, duke u drejtuar: “Me anëtarimin në NATO, Republika e Maqedonisë së Veriut u bë pjesë e mbrojtjes kolektive të aleancës më të fuqishme politiko-ushtarake që e di njerëzimi. Me pranimin e organizatës

në kuadër të CIOR-it, vendosëm edhe gurin e fundit në mozaikun e quajtur NATO dhe kjo duhet të na bëjë krenarë. Anëtarimi në CIOR do të thotë kontribut për përbërjen rezerve të ARMV-së, ndërsa anëtarimi i drejtpërdrejtë në Aleancë do të thotë siguri pa të cilën nuk ka ardhmëri. Secili hap në drejtim të asaj rruge është investim për të ardhmen e vendit tonë dhe për pasardhësit tanë”, theksoi mes tjerash, në fjalën përshëndetëse dr. Goce Georgiev. Duke uruar për këtë sukses të madh ndërkombëtar, ministrja Shekerinska tha: “Urime dhe dua të falenderohem për kontributin e jashtëzakonshëm që udhëheqësia e organizatës e dha edhe në kushte të virusit korona, për të mos e humbur kohën, për të mos e lënë këtë për rradhën e ardhshme dhe të thotë se tash nuk është koha, por të bëjë ç’mos për të dhënë maksimumin, për t’i shfrytëzuar

të gjitha argumentet dhe kontaktet në dobinë tonë, që sot të gjithë ne të jemi të kënaqur dhe të urojmë njëri tjetrin. U bëmë pjesë e elitës së sigurisë ndërsa sjellim vendime të cilat kanë të bëjnë me botën, e jo vetëm me ne dhe me rajonin tonë”. Në pjesën përmbyllëse të fjalës së saj, ministrja e mbrojtjes tha: “Nuk është e rastësishme që për herë të parë ia dolëm që organizatën e oficerëve rezervë t’a vendosim si pjesë të ligjit dhe në këtë mënyrë t’a obligojmë Ministrinë e Mbrojtjes të kujdeset financiarisht dhe esencialisht për të, ta mbështesë, sepse shërbimi ndaj atdheut nuk përfundon pas pensionimit. As ju nuk e prisnit këtë kështu, e as ne në botën politike nuk duhet këtë kështu ta mendojmë. Ndërrohen kuvende, qeveri, ministra, ndërrohen edhe oficerë, por ndjenja jonë e shërbimit, nderit dhe borxhit ndaj atdheut nuk duhet shuar kurrë. Me anëtarimin e plotë në Konfederatën Ndëraleate të Oficerëve Rezervë, e cila përfaqëson interesat e rreth 1.000.000 anëtarëve nga 34 vende, 27 nga të cilat janë pjesë e NATO-s, OORRMV-ja do të jetë e orientuar në shumë obligime të ndryshme në planin ndërkombëtar. Në këtë kontekst, gjatë periudhës vijuese do të intensifikohen dhe do të rritet niveli i të gjitha obligimeve ndaj të gjitha aktiviteteve të planifikuara të CIOR-it”.

Majave të lindenave

Me rastin e 118 vjetorit të Kryengritjes së lindenit, në rajonin e Demir Hisarit u mbajt marshi tradicional “Majave të lindenave”. Edhe përkundër kushteve specifike me pandeminë COVID-19, udhëheqësia e NJKM të OORRMV-së së Demir Hisarit, me të cilën udhëheq togeri rezervë Vasko Mlladenovski, në bashkëpunim me NJ të LL të LNÇM-së, vendosi që të mos ndërpritet tradita disa vjeçare dhe të organizohet ky aktivitet një ditë në shenjë respekti ndaj lindenave. Në këtë marsh, që realizohet në relacion: kisha “Shën Jovan Preteça – kisha “Shën Ilia” – kisha “Shën

Pjetri” – kompleksi memorial “Damjan Gruev” në distancë prej 17 kilometrave, morrën pjesë 15 oficerë rezervë, aktivistë të NJKM, përfaqësues të organizatës së luftëtarëve, si dhe përfaqësues të

vetëqeverisjes lokale. Përfaqësuesit e Komunës së Demir Hisarit, Marijanço Stojanovski, të NJKM të OORRMV-së që i ndanë mirënjohje organizatës për kontributin e saj për vazhdimin e traditave lridashëse. “Kjo ngjarje paraqet një shembull të mirë për bashkëpunimin shumë vjeçar të NJKM të OORRMV-së me vetëqeverisjen lokale dhe me Organizatën e Luftëtarëve në vazhdimin e traditave lridashëse duke e kujtuar periudhën më të hershme historike”, tha në fund të bisedës, kryetari Vasko Mlladenovski.

U shënua 70 vjetori i OORRMV-së

Me 17 shtator u mbajt online mbledhje e këshillit të OORRMV-së në të cilën u miratua informata për aktivitetet e realizuara gjatë periudhës së muajve korrik-shtator, si dhe u miratua plani për aktivitetet prioritare deri në fund të vitit. Sipas planit, deri në fund të vitit kalendarik do të realizohen aktivitetet vijuese: qitje me AP 7,63 mm, në vendqitjen “Krastë” në Kumanovë, në të cilën do të marrin pjesë

rreth 80 nënoficerë dhe oficerë rezervë nga pjesa lindore e vendit tonë, ndërsa në rajonin e “Pelincës” do të organizohet marsh rajonal kondicionues në të cilin do të marrin pjesë 80 pjesëtarë të OORRMV-së, gjithashtu nga pjesa lindore e vendit tonë. Përpos këtyre aktiviteteve praktike, në 10 NJKM në qytetet më të mëdha do të organizohen tribuna me tema “Sfidat dhe rreziqet nga kriza me refugjatët si

faktor i mundshëm për destabilizimin e Republikës së Maqedonisë së Veriut”. Në këtë mbledhje online është miratuar edhe vendimi për formimin e këshillit për shënimin e 70 vjetorit të ekzistimit të OORRMV-së. Në këtë kontekst, deri në fund të këtij viti, do të intensifikohen aktivitetet e përgjithshme për një shënim të denjë të këtij jubileu të rëndësishëm për organizatën.

Përvojat e NATO-s dhe rekomandimet për përdorimin e forcave të armatosura të NATO-s në mbështetje të autoriteteve civile

Siç dihet, mbrojtja kolektive nënkupton përdorimin e FA në realizimin e të drejtës individuale, gjegjësisht të mbrojtjes kolektive të shtetit, në rast se sulmohet. Nga ana tjetër, operacionet e menaxhimit të krizës janë të lidhura me angazhimin dhe me realizimin e operacioneve nga ana e menaxhmentit të krizës në të cilin FA vihen në mbështetje të autoriteteve civile në gjendje të krizë, gjegjësisht në gjendje të jashtëzakonshme. Përdorimi i FA në kuadër të sigurisë kooperative nënkupton angazhim në operacionet ndërkombëtare të kryesura nga Aleanca dhe kontributi ndaj paqes botërore, por gjithashtu edhe mbështetje të vendit nikoqir në ballafaqim me sfidat dhe me pasojat e fatkeqësive natyrore dhe kafastrofave. Edhe në kuadër të Aleancës, vendimi për përdorimin e FA është përgjegjësi kombëtare dhe për këtë, të gjitha aktivitetet dhe angazhimet të të njejtave, brenda dhe jashtë vendit, duhet të jenë të planifikuara dhe të dakorduara në mënyrë sa më koherente. Praktika e anëtarëve të NATO-s tregon që secili vend anëtar në ballafaqimin me

Nevoja e ndërtimit të mekanizmave për vendosjen e rezistencës dhe për përgjigje në rast të fatkeqësive natyrore, gjendjes së jashtëzakonshme të krizës është një përmbajtje e rëndësishme e aktivitetëve të vendeve anëtare të Aleancës, por edhe në kontekst të angazhimit solidar dhe integral të Aleancës. Kjo është në funksion të vendosjes së rezistencës për një ballafaqim të suksesshëm të katër detyrave kryesore të Aleancës – mbrojtjes kolektive, menaxhimit me kriza dhe siguri kooperative

situata të këtitlla, duhet të zhvillojë planin e vet gjithpërfshirës për angazhimin e institucioneve shtetërore dhe agjencive në ballafaqim me krizat dhe me gjendjet e jashtëzakonshme (Ëhole of Government Approach – ËGA), gjegjësisht plan gjithpërfshirës për angazhimin e shoqërisë në tërësi (Ëhole of Society Approach – ËSA) në ballafaqim me situata të këtitlla (Brussel Summit Declaration, 2018). Me këtë rast, preferohet që FA të mos jenë “respondues i parë”, por parimisht të kontribuojnë në shmangjen e pasojave në përputhje me funksionalitetet e të gjitha institucioneve të përfshira, shkathtësive dhe kapaciteteve të tyre në situatën e dhënë. Në rastin konkret, forcat e armatosura, duhet të merren si segment proaktiv të konceptit të ËGA dhe sistemit për mbrojtje, e jo vetëm si subjekt. Gjithashtu, në përputhje me shtatë kërkesat themelore – Seven Baseline Requirements (SBR), Aleanca ka përgatitur procedura dhe mekanizma institucionale për veprim në gjendje krizash dhe në gjendje të jashtëzakonshme në kuadër të Euro – Atlantic Disaster Respond Coordination Center – EADRCC. Dedikimi dhe funksionimi i EADRCC (NATO’s principal civil emergency response mechanism in the Euro-Atlantic area) ka të bëjë me mekanizmin kryesor dhe qëndor të NATO-s për përgjigje në rast të krizës, gjegjësisht në rast të gjendjes së jashtëzakonshme në mjedisin euroatlantik. Qendra funksionon si një zgjidhje sistematike për koordinimin e kërkesave dhe ofertave për ndihmë, gjegjësisht për ballafaqim me pasojat nga fatkeqësitë natyrore, „man made catastrophes“, pamdemive, ndryshimeve klimatike dhe çënimeve të ngjajshme të natyrës joluftarake (EADRCC, 2020). Segmenti i dytë që i bashkon krizën dhe gjendjen e jashtëzakonshme apo eventualisht gjendjen e luftës brena Aleancës ka të bëjë me sfidën për vendosjen e rezistencës përmes mbështetjes së SBR dhe vendit nikoqir - Host Nation Support (HNS). Edhe pse kjo parimisht ka të bëjë me ingerencat e gatishmërisë civile të mbrojtjes, duhet të merret si pjesë komplementare e marrëdhënieve civilo-ushtarake të cilat janë shumë të rëndësishme për ballafaqim në gjendje kriza apo në gjendje të jashtëzakonshme. Në të ardhmen, të njëjtat duhet të përpunojnë dhe në kuadër të tyre të përputhen të gjitha aktivitetet konkrete, masa, procedura dhe ingerenca me anë të të cilave në mënyrë precize do të përcaktohej intensiteti i angazhimit, vendi i kontributit dhe roli i Armatës në ballafaqim me krizën përkatëse, me gjendjen e jashtëzakonshme apo me atë të luftës (Kuzmanovski, 2021). Ajo që duhet të jetë sfidë e vazhdueshme ka të bëjë me bazën e vendosjes së rezistencës së shtetit që nuk duhet të ndalet vetëm me implementimin e SBR,

por, nevojitet që e njëjta të zgjerohet në të gjitha fushat e jetës shoqërore, sidomos në fushën e komunikimit dhe në atë të digjitalizimit, gjegjësisht në domenin kibernetik dhe të kërcënimit kibernetike. Vendosja e rezistencës duhet të përfshijë ndërtimin e shkathtësive dhe kapaciteteve për ballafaqim me sulmet kibernetike, njëkohësisht duke mundësuar komunikim të sigurt, si dhe rezistencë ndaj kërcënimeve kibernetike dhe dezinformatave (Kuzmanovski, 2021). Nevojitet të sigurohet siguri/ rezistencë të rrjeteve të sistemeve të informacioneve dhe të shërbimeve të mbështetjes në mbrojtje të gjithpërfshirjes së infrastrukturës kritike. Por, kjo është komplekse për shkak të mungesës së rregullativës juridiko-normative me

të cilën në mënyrë të planifikuar dhe sistimore do të rregullohej përcaktimi, organizimi dhe mbrojtja e infrastrukturës kritike. Mbështetja e institucioneve civile në kushte dhe gjendje të ndryshme të jashtëzakonshme dhe të krizës është e një rëndësie të jashtëzakonshme për një shoqëri, sepse qytetarëve u jep ndjenjë të sigurisë dhe besimit në funksionimin e shoqërisë. Për këtë shkak nevojitet përpilimi i planeve gjithpërfshirëse për funksionimin e shtetit në kushte të krizës dhe gjendjes së jashtëzakonshme. Në këtë mënyrë do të siguroheshin mekanizma dhe procedura për ballafaqim efikas me pasojat nga fatkeqësitë natyrore, „man made catastrophes“, epidemi, me ndryshime klimatike dhe me kërcënime e çënime të tjera të natyrës joluftarake. Me planifikimin gjithpërfshirës sigurohen kapacitetet e nevojshme për parandalim dhe për përgjigje gjithpërfshirëse kombëtare për mbështetjen e institucioneve civile në gjendje krize dhe gjendje të jashtëzakonshme. Për të siguruar gjithpërfshirje në zhvillimin e kapaciteteve

të mbrojtjes së vendit nevojitet “bashkëpunim i koordinuar me resorëve me institucionet dhe shoqatat qeveritare dhe joqeveritare të forcave dhe ekspertizë për përgjigje ndaj sfidave bashkëkohore“ (Strategji për mbrojtje, 2020, fq.11). ËGA&ËSA parashikojnë definim preciz dhe të qartë të rolit që do ta kishte secili institucion shtetëror, agjencion dhe një pjesë të organizatave joqeveritare, si dhe subjektet në kushte të krizës dhe në gjendje të jashtëzakonshme. Kjo nënkupton obligim jo vetëm për zhvillimin, por edhe për mirëmbajtjen e kapaciteteve dhe shkathtësive në ballafaqimin me pasojat e shkaktuara nga fakeqësitë natyrore apo nga „man made catastrophes“, pamdemive, ndryshimeve klimatike, etj. Gjegjësisht, organet e

administratës shtetërore në mënyrë preventive, por edhe çdo institucion dhe agjencion, si dhe organizata tjera ndërkombëtare, turpat e tyre, organizata joqeveritare, subjekte tjera, duhet të kenë përpiluar plan të tyre të detajuar për punë dhe për funksionim, në kushte të gjendjes së krizës dhe gjendjes së jashtëzakonshme. Me këtë rast, të gjitha planet e institucioneve shtetërore dhe të sektorit joqeveritar, duhet të jenë të bashkuar në një plan gjithpërfshirës, për të vepruar në gjendje të krizës dhe gjendje të jashtëzakonshme. Në parim “rojtari” i një plani të këtitllë, duhet të jetë institucioni i cili është përgjegjës për menaxhim të krizës, apo në fund të fundit këtë duhet t’a bëjë qeveria. Kjo, në esencë nuk është e re për ne, sepse kjo qasje konceptuale e veprimit dhe organizimit në rast të gjendjes së krizës apo gjendjes së jashtëzakonshme, ishte tejet funksional dhe ishte pjesë përbërëse e sistemit të mbrojtjes së Republikës së Maqedonisë deri në mesin e viteve të nëntëdhjeta të shekullit të kaluar.

Samiti i NATO-s në Bruksel

Kapitull i ri në aleancën transatlantike

Në Samitin e NATO-s në Bruksel, udhëheqësit riafirmuan unitetin, solidaritetin dhe kohezionin, duke hapur një kapitull të ri në një kohë kur mjedisi i sigurisë po bëhet gjithnjë e më kompleks dhe i paparashikueshëm. Në dokumentin përfundimtar, Komunikata e Samitit identifikon si kërcënime dhe sfida të sigurisë në zonën euroatlantike: politikën agresive të Rusisë dhe veprimet e saj agresive, të gjitha format e terrorizmit, minimin e demokracisë dhe rendit ndërkombëtar bazuar në rregulla dhe vlera të përbashkëta, rritje, kërcënime kibernetike, hibride dhe të tjera asimetrike, si dhe fushata dezinformuese, ndryshimet klimatike dhe aktivitetet në hapësirë.

Më 14 qershor 2021, në selinë e NATO-s u mbajt Samiti i 31-të i Aleancës së Atlantikut të Veriut. Ky ishte samiti i parë i NATO-s në të cilin Republika e Maqedonisë së Veriut mori pjesë si anëtare e plotë e Aleancës. Ishte gjithashtu samiti i parë ku mori pjesë presidenti i ri amerikan Joe Biden, i cili e bëri të qartë se dëshironte të rinovonte dhe forconte partneritetin dhe bashkëpunimin transatlantik që ishte tronditur rëndë gjatë paraardhësit të tij

Karakteristike, ndryshimet klimatike përmenden fillimisht si një kërcënim për sigurinë globale, ashtu si Kina, e cila përmendet fillimisht si një problem, por jo si një sfidë sistematike, ndërsa Rusia mbetet kërcënimi më i madh për sigurinë euroatlantike. Në Samitin e NATO-s në Londër në

vitin 2019, Sekretarit të Përgjithshëm iu kërkua të zhvillonte një proces reflektimi për të forcuar më tej dimensionin politik të NATO-s. Për këtë qëllim, Sekretari i Përgjithshëm krijoi një grup të pavarur ekspertësh që zhvilluan "NATO 2030 - Axhenda Transatlantike për të Ardhmen". Axhenda "NATO 2030" ofron udhëzime

të qarta për përshtatje të mëtejshme për të adresuar kërcënimet dhe sfidat aktuale dhe të ardhshme të sigurisë. Për këtë qëllim, udhëheqësit e NATO-s ripohuan se NATO është forumi i vetëm, thelbësor dhe i nevojshëm transatlantik për konsultime dhe veprim të përbashkët për të gjitha çështjet që lidhen me sigurinë individuale dhe kolektive; se ata do të punojnë për forcimin e NATO-s si një kornizë organizative për mbrojtjen kolektive të zonës euroatlantike nga të gjitha kërcënimet, nga të gjitha drejtimet, dhe ripohuan angazhimin e tyre për të investuar në mbrojtje, në përputhje me angazhimet e marra nga Samiti i Uellsit në vitin 2014, me qëllim forcimin dhe modernizimin e strukturës së forcave të NATO-s; të forcojë rezistencën, e cila në përputhje me nenin 3 të Traktatit të Atlantikut të Veriut mbetet një përgjegjësi kombëtare; do të inkurajojë bashkëpunimin teknologjik ndërmjet Aleatëve dhe në këtë drejtim kanë rënë dakord për krijimin e një Fondi të Inovacionit të NATO-s; të rrisë aftësinë e NATO-s për të kontribuar në ruajtjen dhe formësimin e rendit ndërkombëtar duke forcuar dialogun politik dhe bashkëpunimin praktik me partnerët; do të forcojë kapacitetin e partnerëve të NATO-s duke ofruar trajnime dhe mbështetje për ngritjen e kapaciteteve, sepse destabiliteti në fqinjësinë e NATO-s ndikon drejtpërdrejt në sigurinë e Aleatëve; do të përpiqet që NATO të bëhet një organizatë udhëheqëse kur bëhet fjalë për të kuptuar dhe akomoduar ndikimin e ndryshimeve klimatike në siguri. Liderët i bënë thirrje Sekretarit të Përgjithshëm që të drejtojë procesin e zhvillimit/përpunimit të konceptit të ardhshëm strategjik, i cili do të miratohet nga liderët në samitin e ardhshëm të NATO-s.

Marrëdhëniet NATO-Rusi

Marrëdhëniet me Rusinë, të cilat janë në nivelin më të ulët deri tani, kanë një rëndësi të madhe për Aleancën e Atlantikut të Veriut, e cila beson në një qasje të dyfishtë ndaj Rusisë, gjegjësisht duhet të jetë e fortë në mbrojtje, duke qëndruar e hapur për dialog me Rusinë. Në komunikatën përfundimtare theksohej se përderisa Rusia nuk tregon se respekton të drejtën ndërkombëtare dhe përmbush detyrimet dhe përgjegjësitë e saj ndërkombëtare, nuk mund të ketë kthim në biznes si zakonisht. Siç thuhet

në komunikatë, për më shumë se 25 vjet NATO po punon për përmirësimin e marrëdhënieve me Rusinë, se NATO nuk kërkon konfrontim dhe nuk përbën kërcënim për Rusinë, por anasjelltas, politika agresive e Rusisë dhe veprimet e saj agresive përbëjnë kërcënimin më të madh për sigurinë euroatlantike. Grumbullimi në rritje i trupave ruse përgjatë kufirit me Ukrainën dhe vendet anëtare të NATO-s, zhvillimi i aftësive të reja ushtarake dhe aktiviteteve provokuese, më pas mbajtja e stërvitjeve të mëdha të paparalajmëruara dhe rritja e pranisë ushtarake në Krimë, janë kërcënim serioz për sigurinë euroatlantike. Gjithashtu u shprehën shqetësime edhe për vendosjen e raketave moderne me dy raketa (bërthamore dhe konvencionale) në Kaliningrad (enklava ruse midis Polonisë dhe Lituanisë, dy vende anëtare të NATO-s), integrimin ushtarak me Bjellorusinë dhe shkeljen e hapësirës ajrore të NATO-s.

Marrëdhëniet NATO – Kinë

Në samit, udhëheqësit e NATO-s paralajmëruan se Kina paraqiste një sfidë sistematike për rendin ndërkombëtar. Kina po zgjeron me shpejtësi arsenalin e saj bërthamor me më shumë koka luftarake dhe sisteme më të sofistikuara shpërndarjeje. Liderët kanë shprehur shqetësimin për mostransparencën, sidomos kur bëhet fjalë për aspektin ushtarak, si dhe për përdorimin e dezinformatave. Gjithashtu, bashkëpunimi ushtarak me Rusinë, duke përfshirë pjesëmarrjen në stërvitjet ruse në zonën euroatlantike, është shkak për shqetësim serioz. Shumë vende anëtare të Aleancës kanë shprehur shqetësim për sjelljen gjithnjë e më agresive të Kinës dhe Rusisë në hapësirë. Udhëheqësit i bënë thirrje Kinës që të mbajë angazhimet e saj ndërkombëtare dhe të veprojë me përgjegjësi në sistemin ndërkombëtar, duke përfshirë hapësirën, fushat kibernetike dhe detare, në përputhje me rolin e saj si një fuqi e madhe. NATO të vazhdojë dialogun konstruktiv me Kinën për fushat me interes të përbashkët, si ndryshimet klimatike. Aleatët i bënë thirrje Kinës që të angazhohet në mënyrë më konstruktive në dialog, në ndërtimin e besimit dhe masat e transparencës mbi aftësitë e saj bërthamore, duke theksuar se me transparencën dhe mirëkuptimin e ndërsjellë do të përfitojnë si NATO ashtu edhe Kina.

Fuqizimi i mbrojtjes kolektive – zgjerimi i zbatimit të klauzulës për marrëveshje kolektive

Liderët e NATO-s në samit vendosën të zgjasin zbatimin e klauzulës së reagimit kolektiv. Domethënë, në rast të një lufte hibride ose sulmit ndaj satelitëve ose pajisjeve të tjera në hapësirë, ata mund të aktivizojnë nenin 5, që do të thotë se në rast sulmi ndaj ndonjërit prej 30 aleatëve, ky të konsiderohet sulm ndaj të gjithëve. Sa i përket kërcënimeve hibride, në komunikatën përfundimtare theksohet se aleatët vazhdojnë të përballen me kërcënime dhe sfida, si nga aktorët shtetërorë ashtu edhe ata joshetërorë, të cilët përdorin aktivitete hibride që synojnë institucionet politike, opinionin publik dhe sigurinë e qytetarëve tanë. Megjithatë vendi i sulmuar ka përgjegjësinë kryesore

për t'i u përgjigjur kërcënimeve hibride, me vendim të Këshillit të Atlantikut të Veriut, NATO do të ndihmojë aleatin duke vendosur një ekip mbështetës anti-hybrid. Liderët e NATO-s kanë rënë dakord që hapësira duhet të jetë zona e pestë e operacioneve të paktit ushtarak, pra çdo sulm ndaj satelitëve apo pajisjeve të tjera në hapësirë do të aktivizojë nenin 5. Rreth 2000 satelitë rrotullohen rreth tokës dhe më shumë se gjysma operohen nga anëtarët e NATO-s. Dyzet për qind e komunikimeve të NATO-s janë nëpërmjet satelitit dhe shumica e tyre përdoret për navigim, komunikim dhe shkëmbim të inteligjencës. Është mirëpritur hapja e Akademisë së Komunikimit dhe Informacionit të NATO-s në Portugali. Liderët ranë dakord të përshpejtojnë punën për thellimin dhe zgjerimin e përdorimit të

hapësirës si një fushë operationale, nëpërmjet Qendrës Hapësinore të NATO-s në Gjermani dhe krijimit në të ardhmen të Qendrës Hapësinore të Përsosshmërisë në Francë.

Ndarja e barrës financiare

Duke qenë se mbrojtja dhe siguria e përgjithshme varet nga sa para shpenzohen për mbrojtjen dhe si shpenzohen, komunikata përfundimtare rikonfirmoi angazhimin e palëkundur për përmirësimin e mëtejshëm të bilancit të kostove dhe përgjegjësive të anëtarësimit në Aleancë. U vu re se që nga Samiti i Uellsit, i mbajtur në vitin 2014, është bërë përparim i dukshëm, pra të gjithë aleatët kanë rritur shumën që shpenzojnë për mbrojtjen në terma

dhe efikasitetin operacional. Gjithashtu do të vlerësohet mundësia e arritjes së emetimeve zero të dioksidit të karbonit deri në vitin 2050 dhe do të inicohet një dialog i rregullt i nivelit të lartë për klimën dhe sigurinë për të shkëmbyer pikëpamje dhe për të koordinuar aktivitetet e mëtejshme. Samiti miratoi një plan veprimi për zbatimin e agjendës së NATO-s për ndryshimet klimatike dhe për sigurinë, zbatimin e të cilit do të rrisë ndërgjegjësimin për pasojat e ndryshimeve klimatike, zbutjen e tyre, përshtatjen dhe përpjekjet informuese, duke siguruar njëkohësisht parandalim dhe mbrojtje të besueshme.

Avancimi i dialogut politik dhe i bashkëpunimit praktik me partnerët

përbashkët prej 74 masave, të cilat kontribuojnë në koherencën dhe komplementaritetin e përpjekjeve të përbashkëta.

Bashkëpunimi i NATO-s me partnerët Në këtë samit u vendos të përmirësohet dialogu politik dhe bashkëpunimin praktik me partnerët afatgjatë të Azisë dhe Paqësorit (Australia, Japonia, Zelanda e Re dhe Republika e Koresë), partnerët nga Azia Qendrore, Lindja e Mesme dhe Afrika e Veriut dhe partnerët nga Dialogu Mesdhetar dhe nga Iniciativa e Stambollit. Aleanca gjithashtu do të vazhdojë të punojë me Bashkimin Afrikan, Lidhjen e Shteteve Arabe dhe Këshillin e Bashkëpunimit të Gjirit të Golfit.

realë dhe kjo tendencë do të vazhdojë deri në vitin 2024. Konkretisht, deri në fund të këtij viti, dhjetë aleatë pritet të lënë mënjanë një minimum prej 2% të BPV-së për shpenzimet e mbrojtjes, ndërsa 24 anëtarë tashmë po lënë mënjanë më shumë se 20% të buxhetit të mbrojtjes për pajisje dhe modernizim. Reduktimi i pasojave nga ndryshimet klimatike

Samiti arriti në përfundim se ndryshimet klimatike janë disa nga sfidat përcaktuese të kohës sonë, që e vë në provë elasticitetin dhe gatishmërinë tonë civile, ndikon në planifikimin tonë dhe qëndrueshmërinë e instalimeve tona ushtarake dhe infrastrukturës kritike dhe mund të krijojë kushte më të vështira për operacionet tona. Në këtë drejtim, NATO do të reduktojë ndjeshëm emetimet e dioksidit të karbonit nga aktivitetet dhe instalimet ushtarake pa kompromentuar sigurinë e personelit

Bashkëpunimi NATO-BE

Duke pasur parasysh faktin se më shumë se 90% e njerëzve në BE janë qytetarë të shteteve anëtare të NATO-s, dhe shtetet anëtare të të dyja organizatave përballen me të njëjtin mjedis sigurie dhe të njëjtat sfida të sigurisë, partneriteti strategjik NATO-BE është thelbësor për sigurinë prosperitetin e zonës euroatlantike. Bashkëpunimi jep rezultate të dukshme në trajtimin e kërcënimeve hibride dhe kibernetike, komunikimin strategjik, bashkëpunimin operacional, duke përfshirë çështjet detare, lëvizshmërinë ushtarake, industrinë e mbrojtjes dhe kërkimin, luftën kundër terrorizmit dhe fusha të tjera. Dialogu politik midis NATO-s dhe BE-së mbetet vendimtar për avancimin e këtij bashkëpunimi. Të dy organizatat do të vazhdojnë të zhvillojnë dhe thellojnë bashkëpunimin për zbatimin e plotë të paketës së

Politika e dyerve të hapura

Komunikata përfundimtare ripohoi angazhimin e saj ndaj politikës së dyerve të hapura të NATO-s, në përputhje me nenin 10 të Marrëveshjes së Uashingtonit. Aderimi i Republikës së Maqedonisë së Veriut vitin e kaluar është një tjetër demonstrim i prekshtëm i këtij angazhimi. Liderët përsëritën vendimin e marrë në Samitin e Bukureshtit nga viti 2008 se Gjeorgjia dhe Ukraina do të bëhen anëtare të Aleancës përmes Planit të Veprimit të Anëtarësimit (procesi MAP) kur të plotësohen kushtet, dhe i bënë thirrje Bosnjës dhe Hercegovinës si një aspirante për anëtarim në NATO, të kontribuojë për operacionet e NATO-s dhe theksoi përkushtimin për të mbajtur dialog të avancuar politik.

Igor Damjanovski

Qendrat e përsosshmërisë në NATO

Qendra për analizë dhe simulacion për përgatitjen e operacioneve ajrore

Qendrat e përsosshmërisë mbulojnë një spektër të gjerë të fushave siç janë: operacionet civilo-ushtarake, mbrojtje kibernetike, mjekësia ushtarake, siguria energjetike, luftimet detare, mbrojtje kundër ajrore dhe raketore, trajnime për operacione, etj. Është interesant fakti se qendrat janë të financuara në mënyrë kombëtare apo në mënyrë multinacionale, gjegjësisht Aleanca nuk i financojnë njejtat në mënyrë të drejtpërdrejtë, por as nuk janë pjesë e strukturës komanduese të NATO-s, por janë një pjesë e një kornize më të gjerë që kontribuon në funksionimin e NATO-s. Përgjegjësi të plotë ndaj qendrave ka komandanti i Komandës Aleate për Transformim (Supreme Allied Commander Transformation - SACT), e cila është përgjegjëse për vendosjen, akreditimin, përgatitje dhe vlerësim periodike të qendrave, ndërsa e gjithë në koordinim me komandantin suprem të forcave aleate të Europës. Në nivel të NATO-s momentalisht kemi 27 qendra të akredituara të

përsosshmërisë. Në mënyrë që një organizatë të akreditohet si qendër në kuadër të NATO-s, nevojitet të dëshmojë ekspertizë në më së paku tre nga katër shtyllat e transformimit: arsim

dhe trajnim, analizë dhe mësim të mësuar, zhvillim dhe eksperimentim të koncepteve, si dhe zhvillim të doktrinës dhe standardeve.

Funksionimi i Qendrës

Qendra për analizë dhe simulim për përgatitje të operacioneve ajrore (Centre of Analysis and Simulation for the Preparation of Air Operations - CASPOA) është formuar në vitin 2008 dhe gjendet me seli në Lyon të Francës. Ajo është qendra e vetme e përsosshmërisë së NATO-s në Francë dhe e vetmja e cila siguron ekspertizë në fushën e komandimit dhe kontrollit ajror. Si fushë kryesore të veprimit të saj ka komandimin dhe kontrollin në operacionet multinacionale të bashkuara në mjedise ajrore. Përgjegjësia e kësaj qendre mbulon: mbajtjen e kurseve për kontroll dhe komandë ajrore, zhvillim të sistemeve Air C2 (Air Command and Control), analizë e mësimave të mësuara nga operacionet e mëparshme, mbështetje dhe zhvillim të doktrinës së fuqisë së bashkuar ajrore, vizion për të ardhmen në kuadër të operacioneve multinacionale, llogari për teknologjitë e reja, si dhe integrim inteligjencës artificiale. Me qëllim të realizimit të qëllimeve të saj, qendra përdorë dy lloje të ushtrimeve: ushtrime të asistuar me kompjuterë, si dhe ushtrime në vendet komanduese. Qendra bën analizat e mësimave të mësuara nga operacionet reale dhe nga stërvitjet dhe të njejtat i zbaton në kuadër të kurseve. Qendra për analizë dhe simulacion është organizatë e cila është e përbushur me personel multinacional, por që financohet

nga ana e Francës. Personeli në fjalë përfshinë oficerë të shkolluar rezidentë nga forcat ajrore francize, nga armata dhe nga marina, por edhe oficerë nga Italia dhe nga Shtetet e Bashkuara, duke siguruar perspektivë të përbashkët të gjithëllojshme të operacioneve ajrore në disa pikëpamje. Qendra vepron në përputhje me kërkesat e Komandës së NATO-s për Operacione Ajrore (HQ AIRCOM), ndërsa ka bashkëpunim të ngushtë edhe me trupa të stërvitjeve dhe trajnimit, me industrinë e NATO-s dhe me disa agjenci qeveritare dhe joqeveritare. Në përgjithësi qendrat e përsosshmërisë specializohen në një fushë funksionale dhe anëtarët e saj veprojnë si ekspertë të fushës së vet. Ata i shpërndajnë njohuritë në detaje nga fusha e tyre përmes trajnimeve, konferencave, seminareve, stërvitjeve, zhvillimit të koncepteve dhe doktrinave, si dhe përmes analizës së mësimave të mësuara. Gjatë muajit tetor të vitit 2021 u mbajt konferencë e organizuar nga ana e Qendrës për Analizë dhe Simulim në formë kibernetike (me prani fizike dhe me anë të telekonferencës) me ekspertë të shquar të fushave të ndryshme nga forcat e armatosura, academia, industrinë, etj.

Aktivitetet që kanë të bëjnë me NATO-n

Misioni i Qendrës për Analizë dhe Simulim të operacioneve ajrore

paraqet përgatitje dhe fuqizim të operacioneve në kuadër strukturës komanduese të NATO-s dhe strukturës së forcave të NATO-s, së bashku me partnerët, si dhe mbështet zhvillimin e shkathtësive, koncepteve dhe doktrinës së operacioneve ajrore. Në përgjithësi, përmes realizimit të misionit dhe programit të saj të punës, ajo i mbështet përpjekjet për standardizimin dhe ndërveprimin e Aleancës, përmes sigurimit të edukimit dhe trajnimit të personelit që planifikon dhe zbaton operacione ajrore në nivel operativ dhe në atë taktik. Gjithashtu, vendeve iu siguron arsim dhe trajnim sipas kërkesave të tyre specifike, me qëllim të realizimit të qëllimeve të NATO-s. Qendra synon t'i sigurojë Aleancës trajnim primar taktik dhe ekspertizë në fushën e operacioneve ajrore, si dhe të mbulojë spektrin e gjerë e të plotë përmes kurseve të publikuara në katalog me anë të mundësive për arsimim dhe trajnim. Duke bashkëpunuar ngusht me komandat strategjike të NATO-s (Allied Command Operations dhe Allied Command Transformation), qendra siguron edukim dhe trajnim të liderëve të cilët planifikojnë, japin detyra, realizojnë komandë dhe kontroll të operacioneve ajrore. Me këtë, ato kontribuojnë për eksperimentimin në këtë fushë, për zhvillimin e konceptit dhe doktrinës, duke e formësuar të ardhmen në fushën e operacioneve ajrore. Qendra në fjalë vazhdon të kontribuojë për zhvillimin e sistemeve vijuese të Air C2, përmes testimit dhe evaluimit dhe përmes sigurimit të rekomandimeve për targetimin e përbashkët nga ana e Komanda Aleate e Operacioneve.

Dragan Pavlovski

Qendrat e përsosshmërisë (Centres of Excellence) ndihmojnë në zhvillimin e demokracisë, bëjnë identifikimin e mësimave të mësuara, përmirësojnë ndërveprimin dhe shkathtësitë, ndërsa njëherit realizojnë edhe testime dhe verifikim të koncepteve përmes eksperimentimit. Përmes qendrave në fjalë, bëhet shmangja e dublimit të mjeteve, resurseve dhe mundësive në kuadër të Aleancës

Përgjegjësi për ndryshimet klimatike

Njeriu ka një ndikim të madh në ngrohjen e ajrit, ujit dhe tokës. Në çdo rajon të populluar anembanë botës, po ndodhin ndryshime të shpejta që janë të pakthyeshme me ndikimin e tyre në jetën e njeriut. Kjo analizë devijon nga skenarët pozitivë. Mund të thuhet me siguri se ndryshimet klimatike të shkaktuara nga njeriu po përshpejtojnë ngjarjet që na ndodhin çdo ditë, nga zjarret, përmbytjet e deri te valët e të nxehtëit. Kush e ka fajin për ndryshimin e klimës që po ngroh planetin, madje më shumë se dioksidi i karbonit. Një raport i Grupit të Kërkimeve të Kombeve të Bashkuara paralajmëron se bota, edhe në skenarët ku emetimet e gazeve serrë reduktohen ndjeshëm, ka të ngjarë të tejkalojë ngrohjen me 1.5 gradë Celsius në krahasim me temperaturat para-industriale, një periudhë referimi nga viti 1850 deri në vitin 1900. e cila është periudha më e hershme e

vëzhgimeve globale. Këto efekte të ndryshimeve klimatike vazhdojnë të valëzohen në të gjithë planetin, duke

intensifikuar fatkeqësitë si zjarret masive në Kaliforni dhe shumë vende në Evropë, përmbytjet vdekjeprurëse

në Kinë dhe Evropë dhe nxehtësinë rekord të Siberisë. Ndryshimet klimatike janë këtu dhe nëse nuk merren masa drastike, do të vazhdojë të përkeqësohet në të ardhmen. Ky raport i Grupit Kërkimor të Kombeve të Bashkuara, i njohur si Raporti i Gjashtë i Vlerësimit të Ndryshimeve Klimatike, shqyrton shkakun e ngrohjes globale në atmosferë, oqeanë dhe tokë. Po shqyrtohen gjithashtu cenueshmëritë ekonomike dhe mjedisore ndaj ndryshimeve klimatike, si dhe opsionet për të reduktuar ngrohjen. Qëllimi i këtyre analizave dhe raporteve është mbledhja e njohurive më të mira shkencore në dispozicion dhe krijimi i një baze solide për veprim, qofshin këto masa për të investuar në energji të pastër, për zhvendosjen e njerëzve nga zonat me rrezik të lartë pas jetës së tyre apo masa për të ndihmuar sa më shumë vende të cenueshme për t'u përballur më me sukses me ndikimet e pashmangshme.

Është e qartë se shkenca e ndryshimeve klimatike po përparon me shpejtësi, por masat për parandalimin e ndryshimeve klimatike po ngecin. Analizat tregojnë për çështje specifike, të tilla si aftësia e reduktuar e planetit për t'i bërë ballë ngrohjes globale të ardhshme, efektet e ndryshimeve klimatike në oqeanë dhe rajone të ngrira, dhe presioni mbi furnizimet globale me ushqim dhe ujë për shkak të temperaturave në rritje. Megjithatë, këto raporte kanë ndihmuar në ndezjen e një lëvizjeje globale, veçanërisht midis të rinjve, duke u kërkuar liderëve botërorë të bëjnë më shumë për të përmbytur detyrimet e tyre sipas Marrëveshjes së Parisit përpara se të mbarojë koha dhe të jetë tepër vonë. Marrëveshja e Parisit është një marrëveshje ndërkombëtare për ndryshimet klimatike e miratuar në vitin 2015, e cila mbulon reduktimin, përshtatjen dhe financimin e ndryshimeve klimatike. Megjithatë, edhe gjashtë vjet pas Marrëveshjes së Parisit, prodhimi i gazrave që prodhojnë nxehtësi po rritet përsëri. Edhe me uljen e emetimeve për shkak të mbylljeve të shtetit dhe pandemisë KOVID-19, përqendrimet e dioksidit të karbonit në atmosferë kanë arritur nivele rekord këtë vit, nivel që planeti nuk e ka parë në të paktën 2 milionë vjet. Kjo rritje e emetimeve të gazeve serrë u ka dhënë shkencëtarëve mundësi të pakufizuara për të studiuar ndryshimet klimatike në

kohë reale. Nëpërmjet simulimeve të avancuara kompjuterike, teknologjisë së avancuar të matjes, eksperimenteve laboratorike dhe regjistrimeve historike, shkencëtarët kanë fituar një kuptim dhe njohuri shumë më të mirë për rolin e njerëzimit në rritjen e temperaturës së planetit.

Mund të konkludohet me siguri se ndryshimi i klimës po ndikon

Shqetësimi dhe dëshpërimi që na sjellin ndryshimet klimatike nuk janë fenomene të reja. Cili është ndikimi i njeriut në ndryshimet klimatike dhe a do të jetë më i keq në të ardhmen? Sipas analizës së grupit kërkimor të Kombeve të Bashkuara, përgjigjet e këtyre pyetjeve janë shumë më të mprehta se kurrë më parë. Raportet e tyre theksojnë se koha për veprim po mbaron dhe se nevojiten masa shumë më agresive për të kufizuar pasojat katastrofike të ndryshimeve klimatike

vazhdimisht në kushtet ekstreme të motit. Është e qartë se sasia e madhe e gazeve serrë dhe djegia e lëndëve djegëse fosile po e ngrohin jashtëzakonisht planetin. Dëshmitë po rriten se ndryshimet ekstreme klimatike, të tilla si valët e të nxehtit, shirat e dendur, thatësitat dhe ciklonet tropikale, po i atribuohen ndikimit njerëzor. Metodatat moderne shkencore mund të përcaktojnë shkallën në të cilën përdorimi i lëndëve djegëse fosile ndikon në shfaqjen e ngjarjeve ekstreme si valët e të nxehtit dhe ngritja e nivelit të detit si rezultat i ngrohjes globale.

Ndryshimet klimatike janë globale, por efektet janë lokale. Me matje dhe modelime të përmirësuara, shkencëtarët kanë qenë në gjendje të analizojnë pjesë të veçanta të planetit dhe të fitojnë njohuri më të besueshme se si do të shpalosen ndryshimet klimatike. Ndërkohë që bota po ngrohet vazhdimisht mesatarisht, disa vende ndikohen nga ndryshime drastike. Për shembull, disa zona me ngrohje pritet të thahen, ndërsa të tjerat do të goditen nga një valë e lagësht. Në disa raste, të dyja ngjarjet mund të ndodhin në të njëjtin vend, pra mund të ketë periudha thatësire të ndjekura nga përmbytje. Këto goditje ekstreme klimatike të rritjes së ngjarjeve jashtëzakonisht të lagështa dhe të thata gjatë shekullit 21 do të rriten.

Megjithatë, dioksidi i karbonit, megjithëse luan rolin më të

rëndësishëm në ngrohjen globale, nuk është shkaktari i vetëm. Gaze të tjera serrë, si metani, mund të kapin më shumë nxehtësi sesa dioksid karboni në të ardhmen e afërt - gjatë një periudhe prej rreth 20 vjetësh. Shkencëtarët pohojnë se ndotja nga metani është në një nivel shumë të lartë për shkak të aktiviteteve njerëzore si bujqësia dhe prodhimi i naftës dhe gazit, si dhe gazet e tjera serë si dioksidi i azotit janë në rritje. Reduktimi i këtyre emetimeve do të ketë përfitime të mëdha për përmirësimin e ndryshimeve klimatike. Është e qartë se nuk ka më kohë për të menduar shumë. Në këtë situatë ka e ardhmja e ndryshimeve klimatike do të krijojë veprimet e njerëzve në të ardhmen dhe se si planeti do t'i përgjigjet atyre veprimeve. Proekcionet parashikojnë se nëse përqendrimi i dioksidit të karbonit në atmosferë dyfishohet, planeti do të ngrohet me 2.5 deri në 4 gradë Celsius. Sipas parashikimeve më pozitive për reduktimin e emetimeve të gazit, ngrohja pritet të vazhdojë të paktën deri në mesin e shekullit të 21-të. Tani për tani, pa filluar menjëherë veprimet masive për të kufizuar emetimet, duket e pamundur që ngrohja globale të mbetet brenda kornizës së Marrëveshjes së Parisit.

Megjithatë, në një raport të grupit kërkimor të OKB-së, gjërat janë ende të paqarta për shkencëtarët. Njerëzit dihet se ngrohin planetin përmes aktiviteteve të tyre si djegia e lëndëve djegëse fosile dhe pastrimi i tokës për përdorim bujqësor dhe zhvillim urban. Pyetja se nga vjen dhe cilat janë arsyet e sasisë së madhe të metanit është e paqartë. Metani në përgjithësi dihet se vjen nga përzjerja e burimeve natyrore, si ligatinat dhe shkrija e akullit, dhe nga burimet njerëzore, si nafta, gasi, bujqësia dhe deponitë. Megjithatë, ende nuk ka një përgjigje se cili nga burimet njerëzore është fajtori më i madh. Një nga burimet më të mëdha të pasigurisë në modelet klimatike janë retë, pra nëse retë do të ndihmojnë në ngrohjen apo ftohjen e planeti. Këto dukuri të lagështisë në atmosferë janë të ndërlikuara, të vështira për t'u parashikuar dhe mund të kenë efekte shumë të ndryshme, në varësi të kushteve specifike të një pike të caktuar në qiell. Retë ndryshojnë shpërndarjen e reshjeve në planet, por mund të ndikojnë edhe në temperatura. Retë me lartësi të ulët priren të kthejnë dritën e

diellit në hapësirë dhe të kenë një efekt ftohës, ndërsa retë në lartësi të madhe kapin nxehtësinë, duke thithur dhe rriemtuar rrezatim infra të kuq. Një nga pasojat më shqetësuese është momenti kur njerëzit shkaktojnë ndikime të pakthyeshme, katastrofike që përshpejtojnë ndryshimet globale.

që ekosistemet kritike, të tilla si pyjet tropikale të shiut, të hyjnë në një cikël prishjeje. Nëse ndodh të paktën një nga këto ndryshime të mundshme, atëherë efektet e dëmshme të ngrohjes do të vazhdojnë, edhe nëse secili vend kufizon në mënyrë drastike emetimet e gazeve serrë.

Për shembull, shkrija e permafrostit mund të lëshojë sasi të mëdha të dioksidit të karbonit dhe metanit, i cili përshpejton më tej ngrohjen pa asnjë ndikim njerëzor. Ndrohja gjithashtu mund të arrijë një pikë kritike, ku qarkullimi mbi oqeanet do të ndalet, duke çuar në ndryshime globale në reshjet dhe nivelet e detit. Ndryshimet klimatike gjithashtu mund të bëjnë

Pyetja më e madhe pa përgjigje për të ardhmen mbetet: Çfarë do të bëjë njerëzimi për të reduktuar ndryshimet klimatike? Cilat do të jenë drejtimet e ardhshme për promovimin dhe përdorimin e energjisë, modernizimin e transportit dhe shfrytëzimin e tokës, si faktorë kyç që ndikojnë në ndryshimin e klimës?. Nga konkluzionet e raportit të grupit kërkimor të OKB-së, mund të

konkludohet se njerëzimi tashmë i ka bërë dëme të konsiderueshme klimës, dhe pasoja edhe më të tmerrshme janë përpara nëse nuk ndërmerren veprime urgjente në nivel global. Emetimet e dioksidit të karbonit shpesh trajtohen si një problem që duhet zgjidhur individualisht, duke ndryshuar zakonet tona të konsumit personal, duke përdorur "produkte të gjelbra", të cilat synojnë të nxisin dëshirën e njerëzve për t'u përkushtuar ndaj mjedisit. Megjithatë, ironia që i bën njerëzit të jetojnë në një mënyrë që redukton ndikimin e tyre në mjedis është një qasje që fsheh fajtorët e vërtetë, kompanitë që prodhojnë ose përdorin sasi të mëdha lëndësh djegëse fosile dhe vendet që nuk marrin asnjë masë për të parandaluar emetimet e gazrave të dëmshëm. Kjo është arsyeja pse nevojitet veprim nga shtetet, jo vetëm sakrificat individuale. Është e nevojshme që shtetet të miratojnë standardet kombëtare për energjinë elektrike të pastër në nivel kombëtar, duke kërkuar që kompanitë të marrin energji elektrike nga burime të rinovueshme si energjia diellore, dhe jo nga lëndët djegëse fosile. Vetëm qeveritë kanë para dhe autoritet për të përmirësuar transportin publik dhe infrastrukturën tjetër kritike të nevojshme për të maksimizuar emetimet afatgjata.

Në qershor të këtij viti, një kube nxehtësie zbriti mbi Paqësorin veriperëndimor, duke rritur temperaturat me 10 gradë mbi normalen. Ishte aq e nxehtë sa bimët u dogjën deri në tokë, rrugët u plasën dhe kabllot e tramvajit u shkrinë në temperatura mbi 46 gradë Celsius. Më pas, në korrik, përmbytjet ekstreme përfshiu Evropën veriperëndimore, duke lënë të paktën 190 të vdekur dhe më shumë se 1000 të zhdukur. E njëjta gjë ndodhi në provincën kineze Henan, ku metroja u përmbyt, shumë rrugë u shembën dhe të paktën 100 persona humbën jetën. Të gjitha këto ngjarje që kanë prekur të gjithë botën janë pararojë e ndryshimeve klimatike. Rreshjet që kanë shkaktuar përmbytje shkatërruese në Gjermani dhe Evropën veriperëndimore janë një tregues i qartë i fajtorit kryesor: ndryshimeve klimatike. Këto janë ngjarje që vërtet tregojnë nevojën për veprim urgjent dhe ndodhën vetëm një ditë pasi Bashkimi Evropian shpalli një paketë gjithëpërfshirëse propozimesh për zgjidhjen e emergjencave klimatike.

Këto propozime nuk kanë gjasa t'u bëjnë thirrje vendeve më të varfra të BE-së ose atyre që mbështeten shumë në lëndët djegëse fosile. Megjithatë, kjo ngjarje katastrofike që ndodhi menjëherë pas shpalljes së atyre propozimeve, ilustron shumë mirë pse nevojiten politika të tilla ambicioze.

në popullatë, dmth një pjesë e arsyes së humbjes së madhe të jetëve njerëzore është se njerëzit nuk e kuptuan seriozitetin e paralajmërimit. Dhe përderisa ngjarjet ekstreme të motit si këto bëhen më të zakonshme, sfida do të jetë se si të komunikoni në mënyrë efektive informacionin e rrezikut

Përveç ndryshimeve klimatike, ekspertët tregojnë për mangësitë e komunikimit në Sistemin Evropian të Parandalimit të Përmbytjeve. Shërbimet meteorologjike dhe hidrologjike gjermane lëshuan një sërë paralajmërimesh tre ditë para incidentit. Mirëpo, problemi nuk qëndron vetëm tek raportimi, por edhe tek serioziteti i raportimit për ndikimin e përmbytjeve

që do të pasojë. Por ndërsa sistemet e paralajmërimit të hershëm mund të ndihmojnë në reduktimin e humbjes së jetës dhe burimeve njerëzore, përgjigja përfundimtare është ndalimi i emetimit të dioksidit të karbonit dhe gazeve të tjera serrë që ngrohin planetin.

Dr. Nenad Taneski

Sekretarët e Përgjithshëm të OKB-së Dag Hamarsjold (Dag Hammarskjöld)

Ky vit shënon 60 vjetorin e vdekjes tragjike të Dag Hamarskjord dhe me rastin e 24 tetorit - Ditës së OKB-së, teksti është një kujtesë e shkurtër e përpjekjeve të tij për të rritur efektivitetin e operacioneve paqeruajtëse nën flamurin e OKB-së. Vendimtar ishte imazhi i tij i një burokrati të kujdesshëm e ndihmoi atë të ishte i pranueshëm për atë pozicion për të dy fuqitë - Shtetet e Bashkuara dhe (në atë kohë) Bashkimin Sovjetik (BRSS). Pavarësia e tij e mendimit dhe e veprimit dhe besnikëria e tij absolute ndaj OKB-së si institucion. Përballë faktit se ambiciet e themeluesve të Organizatës së Traktatit të Sigurisë Kolektive bazoheshin në parimin e bipolaritetit, Dag u përpoq të shfaqte një rol më realist, por edhe më efektiv të OKB-së në ruajtjen e paqes botërore. Ai ishte i bindur se OKB-ja kishte kapacitetin për të ofruar një mekanizëm për "diplomaci parandaluese" - ndërhyrje proaktive dhe parandaluese

Asambleja e Përgjithshme e Kombeve të Bashkuara, në sesionin e saj në vitin 1953. zgjodhi Dag Hamarskjord si Sekretar të Përgjithshëm të OKB-së për herë të dytë që nga themelimi i Organizatës. I lindur në Suedi në vitin 1905, me profesion ekonomist, i konsideruar si një diplomat më i mirë profesionist se një politikan dhe pa ambicie dhe pritshmëri personale për postin për të cilin u propozua

në kriza, edhe para se ato të shndërroheshin në konflikte të mëdha.

Vendosja preventive

Koncepti i diplomacisë parandaluese (dhe vendosjes) u krijua pothuajse pesëdhjetë vjet para zbatimit të tij në misionin e OKB-së, UNPREDEP në Republikën e Maqedonisë (1995-1999) nga Hamarskjold si Sekretar i Përgjithshëm i OKB-së. Ky koncept bazohet në parimet e formuluar për herë të parë në Raportin e Agjendës së OKB-së për Paqe të vitit 1992. Aktivitetet e paqes të sponsorizuara nga OKB kanë të bëjnë me Kapitujt VI (Zgjidhja paqësore e mosmarrëveshjeve) dhe VII (Veprimi

kundër kërcënimeve ndaj paqes, shkeljes së paqes dhe akteve të agresionit) të Kartës së OKB-së. Megjithëse termi nuk përmendet në Kartë, Hamarskjold ka treguar se ai i referohet paqebërjes si një operacion "Kapitulli gjashtë e gjysmë". „Politika dhe diplomacia nuk luhen me vullnetin dhe aftësinë në të cilën rezultatet nuk varen nga karakteri i atyre që nuk e luajnë. Rezultatet nuk përcaktohen nga aftësia sipërfaqësore, por nga qëndrueshmëria e aktorëve në përpjekjet e tyre dhe vlefshmëria e idealeve të tyre. Në kundërshtim me atë që duket të jetë një besim i pranuar përgjithësisht, nuk ka asnjë aktivitet intelektual që teston pamëshirshëm

qëndrueshmërinë e njeriut në politikë. Shumë suksese në publik janë të mundshme për një xhongler, por vetëm ndërtuesi këmbëngulës arrin rezultate të qëndrueshme. Ata që janë të destinuar të jenë mësues ose drejtues mund të përfitojnë nga inteligjenca e tyre, por mund ta justifikojnë pozicionin e tyre vetëm me integritet". (Në shënimin e 10 vjetorit të themelimit të OKB-së në vitin 1955)

Vendosja e UNEF I

Në vitin 1956 Forca e Emergjencës së Kombeve të Bashkuara (UNEF I) u vendos gjatë krizës së Kanalit të Suezit në Lindjen e Mesme, për herë të parë me personel të armatosur, të mandatuar për të siguruar dhe monitoruar armiqësitë, duke përfshirë tërheqjen e forcave të armatosura nga palët e përfshira, gjithashtu. si vendosja e një zone tampon midis tyre. UNEF ka hedhur bazat për zhvillimin e normave për misionet paqeruajtëse të OKB-së, duke përfshirë ato që kanë të bëjnë me përdorimin e forcës. Duke marrë përgjegjësinë për UNEF I, Dag personalisht mbikëqyri zgjidhjen e konfliktit dhe pa një rol kyç në gjetjen e një zgjidhjeje në forcën paqeruajtëse, por shmangu përdorimin e forcës. Ideja për UNEF u zhvillua nga Hamarskjold me Lester Pearson (Sekretar i Shtetit kanadez) menjëherë pas shpërthimit të krizës, duke njohur nevojën për më shumë se një mision vëzhgimi të paarmatosur, duke e përshkruar UNEF si një forcë të vërtetë paqeruajtëse ndërkombëtare dhe, mjaftueshëm të aftë për të ruajtur paqen gjatë krijimi i një marrëveshjeje politike ndërmjet palëve ndërluftuese. „Mendoj se askush nuk do ta pranonte postin e Sekretarit të Përgjithshëm, duke e ditur se çfarë do të thotë kjo, përveçse me ndjenjën e përgjegjësisë. Sidoqoftë, askush nuk mund të ishte në atë pozicion pa një ndjenjë mirënjohjeje për një detyrë aq fisnike sa të vështirë". (Pas pranimit të mandatit të dytë të sekretarit të përgjithshëm të OKB-së në vitin 1957)

ONUC në Kongo

Në një nga udhëtimet e tij, më 18 dhjetor 1959. Deri më 31 janar 1960, Doug kishte vizituar 21 vende dhe territore në Afrikë - një udhëtim që ai e përshkroi si një "udhëtim rreptësisht profesional për të studiuar dhe mbledhur informacion", pas të cilit ai pretendoi se kishte fituar "një lloj

seksioni të tërthortë të çdo politike. Opinioni i përgjegjshëm në Afrikë ". Kjo e ndihmoi të njihet më mirë me situatën në Kongo. Në përgjigje të kërkesës së Kongos, Këshilli i Sigurimit autorizoi Dag Hamarskjöld për të ofruar ndihmë ushtarake dhe teknike për vendin. Paqeruajtësit e parë nga misioni ONUC u vendosën brenda 48 orëve. Me shpërthimin e konfliktit të armatosur në Kongo në vitin 1960, Hamarskjöld iu referua për herë të parë në historinë

e paqes dhe sigurisë ndërkombëtare për zgjidhjen e krizës". Ndonëse "helmetat blu" u sulmuan nga grupe të armatosura, duke vepruar në mbrojtje, ato respektuan kufizimet e vendosura nga Sekretari i Përgjithshëm i OKB-së. Megjithatë, Hamarskjöld refuzoi të nisë një ofensivë ushtarake dhe ushtroi autoritetin e tij për të negociuar një armëpushim. Më 17 shtator të vitit 1961, në rrugën e tij për në Rodezinë Veriore në një

e OKB-së nën 99 të Kartës së OKB-së, i cili parashikon se: „Sekretari i Përgjithshëm mund t'i paraqesë Këshillit të Sigurimit çdo çështje që ai e konsideron si një kërcënim për ruajtjen

takim të tillë, ai u vra kur avioni i tij u rrëzua pranë kufirit midis Katanga dhe Rodezisë Veriore.

Ivan Tasevski Në qiellin pa kufij

Ivan Tasevski e filloi karrierën e tij të pasur në aviacion duke trajnuar avionë në Federatën Ruse si kadet pilot i Forcave Ajrore Jugosllave, kur në gusht të vitit 1944, një grup i madh pilotësh jugosllavë dhe natyrisht, maqedonas u dërguan për të studiuar në BRSS (Federata e sotme Ruse). Trajnimi u zhvillua me instruktorë rusë në avionët e tipit "Yakovlev" ("Yak-1" dhe "Yak-3"). Pas përfundimit të trajnimit, të gjithë këta pilotë të rinj formuan një regjiment ajror sulmi, i cili me aeroplanët rusë ka fluturuar në vendin e tyre. Kjo është periudha menjëherë pas përfundimit të Luftës së Dytë Botërore, kështu që ai grup pilotësh nuk mori pjesë në veprimet e armatosura. Në të njëjtin stërvitje, Tasevski bëri kërcimet e para me parashutë, gjë që e bën atë njërin nga maqedonasit e parë që kërcen me parashutë. Pas kthimit nga BRSS, në fillim të vitit 1947, si toger-pilot i ri, Tasevski u punësua në bazën ajrore në Lubjanë

- Slloveni, dhe pak kohë më vonë, në fund të të njëjtit vit, piloti Ivan Tasevski u rivendos në punë në bazën ajrore të regjimentit të tretë ajror në Shkup. Por, edhe këtë herë nuk zgjati "shum" sepse atij reparti ajror iu dha detyrë që të vendosej në Tiranë – Shqipëri. Qëllimi i kësaj njësie ishte mbrojtja e

hapësirës ajrore të RPS së atëhershme të Shqipërisë nga fluturimi i avionëve ushtarakë italianë dhe grekë. Qëndrimi i njësisë në Shqipëri zgjati pak më shumë se gjashtë muaj. Me këtë përvojë, Tasja i popullarizuar, siç e thërrisnin të gjithë, thoshte shpesh me shaka: Gjashtë muaj të tërë ruajta qiellin mbi Shqipëri.

Pas kryerjes së misionit të mëparshëm ushtarak, Ivan Tasevski u kthye në Shkup. Kësaj radhe me detyrë realizimin e trajnimeve dhe stërvitjes shtesë të pilotëve të dërguar nga Forcave Ajrore të Shqipërisë. Një detyrë e tillë u realizua në kuadër të marrëveshjes së nënshkruar për bashkëpunimin e forcave ajrore të dy vendeve të atëhershme, RPS të Shqipërisë dhe RSF të Jugosllavisë. Në ndërkohë Tasja i popullarizuar gjatë viteve të '50-ta filloi edhe stërvitjen e pilotëve në aeroklubin në Shkup, ndërsa vetë filloi të fluturonte me fluturake dhe avionë të ndryshëm. Njëkohësisht, erdhi një periudhë

kur ai u angazhua në mënyrë aktive në aktivitetet e përgjithshme të aeroklubeve. Ai shkëlqeu në fushën e trajnimit të pilotëve të rinj, mori pjesë në shfaqje të aviacionit, pilotoi avionë për hedhjen me parashutë dhe tërheqje me avionë, ishte i pranishëm në organizimin e garave sportive, ishte pjesë përbërëse e mitingjeve të organizuara ajrore dhe u emërua komandant i Shtabit Republikan për Mbrojtjen Territoriale të RS të Maqedonisë, si dhe morri pjesë në një sërë aktivitetesh të tjera. Gjatë vitit 1951 Tasevski u demobilizua nga aviacioni ushtarak dhe në periudhën e parë u punësua në teknikën e atëhershme nacionale të qytetit të Shkupit, në të njëjtën kohë duke realizuar trajnime të fluturimeve në aeroklub në Shkup. Menjëherë pas kësaj, Tasevski kaloi një kohë si menaxher dhe mësues i fluturimit të motorizuar dhe fluturimeve aeronautike në Qendrën Shkollore të Aeroklubit në Kumanovë, dhe prej aty kaloi në pozitën e kontrollorit të trafikut ajror në aeroportin në Petrovec afër Shkupit. Duke theksuar njohuritë dhe përvojën e tij në aviacion, ai për një kohë të gjatë ishte shëf i kontrollit të trafikut ajror të Shkupit.

Përkundër përgjegjësi serioze profesionale në kontrollin e trafikut ajror, Tasevski ishte shumë i përkushtuar në pilotim, prandaj çdo moment të lirë e shfrytëzonte në aeroportet sportive në mbarë Maqedoninë.

Më vonë, në periudhën pas vitit 1966, Tasevski ishte një nga pilotët e parë të ndërmarrjes së asokohshme të aviacionit për kimi bujqësore, "Agromekanizimi" në Shkup. Kjo kompani ishte angazhimi i fundit i përhershëm profesional i Tasevskit, prej nga doli në pension. Megjithatë, përveç kësaj, ai ishte pilot vazhdimisht i pranishëm dhe aktiv në kuadër të Forcave Ajrore të Maqedonisë. Ai vazhdoi të jetë instruktor për trajnimin e shumë pilotëve të rinj, për të udhëhequr trajnimet e pilotëve, por edhe për të marrë pjesë në një sërë shfaqjesh ajrore të organizuara në vendin tonë. Ai ishte veçanërisht i njohur për performancën e tij si një "fshatar" që fluturon me avion.

Performancën e tij të parë e tregonte gjithmonë me pikën qesharake të një shfaqjeje të madhe ajrore të mbajtur në Karatmanovë. Me anë të një altoparlanti u pyet nëse ndonjë nga

Shembull i padiskutueshëm i lidhjes ndërmjet aviacionit ushtarak dhe klubeve ajrore është Ivan Tasevski, një nga bardët e aviacionit ushtarako-civil maqedonas. Ai lindi më 21 maj të vitit 1928 në fshatin Miladinovci afër Shkupit. Duket se data e lindjes përcaktoi jetën dhe orientimin e tij profesional. Gjegjesisht, në ish RSF të Jugosllavisë, 21 maji ishte dita e Forcave Ajrore të Jugosllavisë dhe ai ishte pjesë e tyre

audiencia donte të fluturonte vetëm me aeroplan. Tase iu përgjigj thirrjes, por si një nga të pranishmit, i maskuar me rroba fshati, duke marrë një gomar me vete. Pas shumë grindjesh me "fshatarin" e zakonshëm, për habinë e përgjithshme të publikut, ai u lejua të fluturonte vetëm me aeroplanin. Avioni në duart e "fshatarit" u hodh dhe u nda nga pista, më pas arriti sërish në të, për t'u kthyer për një moment majtas ose djathtas dhe në fund u ngrit. Ai bëri një xhiro rreth aeroportit dhe u kthye me sukses. Publiku u mahnit nga shkathhtësia e "fshatarit". Mirëpo, në fund të pranishmëve iu tha se bëhet fjalë për shaka dhe se avioni drejtohej nga piloti i njohur Ivan Tasevski. Gjatë karrierës së tij, Ivan Tasevski u vendos në një pozitë tjetër të rëndësishme ushtarako-civile të aviacionit, e lidhur ngushtë me veprimtarinë e Sindikatës së atëhershme të Aviacionit të Maqedonisë. Gjegjesisht, para shpërbërjes së menjëhershme të RSFJ-së, Shtabi Republikan për Mbrojtjen Territoriale të SR Maqedonisë kishte skuadriljen e vet ajrore, në të cilën përfshiheshin avionët e vendosur në pesë aeroportet sportive maqedonase dhe pilotët që kishin mbaruar shkollën

e oficerëve reserve të aviacionit - pilotëve. Një skuadrilje e tillë udhëhiqej dhe komandohej nga pilot-gjuetari rezervist, majori Ivan Tasevski. Që nga momenti i formimit të kësaj skuadrile deri në shpërbërjen informale të saj, u organizuan një sërë ushtrimesh ushtarake mbi të ashtuquajturat aeroporte të shumta partizane, të vendosura nëpër relievet natyrore të Maqedonisë si Ponikva, Vitolishte, Karatmanovë, Vitaçevë, Izvor etj. Libreza e pilotit të Tasevskit kishte regjistruar mbi 7000 orë fluturime në shumë lloje avionësh. Ata janë në mesin e tyre: „Jakovljevi“ (Jak), „Polikarpov“ (Po-2), „UT – 2“, „Tajger“, „Biker“, „Trojka“, „Kurir“, „Aero – 2“, „Aero 3“, „AN – 2“, „Utva 75“ etj. Ivan Tasevski shquhej si një nga bardët e Forcave Ajrore të Maqedonisë. Një pilot-gjahtar ushtarak, mësues dhe instruktor i avionëve, emri i të cilit përmendet me respekt nga pilotët në këtë zonë, por edhe në ish Jugosllavi e më gjerë. Në veprimtarinë e tij profesionale dhe vullnetare u kurorëzua me medalje, diploma e mirënjohje të shumta, por edhe me shumë respekt nga nxënësit dhe ndjekësit e tij.

Gjorgji Çaçkirov

„Henschel Hs 129“

Fluturakja primare e mbështetjes tokësore ishte avioni i padiskutuëshëm “Junkers Ju-87” i quajtur ndryshe edhe si “Pika”. Ai ishte një bombardues “zhytës”, duke sulmuar objektivat nga lartësi të mëdha në një kënd të pjerrët sulmi, duke lëshuar një ngarkesë të tmerrshme me bomba. Sidoqoftë, Forcat Ajrore Gjermane po kërkonin një avion të aftë për të neutralizuar linjat logjistike të armikut, duke fluturuar në lartësi të ulëta me një kënd të ulët të mprehtë sulmi. Në ditët e para të luftës, u krijua “Henschel Hs-129”, një avion, pjesa e përparme (hunda) e të cilit dukej shumë më tepër si një pikë sesa “U-87” i famshëm, i cili quhej edhe “Pikë”. Sukseset kryesore të avionëve “Henschel Hs-129” ishin në frontin e Afrikës së Veriut dhe në atë lindor.

Nevoja e Forcave Ajrore Gjermane për një avion të përshtatshëm për shkatërrimin e njërive logjistike të armikut ishte e nivelit më të lartë. Në fazat e hershme të Luftës së Dytë Botërore, ushtria gjermane arriti sukses të madh. Rezervat ekonomike dhe strategjike ishin në një nivel të lartë dhe i lejonin industrisë të eksperimentonte me zhvillimin e avionëve ushtarakë të çdo lloji

Dizajni

„Henschel Hs-129“ ishte një avion i projektuar me dy motorë dhe një strukturë ajri shumë të fortë. Nevoja për një avion të destinuar për mbështetjen e ngushtë të njërive tokësore gjermane nuk ishte me çdo kusht. Gjegjësisht, specifikimet e nevojshme për këtë lloj avioni në fillim të luftës ishin të rezervuara. Këto specifika përfshinin avionë të krijuar nga pjesë rezervë, do të thotë nga pjesë që nuk kërkohen për prodhimin e avionëve të tjerë primar nga vargu i Forcave Ajrore Gjermane. Sipas të sipërshkruarës, specifikimi kryesor për “Henschel Hs-129” ishte nevoja për motorë që nuk janë të zakonshëm për prodhimin e avionëve gjermanë. Për këtë qëllim motorët e avionit ishin me origjinë franceze, pra dy motorë “Gnome-Rhône 14M”, të cilët ishin të

aftë të zhvillonin 690 kuaj fuqi. Motorët ishin të vegjël, me fuqi relativisht të vogël, por të mjaftueshëm për rolin e dizajnit të përgjithshëm të avionit. Avioni ishte projektuar me funksionin kryesor të shkatërrimit të kolonave logjistike të armikut dhe fortifikimeve që mbroheshin dobët. Për shkak se këto sulme u kryen nga lartësi të ulëta, rreziku i dukshëm i zjarrit të armikut nënkuptonte se avioni ishte i një konstruksioni të fortë dhe të ngurtë. Kabina ishte prej xhami me gjerësi 75 mm për t'u mbrojtur nga zjarri i armikut. Funksioni i avionit nënkuptonte gjithashtu sulme të ulëta frontale, kështu që kabina e pilotit ishte projektuar sa më shumë përpara në hundën e avionit. Kjo ofroi shikueshmëri dhe kontroll më të madh në kryerjen e sulmeve të tilla. Struktura e avionit ishte ndërtuar në formën e një të ashtuquajturë "vaskë" e cila ishte e mbuluar plotësisht me pllaka çeliku në zonën e hundës. E gjithë kabina ishte prej çeliku, duke siguruar mbrojtje të përsosur për pilotin. Dukshmëria ishte e përqendruar në pjesën e përparme, ndërsa në anët e kabinës kishte dritare të vogla që ishin gjithashtu të mbrojtura, me xham të padepërtueshëm. Forma e trupit ishte në formën e një trekëndëshi, në mënyrë që të lejonte zbrapsjen më të madhe të plumbave të armikut. E gjithë kjo ishte projektuar për të siguruar mbrojtje më të madhe për pilotin, por gjithashtu rezultoi në shumë pak hapësirë në kabinë. Paneli i instrumenteve ishte vendosur në fund të hundës, duke lejuar shikim shumë të vështirë. Hapësira e vogël në kabinë bëri që disa instrumente të kontrollit të motorit të vendoseshin jashtë, në vetë gondolat e avionit. Pajisja e shikimit ndodhej jashtë, përballë pjesës së përparme të kabinës. Të gjitha këto karakteristika ulën komoditetin e pilotit, por jo efektin e avionit. Me trajnimin dhe përvojën e duhur, ky avion ishte një armë e frikshme në duart e pilotëve. Pesha e avionit dhe mbrojtja e avionit shkaktuan vështirësi në menaxhimin e avionit. Avioni ishte 12 për qind më i rëndë se ç'duhej. Por pavarësisht këtyre mangësive, Forcat Ajrore Gjermane ishin këmbëngulëse në synimet e tyre për këtë koncept aviacioni. Me disa modifikime, varianti i parë i „Henschel Hs-129“, i shënjuar si „A-1“. Ky variant ishte i armatosur me dy topa „MG 151/20“ me kalibër prej 20 milimetrave dhe me dy mitralozë „MG 17“ me kalibër prej 7.92 milimetrave. Avioni ishte i aftë të bartë katër bomba me peshë prej 50 kilogramëve. Variantet

KARAKTERISTIKAT KRYESORE TË „HENSCHEL HS-129“ – „B-2“	
EQUIPAZH	1
GJATËSIA	9,75 metra
SHPËRNDARJA E KRAHËVE	14,20 metra
LARTËSIA	3,25 metra
MOTORI	Dy motorë me klipë „Gnome-Rhône 14M-4/-5“ me 14 cilindra, të aftë të zhvillojnë 690 kuaj fuqi. Motorët kanë pasur ftohje nga ajri.
SHPEJTËSIA MAKSIMALE	407 kilometra në orë, në lartësi prej 3830 metrash
VARGU I FLUTURIMIT OPERATIV	690 kilometra
LARTËSIA MAKSIMALE E FLUTURIMIT	9000 metra
ARMATIMI	Dy mitralozë „MG 17“ me kalibër prej 7.92 milimetrash, llojet e viteve 1943 dhe 1944 kanë qenë të pajisura me dy mitralozë „MG 131“ me kalibër prej 13 milimetrash Dy topa „MG 151/20“ me kalibër prej 20 milimetrash dhe një gondola me top „MK 101“ dhe „MK 103“ me kalibër prej 30 milimetrash Ngarkesa maksimale e 2 bombave me peshë prej 50 kilogramëve të vendosura nën krahët dhe 4 bomba me peshë prej 50 kilogramëve të vendosura nën konstruksionin qendror të avionit.

„Henschel Hs-129“ – „B-1“
 Problemet të cilat u vërejtën te varianti „A-1“ janë eliminuar. Problemi kryesor ishte dukshmëria e pamjaftueshme e kabinës dhe problemet që rezultuan nga rrotullimi i helikave. Helika e majtë rrotullohet në drejtim të akrepave të orës, ndërsa helika e djathtë rrotullohet

në drejtim të kundërt. Ky segment shkaktoi probleme në fluturim. Pasi një dizajn i ri i kabinës dhe rrotullimi i normalizuar i helikës. Këto dy segmente krijuan modelin "B-1". Në qershor të vitit 1942, ky model u pajis me një top të ri, i cili ishte vendosur në një gondolë nën strukturën qendrore të avionit. Topi ishte

i llojit "MK 101" me kalibër 30 milimetra.

„Henschel Hs-129“ – „B-2”

Dallimi në këtë model nga paraardhësi i tij "B-1" ishte në ndërtimin e sistemit të karburantit. Ndryshime të vogla përfshinin gjithashtu një antenë radio rrethore të integruar (e cila kishte funksionin e gjetjes së drejtimit) dhe ndërtimin e tubave më të shkurtër të shkarkimit. Një nga modifikimet kryesore në këtë variant ishte përdorimi

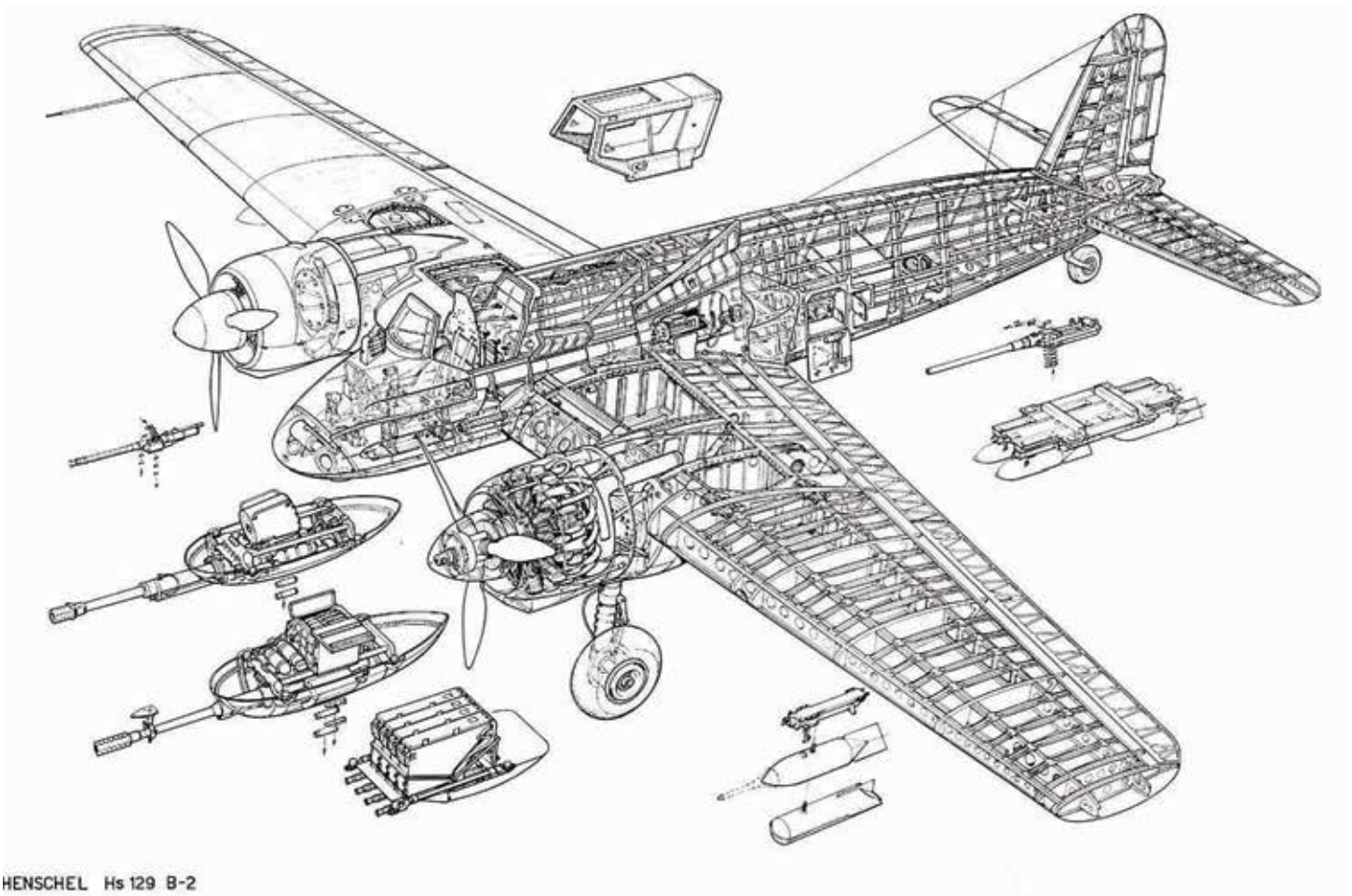
i armatimit të ri të topit "MK 103" me kalibër 30 mm. Këto topa përdorën të njëjtin municion si paraardhësit e tyre "MK 101", por ndryshimi kryesor ishte në shpejtësinë e qitjes. Ndër të tjera, raportet e vazhdueshme për shfaqjen e varianteve të reja të tankeve ruse "T-34" kontribuan në jetëgjatësinë e shkurtër të topit të ri. Me këtë ndryshim ky variant është pajisur me top "Flak 18" me kalibër 37 mm. Ky top ishte modifikim i një topi kundërajror. Topi fillimisht u testua dhe u

lidh me avionin "Ju-87". Përdorimi i këtij topi në "Hs-129 B-2" siguronte një sasi më të madhe municioni sesa përdorimi në avionin "Ju-87", i cili ishte i kufizuar në 12 raketa për gondolë. Ky konfigurim i armatimeve i shkaktoi ushtrisë sovjetike humbje të mëdha të tankeve.

„Henschel Hs-129“ – „B-3”

Ky variant ishte i pajisur me armatimet më të rënda të ndërtuara ndonjëherë në një avion gjatë Luftës së Dytë Botërore. Topi "Bordkanone BK 75" me kalibër 75 mm ishte modifikim i topit kundërtank në terren "PaK 40". Topi peshonte 1200 kilogramë dhe ishte një armë e aftë për të shkatërruar çdo lloj tanku gjatë Luftës së Dytë Botërore. Ishte automatik, me mbushje automatike dhe një pamje tubi aerodinamik. Municioni ishte i ruajtur në një magazinë prapa kabinës së pilotit. Depoja kishte një kapacitet për 12 predha. Me gjithë fuqinë e madhe, pesha e topit shkaktoi rezistencë dhe peshë në kontrollin e fluturimit. Avioni pati sukses të konsiderueshëm në shkatërrimin e tankeve të armikut.

Dimitar Danevski

HENSCHEL Hs 129 B-2

Muzeu ushtarak i Republikës Popullore të Kinës

Projekti i muzeut, si dhe ndërtimi i tij, kanë filluar në vitin 1958, ndërsa në vitin 1960 është hapur për vizitorë. Vetë ndërtimi është tejet imponant dhe shumë i madh me arkitekturë karakteristike sovjetike. Rëndësia e tij shprehet nga fakti se muzeu ka një stacion vetanak për hekurudhë nëntokësore. Muzeu është njëri ndër dhjetë ndërtimet të ndërtuara në projektin “10 godinat e mëdha”, me rastin e shënimit të dhjetë vjetorit të suksesit të Revolucionit Kinez në vitin 1959. Muzeu për herë të parë për vizitorët e huaj është hapur më 1 mars të vitit 2008. Koleksioni i muzeut numëron rreth 180.000 artefakte dhe pajisje.

Në pjesën lindore dhe perëndimore të jashtme të godinës së muzeut janë të vendosura: raketa bërthamore balistike e vargut të mesëm „Dongfeng- 2“, barka patrulluese, automjete logjistike për mbështetje të cilat kanë marrë pjesë në paradën e vitit 2009, si dhe disa topa të dinastisë King. Blloku i armatimit është blloku më i madh në kuadër të muzeut dhe i njejtë përfshinë një hapësirë prej 18 500m². Elementi i përhershëm kushtuar armatimit është i ndarë në tre segmente të cilat janë të vendosura në tre kate. Segmenti i parë është i vendosur në suternin e muzeut në pjesën qendrore të tij, ku janë të vendosur një numër i madh hi tanskeve dhe automjeteve tjera të blinduara, lloje të ndryshme të pajisjeve dhe armëve, mbetje nga “U-2” i avionit i rrezuar zbulues si dhe predha “Hongqi-2”. Në pjesën qendrore të katit të parë gjendet i a.q segment i dytë i bllokut të armatimit, ku kemi avionë, predha dhe anije. Segmenti i tretë dhe i fundit, është i vendosur në koridorin lindor, perëndimor dhe atë

Muzeu ushtarak i Republikës Popullore të Kinës, ose më saktësisht Muzeu Ushtarak i Revolucionit të popullit kinez, është muze ushtarak kushtuar historisë ushtarake dhe pajisjeve që e kanë përdorur pjesëtarët e Ushtrisë Nacionalçlirimtare të Kinës. Muzeu gjendet në vendin e quajtur Haidian në Pekin. Një numër të madh të eksponatëve, pajisjeve të vjetra të restauruara, fotografi, uniforma, hardha dhe shumë gjëra tjera, janë të ekspozuara në katër katet e muzeut. Muzeu është i përbërë nga dhjetë blloqe, në mesin e të cilëve më i madhi është blloku që i kushtohet armatimit

jugor të katit të dytë. Në këtë pjesë janë ekspozuar armë të lehta të këmbësorisë, lloje të ndryshme të municionit, pajisje, revolver, thika, jataganë, etj. Në të gjitha tre segmentet janë të ekspozuara rreth 2500 copë të armatimit të cilat janë të përdorura, të marra, apo të prodhuara nga ana e Ushtrisë Nacionalçlirimtare të Kinës. Në këtë bllok, përveç armatimit të Ushtrisë Nacionalçlirimtare të Kinës, janë ekspozuar pajisje edhe nga prodhues të huaj, si për shembull pajisje ruse, pajisje të dhuaruara apo të blera gjatë periudhës së viteve 1950-1960, pajisje japoneze e marrë gjatë Luftës së Dytë Botërore, armatim amerikan i marrë përgjatë kohës së luftës qytetare kineze dhe armatim i forcave të Kombeve të Bashkuara nga periudha e luftës së Koresë. Blloku ekspozues që ka të bëjë me teknologjinë ushtarake është sipas madhësisë e dyta, pas bllokut të armatimit. Ekspozitat e këtij blloku janë të ekspozuar në tre katë dhe zënë një sipërfaqe prej 7500m². Ky bllok i kushtohet teknologjisë për përpunim dhe përdorim të pajisjeve të lehta ushtarake, forcave ajrore në tërësi dhe teknologjisë së përpunimit të fluturakeve, marinës predhave interkontinentale, si dhe armatimit bërthamor.

Momentalisht kati i tretë dhe i katërt i muzeut janë duke u rinovuar, kështu që një pjesë e pajisjeve të ekspozuara nuk mund të shihen, por pritet që deri në fillim të vitit 2022, të njejtat të jenë të hapura për vizitorët. Ekspozitat momentale në dispozicion janë të organizuara mirëfilli dhe të mbështetura me një numër të madh të dokumenteve, flamujve, fotografive, dioramëve dhe maketave, por fatkeqësisht disa nga shkrimet tekstuale para ekspozitave janë në gjuhën kineze, pa përkthim të përshtatshëm. Hyrja në muze është falas dhe i njejtë punon nga ora 09:00 deri në orën 17:00 çdo ditë, me përjashtim të ditës së hënë dhe ditëve të festave. Për ta vizituar muzeun në fjalë nevojitet që paraprakisht të regjistroheni në ueb faqen e tij. Një gjë që me siguri se do t'ju nevojitet gjatë vizitës së këtij muzeu është koha, për faktin se për ta përshkuar këtë muze do të duhet të ndani 4 deri në 5 orë. Në qoftë se grandioziteti dhe pamja e jashtme e muzeut për ju do të jetë pjesë shumë imponante, atëherë me siguri se edhe brendësia e tij do t'ju jep një kënaqësi të veçantë.

30 VITE PAVARËSI

Defile solemne e eshalonëve të njësive të Armatës

Armata e Republikës së Maqedonisë së Veriut në mënyrë aktive morri pjesë në shënimin e jubileut me rastin e 8 Shtatorit, Ditës së Pavarësisë/ Në manifestimin qëndor shtetëror “30 vite pavarësi”, i cili u mbajt para Kuvendit të Republikës së Maqedonisë së Veriut, Armata u prezantua me defile solemne në eshalonet e njësive të Armatës, si dhe automjetet luftarake dhe fluturaket. Para opinionit u prezantuan: Batalioni i Nderit me regjimentin e flamujve dhe me flamurin shtetëror dhe eshaloni me flamujt ushtarak dhe njësitë e Armatës me flamujt e Luftës Nacionalçlirimtare të Maqedonisë,

eshaloni i përbërë nga pjesëtarët e Batalionit të Dytë dhe të Tretë Këmbësorik nga përbërja e Brigadës së Parë, eshaloni i Batalionit të Policisë Ushtarake, Batalioni i Renxherëve dhe Batalioni i Forcave Speciale, nëdrsa me formacion të një pejsje të fluturakeve, fluturim realizoi edhe VING-u ajror. Qytetarët kishin mundësi të ndjekin edhe eshalonin me automjete ushtarake, armatim dhe pajisje, ku u prezantuan automjetet e blinduara të lehta “Kobra”, transportuesit e blinduar “Hermelin”, automjetet e lehta të blinduara “Hamvi”, Hamvi me sistem të integruar për lidhje, automjet me pajisje speciale për zbulim biologjik dhe kimik dhe për dekontaminim.

“Hamer” me varka diverzante “Zodiak”, si dhe obuse nga 105 mm, automjete tjera inxhinerike dhe makina të inxhinerisë duke përfshirë këtu edhe automjetet e sanitetit. Paraprakisht, delegacioni i Armatës i kryesuar nga shefi i Shtabit të Përgjithshëm gjeneral-nënkoloneli Vasko Gjurçinovski, me nderime ushtarake, vendosi kurora me lule të freskëta pranë Alesë së Kolosëve në varrezat e qytetit “Butel” në Shkup, ndërsa paraprakisht, me rasitn e Ditës së Pavarësisë, në kazermën “Ilinden” në Shkup, u zhvillua qitje artilerike me qitjen e 10 plutonëve nga gjashtë pajisje artilerike nga përbërja e Batalionit të Artilerisë së Armatës.

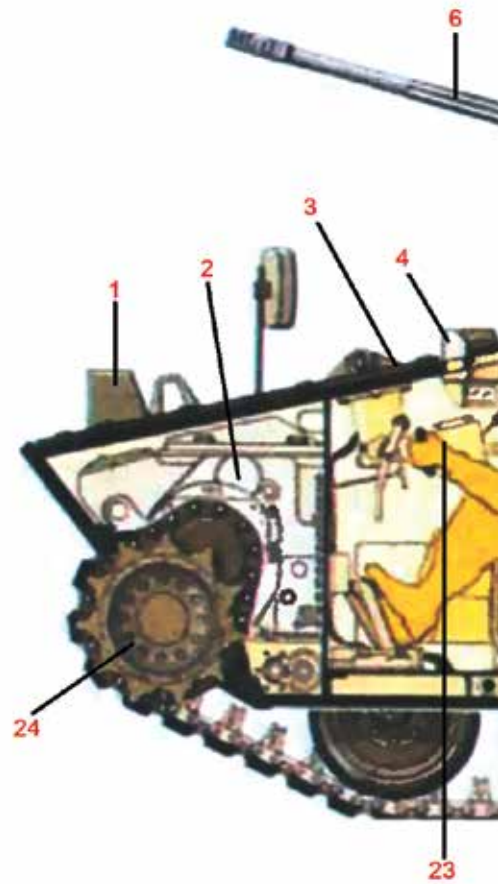
DARDO, automjeti luftarak italian i këmbësorisë

Automjeti luftarak italian i këmbësorisë, DARDO, është zhvilluar dhe prodhuar nga OTO MELARA dhe IVECO. Kompania "OTO MELARA" është e ngarkuar me prodhimin e kupolës luftarake dhe sistemit të kontrollit të zjarrit, ndërsa "IVECO" me prodhimin e shasisë, nënshartesës dhe makinës. Për nevojat e ushtrisë italiane u prodhuan 200 automjete DARDO, por me gjithë marketingun e madh, automjeti nuk u shit në vende të tjera.

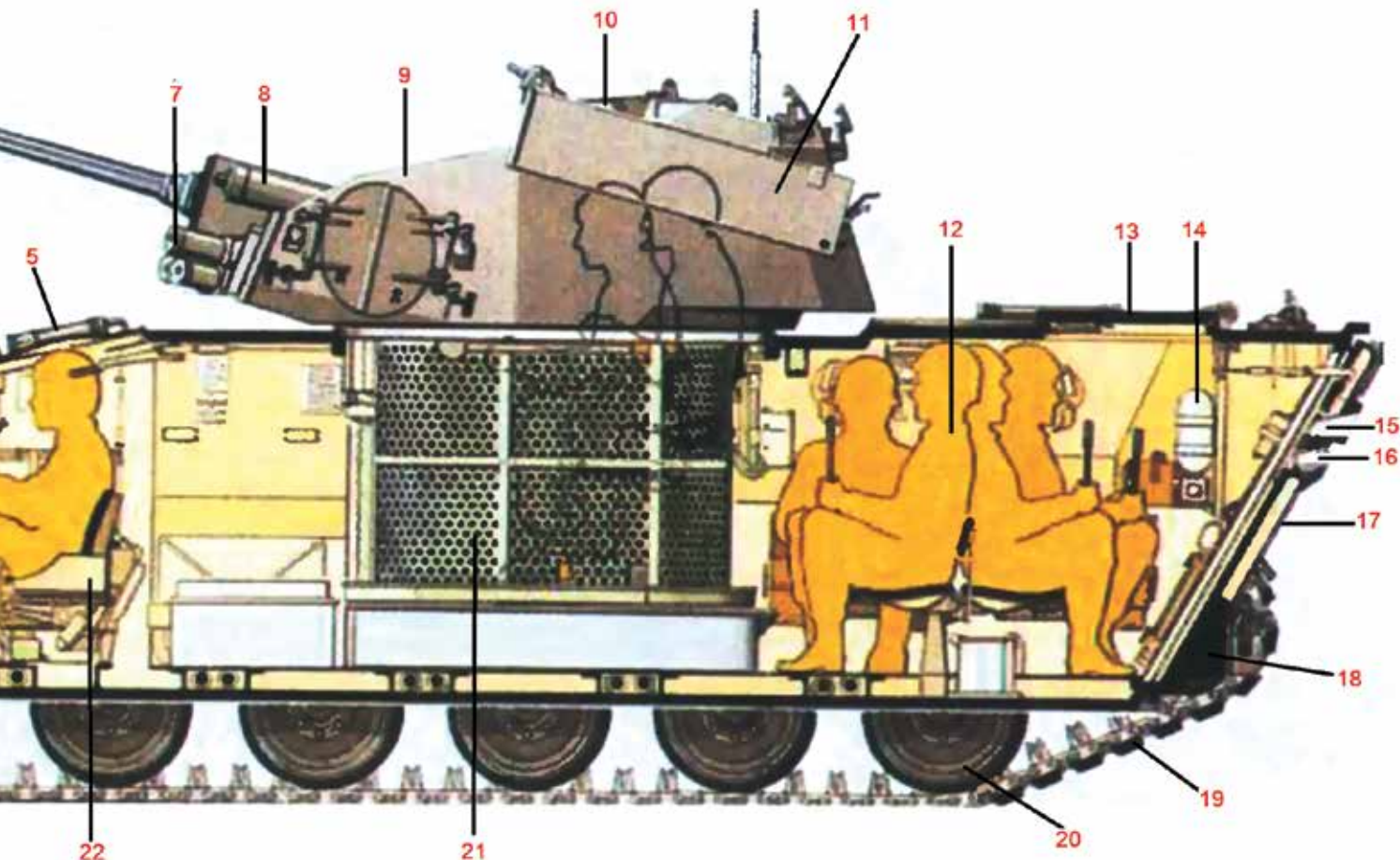
Armatura dhe kupola luftarake e automjetit DARDO janë bërë nga pllaka të salduara të lidhjeve të aluminit 5083 dhe 7020, dhe për të rritur mbrojtjen e armaturës, nga jashtë vendoset çeliku i fortë. Sipas prodhuesit, armatura në pjesën e përparme të automjetit siguron mbrojtje kundër veprimit të predhave të blinduara me kalibër 25 mm, dhe nga ana tjetër mbron kundër veprimit të armëve me kalibër 14.5 mm. Vetura ka konstrukcion klasik, gjegjësisht në pjesën e përparme djathtas është i integruar ngasja, kurse në anën e majtë është pozicioni i drejtuesit. Në pjesën qendrore të konstrukcionit është vendosur kupola luftarake në të cilën është vendosur komandanti i mjetit (majtas) dhe objektivi (djathtas), ndërsa në pjesën e pasme të mjetit është hapësira për akomodimin e njësitit luftarak detar me një kapacitet prej 6 ushtarësh. Në shasi në secilën anë janë vendosur 6 rrota mbështetëse me unaza gome (diametri 590 mm), dhe janë vendosur 3 mbështetëse vemjesh. Rrotat lëvizëse të vemjeve janë vendosur përpara dhe dembelët janë kthyer prapa. Pezullimi elastik i rrotave mbështetëse është i pavarur, rrotullues, me parakolp gome, plus amortizues hidraulikë janë instaluar. Vemjet metalike janë 430 mm të gjera dhe mbi to janë vendosur pantofla gome. Vemjet janë zhvilluar nga kompania "Diehl", dhe prodhohen me licencë në Itali. "Perde metalike" vendosen për të mbrojtur pjesën e poshtme dhe anët. Për nevojat e shoferit, para kapakut të hyrjes/daljes së tij vendosen 3 periskopë, nga të cilët ai qendror i përparmë mund të zëvendësohet me një periskop pasiv për kushtet e natës, ndërsa për nevojat e komandantit vendosen 6 periskopë në mbulesa e tij e hyrjes/daljes. Për nevojat e gjuajtësit, përballë kapakut të hyrjes/daljes së tij është instaluar në mënyrë qendrore sistemi i stabilizuar i gjuajtjes ditë-natë nga kompania "Kallsman", i pajisur me largmatës lazerik. Pamja ka rritje x10 herë në ditë, kurse në kushtet e natës me aparatit termik ka rritje x4 dhe x12 herë. Një detektor

zbulimi lazer është instaluar gjithashtu në kube. Pozicioni i komandantit është i pajisur me një monitor që shfaq imazhin e sistemit të objektivit të objektivit dhe me komanda të veçanta për menaxhimin e armëve. Ndryshe, sistemi i kontrollit të zjarrit ofrohet nga GALILEO Avionica Hitfist. Në pjesën e pasme të transportit ndodhet njësia e uljes luftarake prej 6 anëtarësh, e cila përdor rampin e madhe të pasme për hyrje/dalje, e cila hapet/mbullet automatikisht me ndihmën e një mekanizmi hidraulik. Përndryshe, rampa në anën e majtë ka një derë më të vogël me një shikues dhe një armë gjahu për veprim nga brenda. Ka një hapje/mbulesë të madhe drejtkëndëshe në pjesën e sipërme të zonës së transportit. Në anët e zonës së transportit janë vendosur 2 periskopë ditorë, dhe poshtë tyre pushkë për veprim nga brenda. Nga pajisjet standarde në automjet është instaluar aparati për ABHO-mbrojtje, për komunikim janë të instaluar dy radio VHF, sistem automatik i fikjes së zjarrit me halon, kondicioner me sistem ngrohje etj. Kupola me dy tyta HITFIST TC25 është e pajisur me topin automatik të stabilizuar me dy tyta Oerlikon KBA me një kalibër 25 mm dhe një shpejtësi teorike të qitjes prej 560 granata në minutë dhe mitralozin koaksial MG 42/59 me kalibër 7.62 mm. Për nevojat e topit janë përgatitur gjithsej 216 granata (HE, APDS, APFSDS), ndërsa për mitralozin koaksial 700 fishekë. Në një numër automjetesh DARDO, kupolat luftarake në anët janë të pajisura me gjithsej 2 lëshues (1 secili) për raketat antitank TOW 2B të listuara. Ndryshe, në automjet barten edhe 2 raketa rezervë TOW 2B. Kupola luftarake drejtohet nga një sistem elektro-hidraulik. Me lëvizjen e kupolës, armët kanë një azimut 360°, dhe pas ngritjes topi lëviz nga -10° në + 60°. Lëshuesit e raketave antitank TOW kanë një lartësi prej -7,5° deri në + 30°. Në kupolën luftarake përballë dy pozicioneve të ndryshme janë vendosur 4 granata të markës WEGMANN, me kalibër 80 mm. Automjeti mundësohet nga një motor turbodiesel IVECO V-6 MTCA, me 520 kuaj fuqi, i cili përdor kambio automatike ZF LSG 1500, i cili ka 4 shpejtësi për përpara dhe 2 shpejtësi për mbrapa. Transmetimi gjithashtu integron një transmision hidrostatik ZF 9000 me qarqet e kontrollit planetar. Versionet e mëposhtme janë zhvilluar nga konstrukcioni bazë i automjetit: automjetet luftarake të këmbësorisë, automjeti mjekësor, mjeti komandues (C31), transportuesi mini-hedhës (120 mm) dhe versioni i kupolës luftarake T60/T70 (prototip).

Ivica Dameski

1. Drita dhe sinjalizimi i dritës
2. Transmisioni ZF LSG 1500
3. Pozicioni i motorit turbo diesel IVECO V-6 MTCA
4. Persikopi i shoferit
5. Kapaku hapës i shoferit
6. Topi automatik „Oerlikon KBA“, me kalibër prej 25 mm
7. Lansues të granatave të gazit
8. Mitraloz koaksial „MG 42/59“, me kalibër prej 7,62 mm
9. Kupola dykrerëshe luftarake HITFIST TC25
10. Sistemi i shënjestrimit për shënjesturesin
11. Lansuesi i raketës anti blinduese „TOW 2B“

12. Pjesa transportuese për vendosjen e 6 ushtarëve të desantit
13. Kapaku hapës i pjesës së transportit
14. Boca e sistemit automatik kundër zjarrit
15. Viziri mbikqyrës
16. Vend i pushkës për veprim nga brendia
17. Trau i mad hi desantit
18. Pjesëza
19. Vemja/zinxhiri
20. Rrota rezistente
21. Koshi i kupolës luftarake
22. Vendi i shoferit
23. Drejtuesi i automjetit
24. Rrota e dizës

KARAKTERISTIKAT TAKTIKO-TEKNIKE TË AUTOMJETIT LUFTARAK TË KËMBËSORISË "DARDO"		
EKUIPAZHI		3+6 ushtarë
GJATËSIA		6.71 m
LARTËSIA E KUPOLËS LUFTARAKE		2.61 m
LARTËSIA E AUTOMJETIT PA KUPOLË		1.75 m
GJERËSIA		3.1 m (pa mbrojtësit anësorë 2.91 m)
KLIRENSI		400 mm
PESHA		23 ton (version me raketa TOW 23.5 ton)
MOTORI		Turbo diesel motor IVECO V-6 MTCA, me fuqi prej 520 ks
SHPEJTËSIA MAKSIMALE NË RRUGË		70 km/h
KAPACITETI I KARBURANTIT		620 litra
AUTONOMIA E LËVIZJES		500 km
PJERTËSIA VERTIKALE		60%
PJERTËSIA ANËSORE		30%
PJERTËSIA VERTIKALE		0.85 m
PENGESA UJORE		1.5 m
HENDEKU		2.5 m

Helikopteri „PZL W-3 Sokół”

Gjatë vitit 1973 nisën aktivitetet me përfshirjen e një ekipi vendas për të kryer punën e projektimit, në një kohë kur Polonia ishte pjesëmarrëse në bllokun komunist të Evropës Lindore. Dizajni i W-3 u frymëzua përfundimisht nga helikopteri sovjetik Mil Mi-2. Ai u parapri nga hulumtimi i tregut dhe helikopteri i ri, si një më i madh, u projektua për të përbushur kërkesat e aviacionit ushtarak dhe civil sovjetik si përdoruesi i tij më i madh. Më 16 nëntor të vitit 1979, PZL W-3 Sokół bëri fluturimin e tij të parë. Pas një programi intensiv testimi, helikopteri u certifikua nga autoritetet e aviacionit në Poloni, Rusi, Shtetet e Bashkuara dhe Gjermani. Në maj të vitit 1993, certifikimi i standardeve u dha nga Administrata Federale e Aviacionit të SHBA-së, e ndjekur nga certifikimi nga Gjermania. Prodhimi serik filloi në vitin 1985, dhe dhjetë vjet më vonë, kompania përfundoi helikopterin e 100-të PZL W-3 Sokół. Ai mund të transportojë rreth 15 pasagjerë dhe anëtarë të ekuipazhit, pesha maksimale e tij në ngritje është 6400 kg, zhvillon një shpejtësi prej 260 km / orë, mund të fluturojë në një lartësi

prej rreth 5000 metrash dhe ka një distancë prej rreth 750 km. Në vitet e '90-ta, kompania do të prodhonte 100 helikoptere për ushtrinë polake sipas një kontrate fillestare prej 350 milionë dollarësh. Ndërkohë, ka pasur disa vonesa pasi gjendja financiare e kompanisë polake të helikopterëve PZL-Świdnik është përkeqësuar. Sfidat edhe më të mëdha u ngritën kur marrëveshja për aeronautikën

dhe sistemet e armëve të helikopterit me memorandumin e mirëkuptimit të qeverisë iu dha një konsorciumi izraelit të përbërë nga prodhuesi i armëve "Rafael Advanced Defense Systems" dhe kompania e mbrojtjes elektronike "Elbit Systems". Gjatë vitit 1998, Këshilli i Ministrave polak nxori një rekomandim për të nisur një tender të ri që kërkon të integrojë sistemet e aviacionit dhe armatimit, duke zëvendësuar

potencialisht konsorciumin e zgjedhur fillimisht izraelit. Kompania amerikane "Boeing", si favoritja për të fituar kontratën, ishte konkurrentja kryesore e "Elbit" për kontratën e integritimit. Në mesin e vitit 1999, planet e qeverisë polake për helikopterin ndryshuan dhe në vend të kësaj, një flotë operacionale me helikopterë më të vegjël mbështetës do të sigurohej në një afat të shkurtër. Për një kërkesë afatgjatë ishte e nevojshme shpallja e një tenderi të ri për një helikopter sulmues brenda: italianit "Agusta A129 Mangusta", amerikanit "Bell AH-1W/Z Super Cobra" dhe "Boeing AH-64 Apache", helikopteri evropian "Eurocopter Tiger" dhe helikopteri i Afrikës së Jugut "Denel Rooivalk". Në fund, Polonia zgjodhi plan relativisht modest për fuqizim me sëndërtimin e flotës aktuale „Mil Mi-24“ me pajisje izraelite.

Ndryshime të mëtejshme ndodhën në fillim të shekullit XXI kur u njoftua një ofertë për të përmirësuar 12 helikopterë "PZL W-3 Sokół" të operuar më parë nga Forcat Ajrore Polake për stërvitje. Konvertimi është bërë për realizimin e misionit të kërkim-shpëtimit. Ndër ndryshimet përfshinin instalimin e marrësve dhe miratimin e pajisjeve të fluturimit të natës me kabina të pajtueshme. Që nga viti 2006, prodhimi i një modeli të përmirësuar, të përcaktuar si "W-3PL Gluszec" me sisteme të reja: Sistemi i Kontrollit të Fluturimit, Kontrolli i Motorit Dixhital me Autoritet të plotë - FADEC, Konfigurimi i kabinës së xhamit, ekrani i vetëm taktik, sistemet e komunikimit, navigimi dhe vetëmbrojtja: INS/GPS, TACAN, VOR/ILS, DME, IFF, Night Vision Goggles, Infrared and Radar Warning Receiver, како и системот HOCAS - Hands on Collective and Stick. Ky variant, i cili u zhvillua pjesërisht në bazë të përvojës luftarake të fituar në Irak (në kuadër të Grupit të Pavarur të Sulmit Ajror), tërhoqi vëmendjen e forcave tokësore polake dhe diskutime të mëtejshme për modernizimin e helikopterëve shtesë sipas standardit ushtarak "W-3PL Gluszec". Partneriteti më i gjerë industrial i propozuar midis "PZL-Świdnik" dhe kompanisë indoneziane të aviacionit nuk u realizua sepse nuk pranoi përgjegjësinë për marketingun dhe shitjen e helikopterit. Pas ndryshimit të strukturës së pronësisë së kompanisë nga prodhuesi anglo-italian i helikopterëve "AgustaWestland", "PZL W-3 Sokół" u përfshi në linjën e kompanisë së re amë dhe vazhdoi të prodhohej. Në thelb, helikopteri ka pajisje standarde që janë të nevojshme në variante të ndryshme dhe për

Përfshirja e Polonisë në industrinë e helikopterëve ishte një tregues i mjaftueshëm që helikopterët e përmasave të mesme ishin të nevojshëm në treg për përdorimin e tyre për shumë qëllime. Një shembull është helikopteri i njohur si PZL W-3 Sokół (Falcon), një avion me dizajn dhe ndërtim relativisht konvencional, i zhvilluar dhe prodhuar nga kompania polake e helikopterëve PZL-Świdnik (tani pjesë e korporatës AgustaWestland pwidnik»). Ai ishte gjithashtu helikopteri i parë që u projektua dhe u prodhua plotësisht në Poloni

realizimin e një game tipike misionesh, si: transport pasagjerësh dhe mallrash, shërbim mjekësor emergjent, zjarrfikës dhe kërkim-shpëtimit. Kur përdoret në një mjedis detar, ai është i pajisur me anije, transponderë, sisteme navigimi dhe pajisje për shikim natën. Klienti i parë civil i eksportit për variantin "W-3A" ishte Policia Federale Gjermane në Saksoni. Gjatë vitit 1995, operatori koreano-jugor Citiair urdhëroi prokurimin e tre helikopterëve "W-3A", të projektuar kryesisht për të transportuar rreth 180 km nga toka koreane, ndërsa i treti do të përdorej në rajonet malore. Gjatë të njëjtit vit, kompania polake e naftës "Petrobaltic" porositi të vetmin helikopter

detar "W-3RM Anaconda", i projektuar kryesisht për kërkim dhe shpëtim, por u përdor gjithashtu nga kompania për të transportuar personel, furnizime dhe pajisje në platformat e saj të naftës në Baltik. Ushtria polake shkëmbeu një seri prej 11 helikopterësh "W-3 Sokół" me Republikën Çeke fqinje në këmbim të 10 avionëve "Mikoyan MiG-29". Që nga viti 2003, një grup prej katër helikopterësh "W-3WA" (më vonë u rrit në numër) janë përdorur për sulme ajrore nga forcat polake në Irak për të mbështetur operacionet e koalicionit në rajon si pjesë e kontributit të Polonisë në luftën e Irakut.

Dragan Pavlovski

„Fortress Mk2” - fortesa franceze për forcat speciale ushtarake e policore në tërë botën

Fortress Mk2 është një nga transportuesit më të avancuar të personelit të blinduar aktualisht në treg. Më agresiv dhe më i mbrojtur, transportuesi i personelit i blinduar “Fortress Mk2” është një mjet modern, me performancë të lartë, i përshtatur për detyrimet aktuale dhe të ardhshme të funksionimit. Kombinon lëvizshmërinë, fuqinë e zjarrit dhe mbrojtjen në një automjet me shumë qëllime. Transportuesi është jashtëzakonisht i lëvizshëm me pezullimet e tij të pavarura dhe motorin me fuqi të lartë. „Fortress” siguron një numër forcash speciale ushtarake dhe policore në Francë dhe disa vende të NATO-s, si dhe në Lindjen e Mesme, Azi dhe Amerikën Latine. Fortress MK2 “4x4 është automjeti i zhvilluar nga version origjinal “Fortress” i cili është një lloj i automjetit ndërveprues “Bastion” 4x4. Kompania, e cila është prodhuesi i automjetit, vuri në dukje se automjeti është prodhuar për të siguruar mbrojtje më të madhe, duke ruajtur lëvizshmërinë e automjetit origjinal „Fortress”. „Fortress MK2” („Fortesa”) është një mjet i provuar luftarak i projektuar në përputhje me standardet e NATO-s. Është një mjet luftarak i blinduar 14.5 tonësh, i aftë për në kushte ekstreme në të gjitha llojet e misioneve. Me shpejtësinë e tij të lartë të shtytjes, motorin 340 kf, makinën automatike dhe pezullimin e pavarur të rrotave, “Fortress MK2” është ekuilibri i përsosur i raportit të peshës/fuqisë, ngarkesave të rëndësishme dhe aftësi të jashtëzakonshme jashtë rrugës, së bashku

„Arqus Fortress” është transportues i blinduar 4x4 (APC), i dizajnuar dhe i zhvilluar nga prodhuesi francez i sistemeve për mbrojtje tokësore „Arqus Defense” (ish „Renault Trucks Defense - RTD”)

me komoditetin optimal të ekuipazhit dhe i pasagjerëve në automjet. Trupi i saj i blinduar monokok ofron një vëllim të madh të brendshëm, si dhe mbrojtje të madhe kundër sulmeve balistike, minave dhe pajisjeve shpërthyes të improvizuara (IED), në përputhje me standardin e NATO-s STANAG 4569. E disponueshme në versionet e transportuesit të blinduar të personelit dhe logjistikës, duke ofruar mbrojtje të lartë dhe të mëdha lëvizshmërisë. Versioni i automjetit OT gjithashtu mund të konvertohet në versionet e ambulancës dhe postës komanduese. Automjeti i blinduar “Fortress” tashmë po shërben në kuadër të forcave speciale. Automjeti me lëvizshmëri të lartë është në shërbim me njësi të ndryshme të forcave speciale në mbarë botën. Kompania „Arqus Defense” ekspozoi variantin e „Fortress”, variant i armatosur me stacion të menaxhuar në distancë „Hornet T1” (RCWS) në ngjarjen „IDEX 2019” që u zhvillua në Abu Dabi në shkurt të vitit 2019.

Variantet

Siç u përmend më herët, “Fortress Arqus” mund të konfigurohet në versione të shumta. Ai ofrohet kryesisht në versionet OT dhe logjistike të automjeteve, me një version transportues të blinduar të personelit të destinuar për misionet e

transportit të trupave dhe ngarkesave. Ai gjithashtu mund të modifikohet si një ambulancë, punëtori ose mjet komandues për misionet e evakuimit mjekësor, riparimit dhe komandimit dhe kontrollit. Versioni logjistik përmban një platformë të pasme me mbulesa të palosshme, një ndarje të blinduar për të akomoduar dy ose tre anëtarë të ekuipazhit dhe një mitraloz 12.7 mm të montuar në një unazë ose një sistem armësh të telekomanduar. Automjeti i Forcave Speciale është projektuar për të kryer patrulla me rreze të gjatë, si dhe misionet e mbledhjes së inteligjencës me lëvizshmëri më të mirë në tokë. Kompania „Renault Trucks Defense” – RTD, ka marrë një kontratë nga Agjencia Franceze e Prokurimit të Mbrojtjes “Direction Generale de l’Armement” - DGA, për prodhimin dhe dorëzimin e 241 mjeteve të lehta patrulluese, së bashku me 202 mjete të tjera të blinduara të rënda, pajisje inteligjence dhe komunikimi për Forcat Speciale Franceze në dhjetor të vitit 2015, ndërsa dorëzimi i serisë së parë të mjeteve të lehta filloi në vitin 2018.

Dizajni dhe karakteristikat e OT „Arqus Fortress”

OT „Arqus Fortress” bazohet në një platformë të fuqishme me shumë misionet të projektuara në përputhje me standardet ekzistuese ushtarake dhe të NATO-s.

Automjeti karakterizohet nga një strukturë monokoke e blinduar, e cila siguron mbrojtje maksimale për ekuipazhin dhe stafin në automjet. Kabina e transportuesit të personelit të blinduar mund të strehojë dy anëtarë të ekuipazhit, ndërsa trupat mund të strehohen tetë ushtarë plotësisht të pajisur. Transportuesi i blinduar i personelit "Arquus Fortress" integron një sërë pajisjesh dhe sistemesh të tilla si sistemin e menaxhimit të energjisë, hartografinë, sistemin e treguesit të pozicionit dhe gradientit, radiot dhe intercom, sistemin e menaxhimit të baterive (BMS) dhe konzolat e ekuipazhit. Automjeti mund të instalohet me tre lloje të sistemeve të integruara Battlenet, Battlenet Select, Battlenet Prime dhe Battlenet Elite. Battlenet Select integron 12in touchpad tablet-operator, videokodim, katër kamera perimetrike, GPS i dhe rrjet të kontrolluar të zonës (CAN)/Ethernet. Battlenet Prime përmban .4in touchpad tablet për shoferin, sistemi i regjistrimit dhe sensori inercial, si dhe të gjitha pajisjet dhe veçoritë që ka opsioni Battlenet Select. Veçoritë shtesë përfshijnë regjistrimin e videos dhe imazhin dhe zbulimin e gradientit. Battlenet Elite përbëhet nga „12in touchpad tablet“ për shënjestruesin dhe busull si shtesë për pajisen e plotë dhe karakteristikat e Battlenet Prime. Karakteristikat plotësuese përfshijnë menaxhim me kurset e kategorisë 3D.

Armatimi dhe vetëmbrojtja e transportuesit të blinduar "Fortress"

Automjeti i blinduar mund të pajiset me një numër mitralozash/armësh të kalibrit të lartë të montuar në trup. Ai përmban një mbajtës unazor për çati, i cili mund të arrihet përmes hapjeve të çatisë. Në "Eurosat 2018", ARQUUS tregoi tre variante të stacioneve të tij të armatosura të kontrolluara nga distanca nën emrin e ri komercial, Hornet, Hornet Lite, dhe Hornet S (Standard). Të tre variantet e "Hornet" mundësohen nga një makinë elektrike me një travers 360 ° dhe një lartësi prej -20 ° në +60 °. Versioni bazë, i quajtur Horn, është i stabilizuar vetëm në 3 akse. Mund të jetë i armatosur me një mitraloz 7.62 mm ose 12.7 mm, si dhe një granatëhedhës automatik 40 mm. Sistemi i shënjestrimit është montuar në të djathtë të armatimit kryesor, i cili përfshin një kamerë televizive, kanale termike dhe një zbulues rreze lazer. Kutia e municionit vendoset në anën e majtë të kupolës me 300 fishekë 12,7 mm, ose 1000 fishekë 7,62 mm ose 64 granata 40 mm. Kupola kontrollon nga pjesa e brendshme e automjetit me anë të një paneli kontrolli në ekran dhe një levë. Ai është i pajisur me sistemin e kundërmasave pasive "Galix" të prodhuar nga kompania franceze "Lacroix". Sistemi është në gjendje të zbulojë një kërcënim dhe të lëshojë granata tymi për të fshehur automjetin. Mund të funksionojë në mënyrë manuale ose autonome. OT

SPECIFIKIMET E TRANSPORTUESIT TË BLINDUAR „FORTRESS“ JANË:	
PRODHUESI	Arquus
BRUTO – PESHA	14.5 ton
GJATËSIA	6 metra
GJERËSIA	2,2 metra
LARTËSIA	2,4 metra
GOUND CLEARANCE	0,42 m
EKUIPAZHI	2+8 persona
MOTORI	6 cilindrik me 340 ks me transmision automatik
AUTONOMIA E VARGUT	1200 km
TRANSPORTI AJROR	avionë ushtarak C130 dhe A400M
SHPEJTËSIA MAKSIMALE NË RRUGË	120 km/h
TEJKALIM I PENGESËS	nga 60%
TEJKALIM I PENGESËS ANËSORE	30%
TEJKALIM I HENDEKUT	0,8 m
TEJKALIM I PENGESËS VERTIKALE	0,5 m
TEJKALIM I PENGESËS UJORE	1 m

Transportuesi i blinduar „Arquus Fortress“ integron pajisje dhe sisteme siç janë sisteme për menaxhim me energji, kartografi, sistem për indikacionin e pozicionit dhe gradient, radio dhe intercom, sistem me menaxhimin e baterive (BMS) dhe konzolave për ekuipazhin

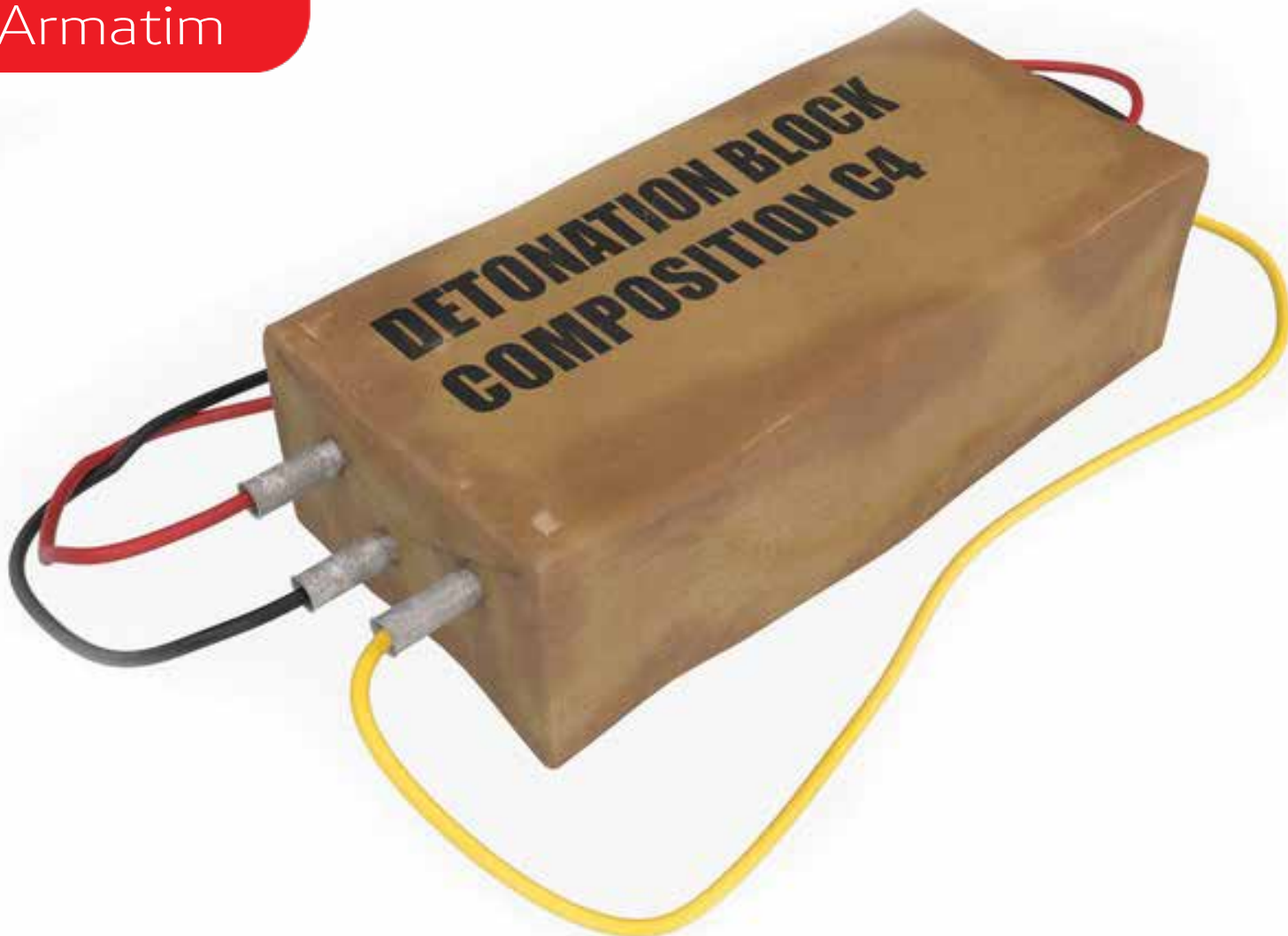
Arquus Fortress integron një numër unazash RCWS dhe kube të montuara me mitralozë 7.62mm, 14.5mm dhe 12.7mm deri në 30mm. Automjeti integron një sistem mbrojtjeje aktive, duke përfshirë zbulimin me lazer / infra të kuqe (IR), zbulimin akustik të snajperit dhe hedhjen e granatave tymi. Transportuesi i personelit të blinduar ofron mbrojtje standarde ndaj minave në përputhje me STANAG 4569 dhe mjete shpërthyes të improvizuara (IED). Trupi në formë V kombinohet me një distancë prej 0.42 m nga toka, e cila së bashku redukton koeficientin e tërheqjes në rast të shpërthimit të një mine nën trup.

Motori dhe ndërveprimi i transportuesit të blinduar „Fortress“

Automjeti i blinduar me një kapacitet prej 14.5 ton është i pajisur me një motor 6

cilindra me 340 kf dhe një raport fuqi / peshë prej 23 kf / t i lidhur me një transmetim automatik. Mund të arrijë një shpejtësi maksimale prej 120 km/orë dhe një distancë maksimale prej 1200 km. Sistemi i pavarur i pezullimit të rrotave dhe grupi i lëvizjes rezistente të transportuesit të blinduar e lejojnë atë të kapërcejë lehtësisht terrenet e vështira. Automjeti mund të kapërcejë pjerrësi prej 60% dhe pjerrësi anësore prej 30%. Mund të kapërcejë kanale 0,8 metra dhe pengesa vertikale 0,5 metra dhe të kapërcejë pengesat ujore me një thellësi prej 1 metër. „Fortress“ transportuesi i blinduar përmban një trup të blinduar me majë të hapur dhe mund të transportohet nga aeroplanët transportues A400M dhe C-130 për vendosje të shpejtë gjatë misioneve.

Idriz Idrizoski

Llojet e mjeteve shpërthyesë

Shumë nga mjetet shpërthyesë që njihen sot dhe që ndryshojnë në përbërjen e tyre kimike, vetitë fiziko-kimike dhe shpërthyesë, si dhe nga këndvështrimet e ndryshme nga të cilat mund të konsiderojmë eksplozivët, ofrojnë mundësi për ndarje të ndryshme. Kështu për shembull, sipas shpejtësisë me të cilën përhapet reaksioni shpërthyes në to, ato ndahen në progresive dhe briose. Për sa i përket fushës së aplikimit, ato mund të ndahen në eksplozivë ushtarakë dhe tregtarë. Sipas përbërjes kimike, ekzistojnë lëndë shpërthyesë në formë të përbërjeve të pastra kimike (eksploziv njëpërbërës) dhe përzierje shpërthyesë (përzierje homogjene dhe heterogjene). Ndarja më e thjeshtë e eksplozivëve është sipas zbatimit të tyre praktik. Në një ndarje të tillë, eksplozivët mund të ndahen në katër grupe: eksplozivë fillestarë, eksplozivë shpërthyes, barut dhe përzierje piroteknike. Eksplozivët fillestarë njihen edhe si primare, sepse përdoren për të inicuar shpërthimin e eksplozivëve dhe për të ndezur

barutin dhe përzierjet piroteknike. Një formë karakteristike e dekompozimit shpërthyes të eksplozivëve fillestarë është shpërthimi. Procesi shpërthyes në formën e shpërthimit ndodh nën ndikime të jashtme të thjeshta dhe energjikiht të dobëta (flakë, goditje, etj.). Shpejtësia maksimale e zbrërthimit të eksplozivit arrihet në një kohë shumë të shkurtër, kohë kjo e pakrahasueshme me e shkurtër se lëndët e tjera shpërthyesë. Kështu, për shembull, në azidin e plumbit praktikisht nuk ka periudhë dekompozimi jo-stacionare, por procesi zhvillohet tërësisht në formë shpërthimi, pavarësisht nga madhësia e ngarkesës shpërthyesë. Për shkak të këtyre vetive, një ngarkesë shumë e vogël e eksplozivit fillestar mjafton për të shkaktuar një reaktion shpërthyes në barut dhe eksplozivë ndezës. Prej këtej rrjedh aplikimi më i zakonshëm i eksplozivëve fillestarë në prodhimin e të ashtuquajturave mjete fillestare si: kapakët e qitjes (top dhe raketë) për shkrepjen e lëndës djegëse, kapakët fillestarë dhe shpërthyes në lloje të ndryshme të çakmave të predhave dhe

minave. Shumë komponime kimike kanë vetitë e eksplozivëve fillestarë, por vetëm disa prej tyre plotësojnë kërkesat e sigurisë gjatë përdorimit dhe ruajtjes. Shumë kapsula, veçanërisht ato që përdoren për ndezje, nuk përdorin eksplozivë fillestarë të pastër, por përzierje të tyre. Më shpesh përdoren përzierjet fillestare të bazuara në fulminatin e merkurit. Eksplozivë brizantë – Ky grup eksplozivësh dallon nga eksplozivët fillestarë për nga qëndrueshmëria e madhe dhe qëndrueshmëria për nga ndikimet e jashtme. Ato shpërthejnë nën veprimin e një impulsi të fortë të jashtëm - në zbatim praktik, ekskluzivisht me ndihmën e eksplozivëve fillestarë. Forma bazë e zbrërthimit të eksplozivit është shpërthimi, por rritja e shkallës së reagimit është dukshëm më e vogël se në rastin e eksplozivëve fillestarë. Mjetet shpërthyesë brizate përdoren gjerësisht në teknikën e armatimit, por edhe në disa industri (miniera, ndërtim, etj.). Kushtet balistike dhe dinamike të funksionimit imponojnë një sërë kërkesash të repta

për eksplozivët prej bronzi që përdoren për qëllime ushtarake për ngarkimin e llojeve të ndryshme të raketave (artileri, raketa, etj.).

Eksplozivët më të përdorur brizantë që gjejnë zbatim praktik janë nitrokomponimet si që janë: trotil, acid pikrik, tetril, heksogen, oktogjen dhe nitrovanidinë. Esteret ose nitratat e acidit nitrik: nitroglicerina, nitroglikoli, dinitrodiglikoli, pentriti dhe nitroceluloza. Përzierjet shpërthyes ndërr të cilat më të njohurat janë:

- Përzierjet e nitratis të amonit dhe TNT si amatolet (80/20, 60/40, 50/50, 40/60) ku numëruesi tregon përqindjen e nitratis të amonit dhe emëruesi përqindjen e TNT.

- Përzierjet e nitrokomponimeve: pentolit, heksolit, oktolit, tetritol, etj.

Më shpesh, të gjithë eksplozivët brizantë prodhohen nga lëndët e para bazë (tolueni, celuloza, glicerinë, etj.), me anë të procesit të nitrimit duke përdorur një përzierje të acidit nitrik dhe sulfurik. Komponimet nitro dhe përzierjet shpërthyes përdoren zakonisht si ngarkesa shpërthyes për raketa dhe mina të tjera.

Barotët – deri në zhvillimin e armëve dhe sistemeve më moderne, i vetmi eksploziv i njohur ishte pluhuri i zi. Përdorej gjithashtu për të lëshuar raketa nga tyta e armëve të zjarrit dhe për të ngarkuar predhash. Me zbulimin e nitrocelulozës, acidit pikrik dhe xhelatinës pluhur fillon zhvillimi intensiv i eksplozivëve me të cilët baruti i zi është zëvendësuar nga eksplozivët modernë për ngarkimin e raketave, me të ashtuquajturin barut pak të tymosur për shtytje predhash. Baroti është një lëndë shpërthyes në të cilën forma bazë e zbrëthimit kimik është djegia, e shkaktuar nga mjete të caktuara të ndezjes. Shpejtësia e djegies është relativisht e moderuar (disa mm deri në disa dhjetëra cm në sekondë), diçka që ofron mundësinë e shfrytëzimit të energjisë kinetike të produkteve të gazta që ndodhin gjatë procesit të djegies për të lëvizur predhën në tytën e armës ose mjetit. ërkesa bazë që përdoruesit kanë kërkuar gjithmonë nga prodhuesit e barotit ka qenë arritja e shpejtësisë fillestare më të lartë të mundshme të predhës me ngarkesë sa më të vogël të barutit, duke mos e tejkaluar presionin maksimal të gazit të barutit që mund të përballojë tyta e mjetit përkatës.

Përzierjet piroteknike paraqesin përzierje të forta gazi që japin efekte të ndryshme si për shembull:

- efektin e dritës (efekt drite sinjalizues, trasues, si dhe përzierje të fotofleshit),
- efekt të maskimit (përzierje të gazrave)
- efekt të ngrohtësisë (përzierje ndezëse-shpërthyes).

Në teknologjinë ushtarake, përzierjet

piroteknike përdoren gjerësisht për të bërë ngarkesa raketash për qëllime të veçanta (ndriçim, tym dhe ndezës), mjete foto-ndriçimi dhe municione sinjalizuese. Për më tepër, disa kompozime piroteknike përdoren për të bërë elementë dhe nëngrupe të llojeve të ndryshme të raketave klasike dhe raketave ku ato kanë role të ndryshme funksionale. Elementë të tillë përfshijnë:

- ngadalësues për çakmakë që mund të kenë qëllime të ndryshme (për veprim të ngadaltë të çakmakut - ngadalësues afatshkurtër dhe ngadalësues afatgjatë ose kohë për të siguruar çakmakun, për vetë-mbështjellje të predhës, etj.),
- trasues për ndjekje vizuale të fluturimit të predhës,
- ndezës së gazërave raketore (ndezës elektrik),
- ngrohës piroteknikë për bateri termale te disa ndezës nga afër.

Të gjitha përzierjet piroteknike janë përzierje mekanike të dy ose më shumë përbërësve. Përbërësit bazë të çdo përzierjeje piroteknike janë oksiduesit dhe karburantit. Përveç përbërësve bazë të përzierjeve piroteknike, ato përmbajnë aditivë të tjerë, zakonisht me origjinë organike, të cilët përmirësojnë

performancën funksionale dhe të shfrytëzimit të përzierjeve piroteknike, si për shembull:

- shkëndija e zjarrit,
- reduktimi i ndjeshmërisë së goditjes,
- rritja e qëndrueshmërisë, dhe në këtë mënyrë edhe rritjen e kohëzgjatjes së përzierjeve piroteknike.

Për shkak të natyrës së procesit të djegies, përzierjet piroteknike mund të ndahen në tre grupe bazike:

-1. Përzierjet e flakës, të cilat digjen me flakë gjatë djegies. Ky grup përfshin: ndriçimin, gjurmimin, sinjalin dhe disa përzierje të ndezshme, si dhe barutin e përbërë nga raketa.

2. Përzierjet e termiteve, të cilat lëshojnë një sasi të madhe nxehtësie gjatë djegies, por nuk digjen me flakë. Ky grup përfshin disa përzierje ndezëse dhe ngadalësuese.

3. Përzierjet e tymit, të cilat lëshojnë tym gjatë djegies, nuk digjen me flakë dhe nuk zhvillojnë një sasi të madhe nxehtësie. "Fosfori i bardhë" përdoret shpesh për të ngarkuar raketa tymi. Digjet në kontakt me ajrin, formon tym të bardhë, fosforpentoksid dhe ka një veti të ndezshme.

Slavčo Kuzmanovski

Një nga automjetet më origjinale të imagjinuara në historinë ushtarake, "DUKW", u prodhua si zgjidhje për një problem që u ndesh nga ushtria amerikane në ditët e para të Luftës së Paqësorit, kur anijet e saj të furnizimit qëndronin vazhdimisht pranë bregut ku zbarkuan forcat, pa mundësinë e dorëzimit të rezervave jetike

„Pata” Automjeti unikal amfib i Luftës së Dytë Botërore

Ka diçka në lidhje me automjetet amfibe që pushton imagjinatën njerëzore. Ato janë një mjet i veçantë motorik, i cili mund të lëvizë në tokë dhe në ujë. Lëvizja në tokë është zakonisht me rrota ose vëmjet, dhe ato kanë helikë shtesë për lëvizjen në ujë.

Por nuk ka pasur kurrë një automjet kaq magjepsës si "DUKW", dhe që kur i fundit u largua nga fabrika në vitin 1945, duket e pamundur që të ketë përsëri një automjet kaq të gjithanshëm dhe të dobishëm. "Pata" ishte ndoshta automjeti amfib më i suksesshëm dhe praktik i ndërtuar

ndonjëherë. Ndryshe nga çdo automjet tjetër ushtarak amfib i mëvonshëm, "DUKW" performoi po aq mirë në ujë dhe në tokë. Gjatë Luftës së Dytë Botërore, "DUKW" shërbyen heroikisht, duke transportuar ngarkesa dhe trupa në breg, dhe më pas evakuuan personelin e plagosur. Vetëm në Normandi, "DUKW" shkarkoi më shumë se një milion ton mallra në det të hapur gjatë 90 ditëve të para të pushtimit, në një kohë kur armiku mbante të gjitha portet në dispozicion. Me një shpejtësi të mirë 10 km / orë në ujë, "DUKW" mund të arrijë kudo në plazh dhe më pas të përshpejtojë në destinacionin e tij tokësor me shpejtësi deri në 80 km / orë. Dëshmia se ato ishin mjete ushtarake amfibe shumë të suksesshme dhe praktike, dëshmohet nga fakti se forcat e armatosura në mbarë botën i përdorën ato deri në vitin 1970, dhe automjeti i fundit doli në pension në vitin 1982. Automjeti amfib "DUKW" ishte një makinë e mahnitshme, por nuk ishte projektuar për të mbijetuar për shumë vite në ose rreth një mjedisi ujor. Duhet theksuar se mjeti ishte një kamion amfib, jo një anije amfibe. Gjithashtu mund të thuhet se pothuajse nuk është prishur

kurrë, por fatkeqësisht ka ndryshkur, ndaj ndryshku ka qenë arsyeja kryesore pse u tërhoq nga përdorimi. Mjetet amfibe të mbetura "DUKW" u përdorën jashtë ushtrisë për shumë detyra pas Luftës së Dytë Botërore: mbikqyrje, zjarrfikje, shpëtim ose automjete turistike. Një nga automjetet më origjinale të imagjinuara në historinë ushtarake, "DUKW", u prodhua si zgjidhje për një problem që u ndesh nga ushtria amerikane në ditët e para të Luftës së Paqësorisht, kur anijet e saj të furnizimit qëndronin vazhdimisht pranë bregut ku zbarkuan forcat, pa mundësinë e dorëzimit të rezervave jetike. Si përgjigje, Palmer Coslet Putham dhe Rod Stevens parashikuan një automjet amfib të aftë për të transportuar njerëz dhe ngarkesa nga varkat në plazhe. Si bazë për dizajnin e tyre, Putham dhe Stevens zgjodhën "GMC AFKWX" të "General Motors", një version i veçantë i një kamioni ushtarak me gjashtë rrota që përdorte motorin, kutinë e marsheve, transmisionin, boshtet lëvizëse, boshtet dhe sistemin e frenimit. Rreth shasisë ishte ngjitur një trup llamarine i papërshkueshëm nga uji, i përforcuar me trarë përforcues. Trungu ishte drejtkëndor, me hark të lakuar, skaje të pjerrëta dhe fund të sheshtë. Harku dhe format strikte përcaktoheshin nga këndet e afrimit dhe nisjes. Megjithëse këta aksesori e rritën peshën e automjetit të përfunduar në rreth gjashtë tonë, 85% e pjesëve të "DUKW" u ndanë me kamionin origjinal, gjë që ishte një konsideratë e rëndësishme për minimizimin e çdo problemi logjistik që mund të lindte me automjetin e ri. Automjeti mori emrin "DUKW", i cili në fakt është një kod për pajisjet ushtarake që përfaqëson karakteristikat e automjetit: "D" tregon vitin e prodhimit, dmth, 1942, "U" tregon aftësitë e tij amfibe, i referohet "K". në funksionet e lëvizjes së rrotave të përparme dhe "W" përfaqëson lëvizjen e tij të dyfishtë me rrota të pasme. Mirëpo, ushtarët amerikanë, për shkak të ngjashmërisë me shqiptimin, mjetin thjesht e quanin me dashuri "Duck", gjegjësisht "Pata". Kjo makinë ishte e lehtë për t'u mirëmbajtur dhe përdorur. Rreth një e treta e automjetit fuqizohej nga një motor me gjashtë cilindra 94 kuaj fuqi. Transmetimi përdorte 10 marsha përpara dhe dy marsha mbrapa. Pas motorit ishte një ndarje e hapur për shoferin. Dy të tretat e fundit të truput ishte një zonë e madhe ngarkesash prej rreth 2.5 ton tokë ose ujë. Zona e ngarkesave mund të mbulohej me një mbulesë gomuar. Ndarja e shoferit, e bërë nga kompensatë, ishte

e mbrojtur nga një xhami i projektuar për t'i bërë ballë dridhjeve të tepërta. Në të majtë të saj, hapësira mund të përdoret për të montuar një pedestal mitraloz 12.7 mm. Trungu ishte i lehtë dhe i pambrojtur (pjesa më e trashë ishte 3.2 mm). Sistemi i ftohjes ishte diçka e pazakontë, ajri tërhiqej nga pas, shtyhej nga frigoriferi dhe nxirrej nga të gjitha anët. Gati 50 kombinime të ndryshme të ftohësve, tifozeve dhe kanaleve u testuan përpara se të gjendej zgjidhja optimale. Gjithashtu kishte një sistem ngrohje komplekse dhe të fuqishme për të shmangur ngrirjen e ujit në fund ose në pompën e kullimit.

Duke përdorur grila të vendosura mirë në daljet e motorit, ajri i ndezur i shkarkimit riqarkullohej në anët e truput, kuvertën, ndarjet e ngarkesave dhe madje edhe nën dysheme për të ngrohur pjesën e poshtme. Ky automjet ishte i shpejtë në rrugë, me një shpejtësi maksimale prej 80 km/h, por gjithsesi mund të lundronte me 10.2 km/h, që është shpejtësia e shumicës së anijeve me distanca të gjata deri në 50 milje detare (93 km). Më vonë u vërtetua se kjo ishte e mjaftueshme për të kaluar pa vështirësi Kanalin Anglez, duke demonstruar gjithashtu aftësinë e

„Pata“ ishte njëra ndër pajisjet më të vlefshme të prodhuara në SHBA gjatë luftës – gjeneral Dwight D. Eisenhower

saj detare. Ai kishte një sistem lëvizjeje të dyfishtë, me një bosht transmisioni të gjatë me një helikë të vendosur në një tunel në fundin e pasmë të truput dhe operohej nga një timon i lëvizshëm. Kishte dy risi të tjera specifike, njëra prej të cilave ishte instalimi i një sistemi pompash me një kapacitet të lartë afërsisht 1135 litra në minutë, nëse trupa shpohet ose përmytet nga një det i trazuar, dhe e dyta ishte pajisja që lejonte të ndryshoni presionin e gomave nga paneli i kontrollit, i cili ishte i dobishëm në trajtimin e sipërfaqeve të buta ose të forta. Edhe pse këto mjete përdorshin për transportimin e furnizimeve nga anijet në njësitë e shkarkuara, ato përdorshin edhe për detyra të tjera. Një nga avantazhet ishte se ky mjet mund të transportonte furnizime jo vetëm në linjën e shkarkimit në breg, por edhe më thellë në brendësi. Shumë automjete u përdorën si mjet për transportin e trupave. Këto automjete ishin të pajisura me armë speciale, duke përfshirë një raketë-hedhës. Në pjesën e pasme të mjetit kishte një grep tërheqës dhe kishin edhe një grep vetë-tërheqës. Disa u përdorën si mjete ndihmëse për shuarjen e zjarrit në operacione të ndryshme, ndërsa të tjera u përdorën si ambulanca detare për të transportuar ushtarë të plagosur në anijet spitalore aty pranë. Në të gjitha rastet, automjetet "DUKW" kanë treguar besueshmëri dhe përshtatshmëri të jashtëzakonshme në të gjitha situatat. Automjeti "Pata" iu dorëzua ushtrisë amerikane, trupave të marinës amerikane dhe forcave aleate në fillim të vitit 1943. Ky ishte një përfitim i rëndësishëm për operacionet ushtarake gjatë Luftës së Dytë Botërore. Me shkatërrimin e shumicës së porteve, anijet amerikane nuk mundën t'i afroreshin mjaftueshëm bregut për të shkarkuar furnizimet e nevojshme dhe shumë ura në tokë u shkatërruan. Automjetet amfibe "DUKW" janë bërë një zgjidhje kryesore. Të afta për të vepruar si në tokë ashtu edhe në ujë, ato janë bërë një mjet i vlefshëm për transportin e trupave dhe furnizimeve amerikane në zona të vështira për t'u arritur. Ato u përdorën për herë të parë gjatë pushtimit të Sicilisë. "Patat" erdhën në ndihmë për shkak se mjete detare nuk arriti të dilte në breg për shkak të kushteve të këqija. Njëqind automjete amfibe "Patat" mbërritën në bregdetin sicilian, duke transportuar 300 tonë municione dhe 28 ngarkesa pajisjesh në bregdet. Me të mbërritur në breg, ata morën menjëherë municionin dhe

Përdorimi më i njohur ushtarak i "Patës" ishte pjesëmarrja e tij në pushtimin historik të Aleatëve të Ditës-D më 6 qershor 1944 në Normandi, Francë, ku 2,000 "DUKW" u përdorën për të transportuar njerëz dhe materiale nga anijet në breg. Ata ishin jetik në përpjekjen për të krijuar një urë kryesore dhe për të filluar procesin e shtypjes së forcave gjermane

furnizuan ushtarët që kishin pritur 30 km në brendësi të tokës. Madje u përfol se më shumë se 100 ushtarë italianë, të befasuar nga mjetet e pazakonta dhe aftësitë e tyre, u dorëzuan në trupat amerikane pas mbërritjes së flotës së "Patës". Nga mesi i vitit 1943, shumica e "DUKW" ishin dërguar në Afrikën e Veriut, ose 1,099 nga 1,535 të prodhuara deri në qershor të vitit 1943. Deri në fund të atij viti, ishin prodhuar 4,508 automjete. Paqësori dhe Evropa nuk i morën ato deri

në vitin 1944, kur prodhimi u përsheptua në 11,316 automjete. Me 5376 "Pata" të prodhuara në vitin 1945, sasia totale e prodhuar arriti në rreth 21200 "Pata" për një periudhë trevjeçare. Përdorimi më i njohur ushtarak i "Patës" ishte pjesëmarrja e tij në pushtimin historik të Aleatëve të Ditës-D më 6 qershor 1944 në Normandi, Francë, ku 2,000 "DUKW" u përdorën për të transportuar njerëz dhe materiale nga anijet në breg. Ata ishin jetik në përpjekjen për të krijuar një urë kryesore

Karakteristikat taktiko-teknike:

LLOJI	Automjetet amfib
PRODHUESI	„General Motors Corporation“
PESHA	Automjeti i zbrazët – 5.900 kg
NGARKESA	2.347 kg ose 12 ushtarë
GJATËSIA	9,4 m
GJERËSIA	2,5 m
LARTËSIA	2,17 m
EKUIPAZHI	1 + 1
MOTORI	1xGMC, 6 cilindrik, 94 hp
VARGU OPERATIV	Në tokë – 640 km/h me shpejtësi deri në 56 km/h
SHPEJTËSIA	Në ujë – 93 km Në tokë - 80 km/h Në tokë – 10,2 km/h

dhe për të filluar procesin e shtypjes së forcave gjermane. Historia e suksesit të "Patës" vazhduan në tokë ku urat kyçe u shkatërruan. Midis 7 marsit dhe 31 marsit të vitit 1945, shtatë ushtri aleate, duke përfshirë 370 automjete "Pata", kaluan Rhein për të hyrë në zemër të Rajhut të Tretë, duke luajtur një rol të madh në suksesin e operacionit. Në Paqësor, angazhimi i parë ishte forcimi i Trupave Detare të Guadalkanalit. "DUKW" u përdor gjerësisht në të gjithë ishullin deri në fund të luftës dhe të gjithë fushatës në Filipine. Zakonisht ato automjete mbanin një ngarkesë dhe vetëm mungesa e mbrojtjes e pengonte përdorimin e tyre në valët e para.

Armata amerikane ka reaktivuar dhe ka vendosur disa qindra automjete „DUKW“ në fillim të Luftës së Koresë në mënyrë që të transportohen rezervat e automjeteve në brigje. Ish automjetet amerikane „DUKW“ iu shitën ushtrisë franceze pas Luftës së Dytë Botërore dhe janë përdorur nga ana e marinës franceze. Franca ka vendosur automjetet „DUKW“ në Indokinën franceze përgjatë Luftës së Parë Botërore në Indokinë. Ndikimi i pasluftës i "DUKW" gjithashtu nuk mund të nënvlerësohet. Sovjetikët, bazuar në DUKW të marra si asistencë aleate të SHBA-së, zhvilluan versionin e tyre, "BAV 485", i cili u prodhua në numër të madh deri në vitin 1962. Makinat e tepërta iu shitën koleksionistëve ose pronarëve të transportit privat. Disa përdoren edhe sot për të transportuar turistë entuziastë. Në Australi, "DUKW" u përdorën për të udhëtuar dhe furnizuar Antarktidën. Sa herë që shfaqej një fatkeqësi natyrore ose emergjente, ato përdorëshin për të shpëtuar si në tokë ashtu edhe në ujë. Ato u përdorën gjithashtu gjerësisht për shpëtim dhe transport gjatë përmbytjeve dhe u vendosën për të ndihmuar pas uraganit Katrina, duke transportuar viktimat e bllokuara në çatitë e tyre drejt sigurisë. "DUKW" u bë një nga automjetet më të famshme të Luftës së Dytë Botërore dhe vlerësohet me rolin e tij integral në fitimin e luftërave në Evropë dhe Paqësor. Prodhimi i "Patave" i dha ushtrisë një mjet transporti të sofistikuar me aftësi të mjaftueshme detare për të kapërcyer kushtet e vështira të detit. Përparësitë teknologjike të "DUKW" mundësojnë që operacionet amfibe të arrijnë kulmin e tyre gjatë Luftës së Dytë Botërore

Velesi dhe rrethina e tij në vitin 1944 - luftimet nacionalçlirimtare që sollën çlirimin e Velesit

Luftërat kundër okupatorit fashist në territorin e Maqedonisë dhe të Jugosllavisë janë vetëm një pjesë e vogël e mozaikut të madh të Luftës së Dytë Botërore në Ballkan, por kjo nuk do të thotë se të njejtat janë më pak të rëndësishme ose se nuk kanë pasur kontribut për arritjen e qëllimit përfundimtar dhe fitoren përfundimtare ndaj forcave të okupatorit dhe aleatëve dhe regjimeve të tyre satelite. Situata e përgjithshme në teatrot e ndryshme të luftimeve në fillim të vitit 1944 tregon kthesën që do të ndodhë në favor të forcave aleate. Në shtator të vitit 1943, Hitleri humb njërin nga aleatët më të mëdhenj – Italinë, ndërsa me kapitullimin e saj krijohen kushte për fillimin e hyrjes së ngadaltë të forcave aleate amerikane nga bregu perëndimor

Lufta nacionalçlirimtare në Maqedoni, jo vetëm që bart njërin ndër kauzat më të fuqishme shtetëformuese, rezultati i së cilës iv endos themelet e shtetit bashkëkohor të Maqedonisë, por ajo njëkohësisht ofron mundësi dhe e teston mundësinë e popullit maqedonas për herë të parë të formojë ushtrinë e tij që në mënyrë vullnetare do të luftojë për kauzën e vet

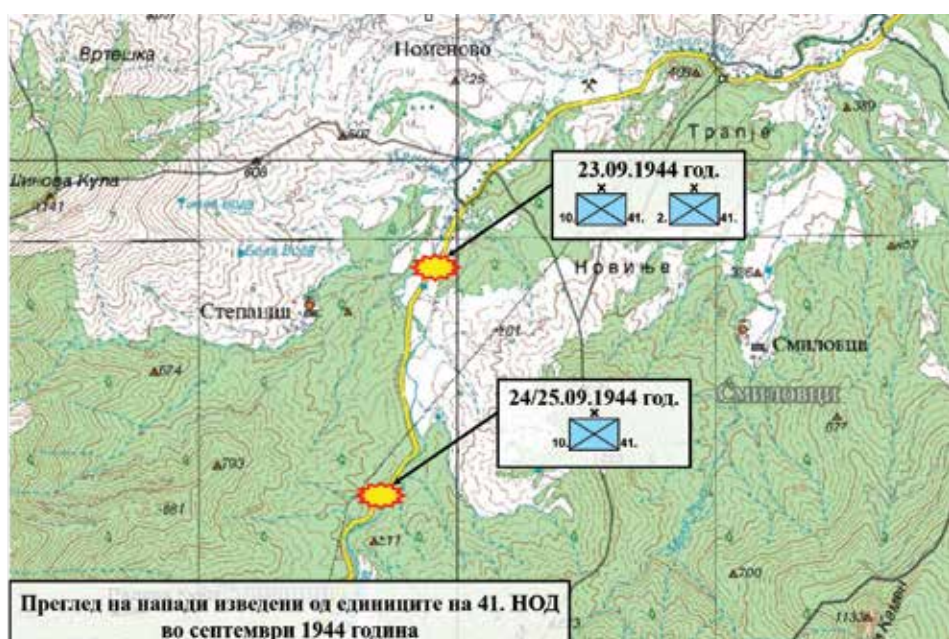
i Italisë, në drejtim të veriut dhe verilindjes. Në Frontin Lindor, Armata e Kuqe shënon fitore të rëndësishme, ku edhe ia del që të lëvizë vijën e frontit deri në Poloni në muajin korrik, ia del të çlirojë Krimenë në prill dhe përmes Rumanisë, në muajin shtator, ti afrohet kufirit verior me Bullgarinë. Operacioni “Overlord” për invazion ndaj Francës më 6 qershor, përcakton edhe fillimin e një goditje të rëndë për Gjermaninë dhe

vlen si parakusht për çlirimin e Parisit në gusht të vitit 1944 dhe për hapjen e rrugës për në Berlin.

Dobësimi i forcës ushtarake gjermane gjatë vitit 1944 solli deri në humbej e ngadalshme por të sigurt të betejave dhe të territoreve të pushtuara në të gjitha frontet, në mënyrë plotësuese edhe konvergerimi i forcave aleate nga të gjitha anët e Berlinit, shfaqti nevojën për tërheqjen e forcave gjermane nga

territoret e marra dhe në koncentrimin e tyre rreth Berlinit, me qëllim të mbrojtjes së qytetit. Në gusht të vitit 1944 udhëheqësit më të lartë ushtarak gjermanë, vlerësuan se në territorin e Jugosllavisë, konkretisht në Maqedoni, me çdo kusht duhet të mbahet dhe të sigurohet linja hekurudhore Selanik – Shkup – Beograd dhe komunikimet rrugore përgjatë kësaj linje hekurudhore. Kjo nevojitej për të siguruar një tërheqje pa pengesa të forcave gjermane, konkretisht largimi i grupit ushtarak “E”, nga Greqia dhe nga Shqipëria jugore. Një faktor vështirësues për Gjermaninë për realizimin e këtij misioni ishte edhe ajo se Bullgaria ishte e gatshme të kapitullojë dhe se nuk jepte garanci për sigurinë e trupave gjermane për tërheqje përmes luginës së lumit Vardar dhe gjithnjë e më shpesh nevojitej të përgjigjet dhe të kthehej ndaj diverzioneve dhe sulmeve të njësive të ushtrisë nacionalçlirimtare dhe aradhave partizane të Maqedonisë. Faktor lehtësues ishte ajo që tërheqjen duhej ta realizojë grupi ushtarak “E”, që përfaqësonte një konglomerat masiv i njësive të ndryshme dhe të shumta dhe kështu padyshim që detyra për sigurimin e komunikimit dhe boshllëqeve të ndryshme gjatë komunikimit, do të ishte pikërisht të njëra ndër njësitë e sipërpërmendura. Në fakt, gjatë periudhës kur komanda supreme gjermane ka vendosur që t’i tërheq forcat e saj nga pjesa veriore e Mesdheut, në Kazertë dhe Napoli mbahet një mbledhje në mes të marshallit Tito dhe komandantit suprem të forcave aleate të Mesdheut – gjeneralit Henri Uilson, që rezultoi me misionin e LNÇ dhe APM gjatë kësaj periudhe. Në këtë mbledhje dakordohet që aradhat partizane të Jugosllavisë dhe të (APM) gjatë periudhës nga 1 deri më 7 nëntor 1944, t’i përforcojnë sulmet ndaj forcave gjermane të cilat tërhiqen nga Greqia dhe nga Shqipëria jugore përmes komunikacioneve dhe komunikimeve kryesore të territorit të Jugosllavisë. Pikërisht në këtë tërheqje të forcave gjermane, është edhe kontributi më i madh i SHP të LNÇ dhe APM në çlirimin kombëtar të Maqedonisë.

Të dhënat e korpusit ushtarak të 91 thonë se forcat gjermane janë tërhequr përmes tre drejtimeve rrugore dhe përmes një drejtimi tjetër hekurudhor, ndërsa qyteti i Velesit paraqitet si boshllëk rrugor i të gjitha drejtimeve hekurudhore dhe atyre të marshit, nga ku edhe shohim rëndësinë strategjike në tërheqjen e grupit ushtarak “E” të Vermahtit. Drejtimi i parë rrugor, “Zelena” ka parashikuar lëvizje nëpër vendin e quajtur Metsovo – Dekant – Kozhan – Ptolomais – Manastir – Prilep – Gradsko – Veles,

drejtimi dytë rrugor, “Crveno” është shtrirë në drejtim të Volosit – Larisë – Tirnavosit – Kozhanit – Verias – Gefiras – Polikastronit – Gjevgjeli – Vallandovës – Bistrencit – Gradskos – Velesit dhe më tej në anën veriore; drejtimi i tretë rrugor “Sino” ka paraparë tërheqjen nga Selaniku – Kukushi – Dojari – Vallandova – Strumica – Radovishi – Shtipi – Kadrifakova – Kumanova apo Velesi dhe më pas nëpër linjen hekurudhore nga Domsollosi – Farsallsi – Llarisa – Platamona – Katerini – Selaniku – Polikastro – Gjevgjelia – Gradsko – Velesi – Shkup dhe më tej në drejtim të veriut.

Duke pasur parasysh faktin se kapitullimi i Bullgarisë parandehet, tashmë në fillim të muajit shtator të vitit 1944, komanda e forcave në tërheqje vendosi si pararendëse e saj, t’a dërgojë 4 S S divizioni e blinduar policor që t’i mbulojë të gjitha boshllëqet dhe stacionet hekurudhore të hekurudhës Gjevgjeli –

Shkup, me qëllim të fuqizimit të tashmë njësive të pranishme gjermane. Në këtë fazë të parë të tërheqjes së grupit ushtarak “E”, ishte e njohur se në ditët e para, gjegjësisht në ditët e para të muajit më 6 shtator divizioni i 11 ajror polak i Vermahtit do të zëvendësohet nga pararendësja e saj dhe do t’i zë vendet kyçe në rajonin e Dellçevës dhe Kriva Pallankës dhe do të bëjë ç’armatosjen e një pjese të njësive bullgare në rajon. Gjatë periudhës së njejtë, një pjesë e divizionit të 22 këmbësorik, vendoset në rajonin e Novo Sellës (Strumicë) dhe në kalimin e lumit Struma, ndërsa me një grup kolonelesh merr komandën e qytetit të Manastirit duke e organizuar edhe pushtetin e saj okupator.

Faza e dytë e tërheqjes së grupit ushtarak “E” është zhvilluar në tetor të vitit 1944 dhe karakteristike për këtë fazë është ajo se tërhiqet udhëheqësia e forcave gjermane, gjegjësisht divizioni i 104 dhe i 112 këmbësorik, si dhe një

pjesë e divizionit të 297, të shoqëruara nga komanda dhe njësi tjera artilerike, policore dhe logjistike. Për këtë shkak, pikërisht gjatë këtij muaji sulmet dhe diversionet e LNÇ dhe APM janë me intensitet të shtuar. Faza e tretë e tërheqjes së njësive gjermane nga Greqia fillon që nga fillimi i nëntorit dhe vazhdon deri në çlirimin e Shkupit (13 nëntor), ku nëpër territorin e Maqedonisë tërheqet i tërë divizioni i 41 gjerman.

Karakteristike për vjeshtën e vitit 1944 është ajo që SHP i LNÇ dhe APM, e njëherit edhe gjithë prezidiumi i ASNOM-it, transferohet nga Kozjaku në f. Gorno Vranovci. Nga ky vend, nga shtatori deri në gjysmën e parë të nëntorit 1944, organizohen dhe koordinohen të gjitha operacionet përfundimtare për çlirimin e Maqedonisë. Sa u përket veprimeve luftarake në Veles dhe rrethinë, ajo që është karakteristike për luftimet dhe diversionet e realizuara nga njësitë e LNÇ dhe APM në shtator të vitit 1944, ka të bëjë me atë se në gjysmën e parë të muajit, ato zhvillohen kryesisht në anën veriore të Velesit, përgjatë linjës hekurudhore Veles – Shkup, ndërsa gjatë gjysmës së dytë të të njëjtit muaj, luftimet intenzifikohen në komunikacionet jugore dhe jugperëndimore hekurudhore. Në këtë mënyrë, nga ana e divizionit të 42 nacionalçlirimtar në shtator, disa herë është minuar shina në rajonin e stacionit hekurudhor të Vllahçanit (Rajoko Zhinzifovi i sotëm) dhe Zelenikovës, janë hedhur në ajër tunelet afër f. Kozhle dhe janë minuar disa aura të shinave hekurudhore në drejtim të Shkupit, duke shkaktuar ndalesa disa ditore, humbje materiale dhe humbje në njerëz në kuadër të okupatorit dhe kështu duke krijuar nevojë për angazhim shtesë të forcave dhe mjeteve për të riparuar komunikacionin hekurudhor dhe vazhdimin e tërheqjes në drejtim të veriut. Në këtë periudhë, komunikacioni në drejtim të jugut dhe juglindjes kah Velesi nuk vërehen luftime dhe veprime karakteristike luftarake, deri më 23 shtator, kur nga drejtimi i Manastirit dhe Prilepit kalojnë disa njësi të motorizuara gjermane dhe në këtë mënyrë e marrin qytetin. Me këtë, rritet intenziteti i veprimeve luftarake të divizionit të 41 nacionalçlirimtar ndaj njësive gjermane, ndërsa si më karakteristike veçohen luftimeve përgjatë rrugës Stepanci – f. Smillocë më 23 shtator, ku përpos automjeteve, janë zënë rob edhe 20 ushtarë tjerë gjermanë. Përgjatë dy ditëve vijuese në rajonin e f. Stari Grad është penguar lëvizja e njësive gjermane nëpër aksin rrugor Prilep

– Veles dhe për shkak të luftimeve të ashpra dhe humbjeve të mëdha të armikut, disa njësi kanë filluar të tërhiqen. Përgjatë kësaj kohe diversionet përgjatë shinave Veles – Shkup nuk ndalojnë, sidomos në rajonin e Bashino Sello, Vllahçani dhe Zelenikovës nga ana e divizionit të 42 nacionalçlirimtar të Maqedonisë. Sa u përket veprimeve luftarake në tetor, është e njohur se në rajonin e Velesit tashmë kanë qenë të pranishëm dhe kanë vepruar divizionet 42 dhe 41 me detyra që ky i fundit të veprojnë përgjatë stacionit hekurudhor dhe komunikacionit rrugor përgjatë aksit Gradsko – Gjevgjeli, ndërsa divizioni i 42 nacionalçlirimtar të veprojnë përgjatë rrugës Veles – Kaçanik. Shtabi i divizionit të 42 gjatë kësaj periudhe i vendos forcat e tij sipas rradhitjes vijuese: brigade e 3. Vepron përgjatë

Ajo që është veçanërisht e rëndësishme për këtë periudhë, ka të bëjë me faktin se gjatë jehonës së luftimeve kundër forcave gjermane në tërheqje, në territorin e Velesit formohen njësi të reja nacionalçlirimtare, të cilat do të kontribuojnë në dobësimin e armikut dhe në çlirimin përfundimtar të Velesit dhe Shkupit. Ai është divizioni i njohur i 8 sulmues i Velesit, i formuar më 2 shtator 1944 në f. Otishtinë, i plotësuar me luftëtarë nga brigada e 5 e Prilepit dhe nga disa ushtarë të rinj nga Velesi dhe rrethina e tij. Gjithashtu, më 12 shtator të vitit 1944 në f. Vojnica formohet brigada e 12 maqedonase, në përgjithësi e përbërë nga luftëtarë nga Shkupi dhe rrethina e tij. Më 14 shtator në f. Lisiçe me urdhër të SHP të LNÇ dhe APM, formohet edhe brigada e 42 nacionalçlirimtare, në përbërjen e së cilës hyjnë brigada

rrugës Veles – Zelenikovë, ndërsa brigada e 8 sulmuese e Velesit dhe brigade e 12 veprojnë në stacionin hekurudhor në rajonin e Shkupit dhe zhvillojnë luftime me formacionet balliste në anën e Karadakut dhe në rajonin më të gjerë në perëndim të qytetit të Shkupit. Si suksese më karakteristike ushtarake të kësaj periudhe janë asgjësimet e herëpashershme të hekurudhës rreth Zelenikovës, si dhe çarja e njësive gjermane në drejtim të f. Rëllevc. Të gjitha veprimet luftarake në tetor të vitit 1944 zhvillohen në gjysmën e parë të muajit, sepse më vonë divizioni i 42 i UNÇ i angazhon forcat e tij për asgjësimin e forcave balliste në pjesën perëndimore dhe veriperëndimore të Shkupit, ndërsa divizioni i 41 i vazhdon veprimet luftarake përgjatë Demir Kapisë dhe Gjevgjelisë.

e 3 e Kumanovës, brigada e 8 e Velesit dhe brigada e 12 maqedonase nacionalçlirimtare e Shkupit. Ulja e intensitetit të veprimeve luftarake në rrethinën e Velesit kah fundi i tetorit të vitit 1944, në kombinim me goditjet e fuqishme dhe sukseset e dukshme të brigadës së 50 nacionalçlirimtare në rajonin e Shtipit dhe rrethinës, duke përfshirë këtu edhe çlirimin e tij, pasqyrojnë aftësinë ushtarake dhe durimin taktik të komandantit të SHP të LNÇ dhe APM, gjeneralit Mihajlo Apostollskit dhe shtabit të tij në Vranovcin e Epërm. Njëherit, kjo tregon se logjika e operacioneve vijuese – grupimi i forcave dhe operacionet përfundimtare për çlirimin e Velesit dhe Shkupit.

Bojan Mikllosh

Heroi i popullit Borka Taleski, njëri ndër organizatorët e kryengritjes së 11 tetorit të vitit 1941

Borka Taleski është komunist maqedonas, revolucionar, partizan, luftëtar i LNÇ-së dhe hero i popullit të Jugosllavisë nga Maqedonia. Ai është njëri ndër organizatorët e kryengritjes që ka filluar më 11 tetor 1941 në Prilep

Borka Taleski u lind më 19 korrik të vitit 1921 në Prilep. Familja e Borka Taleskit ka qenë një familje modeste duke mos u llogaritur si familje e varfër gjatë asaj periudhe. Shkollimin fillor e ka filluar në qytetin e lindjes dhe ka qenë nxënës i shkëlqyeshëm. Shkollimin e mesëm e ka filluar në gjimnazin e Prilep por kur ka qenë viti i pestë, gjimnazin e kanë mbyllur, kështu që Borka aka qenë i detyruar që shkollën ta vazhdojë në gjimnazin e Manastirit. Gjatë ditëve të shkollimit, Borka ka qenë dashamirë i madh i baleristikës, e më vonë edhe i letërsisë marksiste. Gjatë fundit të shkollimit të mesëm, ai ka filluar edhe vet të shkruaj disa tekste të caktuara, kështu që në vitin 1938 ka qenë bashkëpunëtor në revistën "Podmladak" të Kragujevcit. Që nga numri i parë i revistës, në nëntor të vitit 1938, Borka aka qenë njëri ndër tetë autorët, tekstet e të cilin kanë qenë të publikuara në 24 faqe. Si korrespondent nga Manastiri ai është paraqitur me tekstin me titull "Ndikimi i faktorëve gjeografik mbi formimin e kulturës". Ai në këtë tekst ka zbatuar qasje dialektiko-materialiste. Teksti i tij në fjalë është botuar nën emrin Borisllav Televiq, në periudhë kur ka pasur vetëm 17 vjet, ndërsa ka demonstruar njohuri dhe aftësi në fushën e fjalës së shkruar. Me sukses të shkëlqyeshëm do ta përfundojë shkollën e mesme ku më pas do të regjistrohet në Fakultetin e Mjekësisë në Beograd në vitin 1939. Gjatë periudhës së regjistrimit në fakultet, lëvizja revolucionare ka qenë në jehonën e saj më të madhe. Borka Taleski pa humbur kohë i është bashkangjitur kësaj lëvizjeje. Edhe pse nuk ka pasur dëshirë të eksponohet, megjithatë ai u ka rënë në sy udhëheqësve më të spikatur të organizatës. Është perceptuar si i guximshëm dhe si një orator i shkathët me një ndjenjë të zhvilluar fuqimisht për jetën kolektive e shoqërore. Për shkak të karakteristikave, përkushtimit si dhe shkathtësive të tij, ai është pranuar si anëtar i Partisë Komuniste të Jugosllavisë. Ndër detyrat e para që ai ka

marrë, kanë qenë udhëheqja me grupet për mësim teorik. Paralelisht, ai ka marrë pjesë në të gjitha demonstratat, të organizuara në Beograd, gjithnjë duke treguar shkathtësitë e tij prej organizatori. Përgjatë pushimeve verore dhe dimërore, Borka ka mbajtur mbledhje dhe kurse në Prilep, ndërsa ka organizuar edhe mbledhje komuniste dhe të punës, duke shkruar avise dhe floskula. Në vitin 1940, është zhvilluar demonstratë e madhe e lindenit në Prilep, pas ekskurzionit të madh e masiv në Gurin e Shatorovit. Borka Taleski ka qenë folësi i parë para masës së grumbulluar popullore në Prilep. Para popullit, ai ka folur për pavarësinë dhe për sakrificën e popullit maqedonas dhe Maqedonisë, ndërsa ka pasur edhe njohuri të bollshme rreth Kryengritjes së lindenit. Për shkak të kësaj ngjarjeje, Borka është arrestuar nga ana e autoriteteve. Ai është mbajtur në burgun në Ada Ciganlija në Beograd, ndërsa më pas edhe në kampin "Ivanjica". Ai ka qenë i burgosur për disa muaj. Pas lirimit nga burgu, Borka është kthyer në Prilep në rolin e anëtarit të Komitetit Vendor të Partisë Komuniste. Më 22 qershor të vitit 1941, Komiteti Vendor ka mbajtur mbledhje jozyrtare në Prilep, ku Borka Taleski ka folur për luftën, gjegjësisht për konfliktin në mes të Hitlerit dhe Stalinit, si dhe për atë që fitorja sovjetike është e pashmangshme. Atë natë është rënë dakord që Komiteti Lokal të mbajë mbledhje në një përbërje të zgjeruar në vendin e quajtur Çezmja e Larme, tek shtëpia e Bales. Për atë mbledhje Borka Taleski kishte përgatitur një referat të bukur dhe të gjatë. Pas mbledhjes, përgatitjet për një luftë të armatosur kanë marrë një tempo të përshpejtuar. Në Ditën e Pjetrit gjithë qyteti i Prilepit është mbushur me afishe, kryesisht të shkruara nga Borka Taleski. Për këtë gjë, ka qenë e njoftuar policia në nivelin më të lartë dhe është vënë në kërkim të Borka Taleskit. Dëshira e policisë për arrestimin e tij nuk është realizuar. Shumë shpejt Borka Taleski është marrë si anëtar i Byrosë së PK të

KPJ-së për Maqedoni në Shkup. Taleski nuk ka pranuar përzjerje në BKP në organizatën partiake maqedonase dhe për këtë arsye ka qenë i përjashtuar nga aktivitetet për fuqizimin e organizatave partiake. Nga data 9 deri më datën 19 tetor Borka Taleski ka qenë në mesin e partizanëve nëpër malet rreth Prilepit, sidomos gjatë periudhës në të cilën është realizuar sulmi ndaj qytetit më 11 tetor të vitit 1941. Në vitin 1942, ai përsëri ka operuar në Prilep, e më vonë është dërguar në qytetin e Kavadarit. Në Kavadar, është afruar me Llazo Llavskin për të cilin ka pasur mirëkuptim dhe respekt të veçantë. Borka Taleski së bashku me Llazo Llavskin kanë operuar sipas planeve të organizatës. Kështu që në vitin 1942, janë gjendur në rrugën Prilep – Kavadar. Ata kanë ngecur në drejtim të rrugës deri në majën Kozjak, ku kanë hasur në një mjegull mjaft të dendur. Në nëdërkohë të dy, kanë kuptuar se në drejtim të tyre kanë filluar të afrohen disa kamionë. Parimisht ata kanë besuar se bëhet fjalë për kamionë gjermanë. Megjithatë për shkak të tradhtësisë së të parit të atëhershëm të fshatit, Careviqit, Taleski dhe Llavski kanë qenë të rrethuar nga ana e forcave bullgare dhe në mënyrë tinzare janë qëlluar me disa plumba në trupat e tyre. Borka Taleski ka ndërruar jetë në afërsi të fshatit Pletvar më 2 mars 1942. Sipas raportit policor të 20 marsit 1942, tradhëtinë e ka kryer kryeplaku i fshatit Careviqi. Më 11 tetor të vitit 1951, Borka Taleski është shpallur hero i popullit të Jugosllavisë nga Maqedonia. Në ndër të tij janë emërtuar shumë institucione dhe rrugë. Emri i tij është shkruar me shkronja të arta në historinë e Maqedonisë, ndërsa lufta e tij revolucionare dhe vepra e tij jetësore janë udhërrëfyese i ndritur për gjeneratat e tashme dhe gjeneratave që do të vijnë më vonë.

Antoanella Dimitrievska

„Templarët“

Paraqitja, zhvillimi dhe rënia e kryqtarëve

Pas përfundimit të Kryqëzatës së Parë dhe pushtimit të Jeruzalemit në korrik 1099, kryqtarët nuk kishin një ushtri të aftë për të mbrojtur territoret e pushtuara. Një grup prej nëntë kalorësish që mbetën të jetonin në këtë territor në 1119, nën udhëheqjen e Hugh of Pance, formuan vëllazërinë e tyre. ëta kalorës i kushtuan jetën e tyre shërbimit të Kishës Katolike, me qëllimin kryesor për të mbrojtur të gjithë pelegrinët nga banditët dhe kafshët e egra në një pelegrinazh në Jerusalem. Lajmet për aktivitetet e grupit u përhapën shpejt në territor. Në janar 1120, Hugh u ftua të merrte pjesë në një këshill të kishës në Nablus. Atje grupi i tij u njoh zyrtarisht nga Mbreti Baldwin II i Jeruzalemit. Mbreti u dha atyre prona, pjesë e ish-Xhamisë Al-Aksa në Jerusalem. Në atë vend këta kalorës krijuan selinë e tyre administrative. Për evropianët, ky vend quhej Tempulli i Solomonit, kështu që ky grup kalorësish u emërua "Urdhri i Kalorësve të Varfër të Jezusit dhe Tempulli i Solomonit". Çdo anëtar individual u emërua "Templar". Të njohur zyrtarisht nga Papa në Romë në 1129, Templarët ishin priftërinj dhe

Të veshur me zinxhure të blinduara dhe helmetë, të shënuar me një tunikë të bardhë dhe një kryq të kuq, Templarët janë një detashment ushtarak elitar i krijuar për të shërbyer në ushtritë e kryqtarëve

luftëtarë në të njëjtën kohë. Prifti i famshëm Bernard nga Klerova shkroi rregulloren e tyre. Në De laude novae militia, Bernard shpjegon pse priftërinjtë mund të jenë luftëtarë, duke justifikuar doktrinën e templarëve. Sipas tij, ata janë një formë e re kalorësish që luftojnë kundër të keqes së përgjithshme në botë. Shpirti i tyre luftarak mbështetet dhe forcohet nga besimi i tyre. Dy kalorës hipur mbi një kalë ishte simboli i templarëve. Kjo ishte për të treguar se Templarët ishin luftëtarë të varfër. Rrobat e tyre ishin të bardha, duke paraqitur pastërtinë e shpirtit të anëtarëve të organizatës, në të cilën përfaqësohet Kryqi i Kuq. Mburoja e tyre është gjithashtu e bardhë dhe një pjesë është lyer me ngjyrë të zezë. Paraqiste luftën e së mirës kundër së keqes. Ata mbroheshin nga këmbësoria e tyre me zinxhir dhe helmë metalike. Ata përdorën një shtizë të madhe dhe shpatë në një dorë dhe një mburojë

në tjetrën si armët e tyre kryesore. Në disa shënime gjejmë se ata përdornin edhe një formë të vogël harku, të cilin mund ta përdornin gjatë hipur në kalin e tyre. Roli i tyre në fushën e betejës ishte ai i kalorësit, por në radhët e tyre kishte edhe këmbësorë. Zakonisht ato shënoheshin me ngjyrë kafe dhe të zezë në veshjet e tyre. Templarët bënë një jetë monastike të rreptë dhe të disiplinuar, me rregulla dhe stërvitje për luftime ushtarake. Rregullorja e tyre përcaktonte mënyrën e tyre të jetesës. Templarët lejoheshin të hanin vetëm dy herë në ditë dhe vaktet e tyre mbaheshin në heshtje të plotë. Në kohën e tij të lirë, templarit duhej të ruante kalin dhe rrobat e tij, si dhe të recitonte lutje. Këta luftëtarë nuk u lejuan të shpëtonin frikacakisht nga beteja, të largoheshin nga kështjella pa lejen e eprorit të tyre, etj. Organizata mund t'i ndalonte Templarët nga radhët e tyre. Templarëve u ndalohej të kenë

marrëdhënie me gra, por ata që ishin të martuar u lejuan të bëheshin pjesë e rradhëve të tyre, me pëlqimin e grave të tyre. Homoseksualiteti ishte gjithashtu i ndaluar. Çdo templar u rrua në imazhin e një prifti katolik dhe të gjithë ata duhej të mbanin mjekër.

Të gjithë templarët ishin në vartësi të zotit të tyre epror, por me rritjen dhe zgjerimin e rendit në Lindjen e Mesme, por edhe në Evropë, ai fitoi një strukturë dhe organizim qeverisës më kompleks. Kështu pushteti u nda në njësi të vogla administrative, të kryesuar nga një komandant special. Për sa i përket aftësive të tyre ushtarake, Templarët mund të thuhet se kanë qenë detashmenti ushtarak elitari i mbretërve kryqtare të Lindjes. Pjesëmarrja e tyre shënohet në betejën e Montgizard (1177), në të cilën mbreti Baludin IV Lebër, së bashku me 500 templarët, i shkaktuan një disfatë katastrofike ushtrisë së Saladinit. Në betejën e Hattinit, kryqtarët do të mposhten nga Saladini. Sulltani i Madh urdhëroi ekzekutimin e të gjithë Templarëve të kapur në fund të betejës. Mund të na tregojë vetëm se sa e rëndësishme ishte heqja e këtyre luftëtarëve nga imazhi i ushtrisë kryqtare për armikun. Brutal në mënyrën e tyre të luftimit, Templarët janë gjithashtu fajtorë për shumë akte dhune kundër karvanëve tregtarë myslimanë dhe një sërë episodesh të tjera të dhunshme kundër njerëzve të pafajshëm. Ata janë bërë shpesh objekt kritikash nga shumë princër myslimanë, por edhe nga shumë njerëz të kishës në Evropën Perëndimore dhe mbretër evropianë.

Templarët, megjithatë, ishin më të organizuar në çështjet e tyre ekonomike dhe administrative. Kishat templare dhe njësitë administrative në të gjithë Evropën u përdorën kryesisht për financimin e kryqëzatave, si dhe vetë organizatën. Si rezultat, ata u bënë shpejt organizata më e fuqishme ekonomikisht në Evropë. Ironikisht, secili prej këtyre njerëzve ishte betuar se do të mbetej i varfër, por shpejt ata u bënë një nga më të pasurit në Evropën Perëndimore. Organizimi i tyre ekonomik çoi në krijimin e sistemit bankar dhe përdorimin e parë të regjistruar të çeqeve. Deri në fund të shekullit të 12-të, templarët mbanin pasuri të madhe, si dhe toka të dhëna nga një numër feudalësh. Ata ndërtuan kështjella dhe katedrale, eksportonin dhe importonin të mira materiale nga vende të largëta dhe për një kohë i gjithë ishulli i Qipros ishte nën kontrollin e tyre.

Rënia e templarëve filloi me rënien e mbretërve kryqtare të Lindjes së Mesme. Në fillim të shekullit të 14-të, organizata

Të njohur zyrtarisht nga Papa në Romë në 1129, Templarët ishin priftërinj dhe luftëtarë në të njëjtën kohë. Prifti i famshëm Bernard nga Klerova shkroi rregulloren e tyre. Në "De laude novae militia", Bernard shpjegon pse priftërinjtë mund të jenë luftëtarë, duke justifikuar doktrinën e templarëve

vazhdoi të funksiononte kryesisht në bazën e saj ekonomike, duke vepruar si një bankë mesjetare. Shumë feudalë filluan të huazonin para nga templarët. Midis tyre ishte edhe mbreti i Francës, Filipi IV. Duke marrë hua nga templarët, mbreti francez financoi ushtrinë e tij në luftën me Anglinë dhe me kalimin e kohës ra në borxhe të mëdha. Në pamundësi për t'i paguar ata, ai ngriti një sërë akuzash të rreme kundër templarëve. Më 13 tetor 1307, Filip IV urdhëroi arrestimin e të gjithë Templarëve dhe zotërisë së tyre, Zhak de Molej. Akuzat ishin të sajuara, se templarët besonin në hyjnitë e tjera dhe se simboli i tyre me dy kalorës mbi një kalë u përdor për të propaganduar

se ata ishin homoseksualë. E gjithë kjo u politizua aq mirë dhe u krye pa asnjë provë. Shumë nga templarët i kanë pranuar akuzat pas një periudhe të gjatë torture. Me presion dhe kërcënime shtesë kundër Papa Klementit, Filipi IV arriti të shkatërrojë organizatën. Në vitin 1312 Papa lëshoi një dem papal që ndalonte vetë organizatën. Të gjithë templarët në Evropë janë arrestuar dhe shumë prej tyre janë djegur. Më 18 mars 1314, Jacques de Molay u dogji në turrën e druve në Paris. Të mbijetuarit e mbetur templar ose u bënë pjesë e kalorësve të tjerë të shenjtë ose vazhduan të jetonin si qytetarë të zakonshëm.

Vladimir Kuhar

Ballafaqimi me stresin përmes fuqizimit të elasticitetit Si ti "mbushim bateritë"

Ndonjëherë „përfundojmë“ me obligimet profesionale dhe ato të punës në ora 17, por më pas kalojmë natën duke menduar për zgjidhje për problemet e punës, flasim për punën tonë përgjatë darkës dhe përsëri flejme duke menduar se sa punë do të kryejmë nesër. Një studim i publikuar më parë, vëren se 7,8% e norvegjezve janë janë shëndërruar në punëkollik. Shkenctarët nga ana tjetër, citojnë definicionin për „punëlizmin“ si „bregosje e tepruar për punën, e udhëhequr nga motivimi i tepruar për punë dhe kalimi i shumë i kohës dhe i përpjekjeve, gjë që i anashkalon fushat tjera të rëndësishme të jetës“. Me siguri se numri i njerëzve të cilët i përkasin këtij definimi, janë edhe shumë punëtorë amerikanë, e në këto postulate nismëtare ka filluar edhe një studim për punëkollizmin në SHBA. Studimi i njejtë hulumton fenomenin

Çelësi për elasticitetin është që të punojmë me të vërtetë me shumë përkushtim, por më pas të ndalemi, të pushojmë dhe të përpiqemi përsëri. Kjo konkluzë bazohet në biologji. Homeostaza është koncept bazik biologjik që e përshruan shkathhtësinë e trurit që vazhdimisht të ripërtrijë dhe të mirëmbajë mirëqenien

se si teknologjia plotëson orarin tonë të punës dhe në atë mënyrë përzihet në shërimin e nevojshëm kognitiv, gjë që rezulton me shpenzime të shumta në fushën e sigurimit shëndetësor dhe shpenzime për ndryshimin e punëdhënësve. Çelësi për elasticitetin është që të punojmë me të vërtetë me shumë përkushtim, por më pas të ndalemi, të pushojmë dhe të përpiqemi përsëri. Kjo konkluzë bazohet në biologji. Homeostaza ka të bëjë me konceptin bazik biologjik që e përshkruan shkathhtësinë e trurit që vazhdimisht të

ripërtrijë dhe të mirëmbajë mirëqenien. Neuroshkençtari pozitiv Brent Furl nga universiteti „A & M“ në Teksas e ka shpikur termin „vlera homeostatike“ për t’a përshkruar vlerën që e kanë disa aktivitetet të caktuar për krijimin e barazpeshës, e me këtë edhe mirëqenien në organizëm. Kur trupi është jashtë barazpeshës për shkak të punës së tepërt, ne shpenzojmë sasi të madhe të resurseve fizike dhe mentale, duke u përpjekur të kthehemi në barazpeshë para se të mund të ecim përpara. Në lidhje me këtë, Xhim Lloer dhe Toni Shvarc kanë shkruar se në

rast se kemi më shumë kohë në zonën e performancave, do të na duhet edhe më tepër kohë në zonën e ripërtrijes. Në të kundërt, rrezikojmë që të vijmë në një gjendje të plogështisë. Grumbullimi i resurseve tona për t'u përpjekur "në mënyrë të mundimshme" kërkon djegje të energjisë në mënyrë që të niveli ynë momenta li eksitimit të tejkalohet. Kjo quhet urugulacion. Gjithashtu kjo e përkeqëson gjendjen e plogështisë. Kështu që, ne sa më tepër që nuk kemi barazpeshë për shkak të punës së tepërt, aq më tepër kanë vlerë aktivitetet që na mundësojnë të kthehemi në gjendjen e barazpeshës. Vlera e periudhës së ripërtrijes apo shërimit, rritet në mënyrë më proporcionale së bashku me sasinë apo peshën e punës që kërkohet nga ana jonë. Si të shërohemi, njëkohësisht duke ndërtuar elasticitet ?

Shumica e njerëzve parashikojnë që në rast se ndalojmë së realizuari ndonjë detyrë si përgjigje ndaj postës elektronike ose shkrimit në letër, truri ynë në mënyrë natyrale do të ripërtrihet, kështu që kur më vonë përsëri do të vazhdojmë gjatë ditës apo të nesërmen me punë, ne do t'a kthejmë energjinë. Por, me siguri se çdo kush që e ka lexuar këtë, ka pasur periudha kur ka qenë i shtrirë në krevat me orë, e që nuk ka mundur t'a zë gjumi,

për faktin se truri i tij ka menduar për punë. Në qoftë se i kalojmë tetë orë në shtrat, ndoshta ne kemi pushuar, por megjithatë mund të ndihemi të lodhur gjatë tërë ditës. Kjo ndodh për faktin se pushimi dhe shërimi nuk janë dy gjera të njejtë. Ndalimi i punës dhe obligimeve nuk është i barabartë dhe i njëjlojtë me shërimin. Për këtë shkak, në qoftë se përpiqemi të ndërtojmë elasticitet në punë na nevojiten periudha të përshtatshme të brendshme dhe të jashtme të rimëkëmbjes. Si që shkruajnë hulumtuesit Zijlstra, Kropli dhe Ridsted në punimin e tyre të vitit 2014: „Rimëkëmbja e brendshme ka të bëjë me periudha më të shkurtara të pushimit që ndodh në kuadër të ditës së punës apo procedimit të punës në forma të pushimeve të caktuara apo të paplanifikuara, me tërheqjen e vëmendjes apo me ndërrimin e disa detyrave tjera të punës kur resurset fizike apo mentale të nevojshme për detyrën e filluar, janë shterrur përkohësisht. Rimëkëmbja e jashtme ka të bëjë me veprimet që ndodhin jashtë punës, për shembull, gjatë kohës së lirë, ndërmjet ditëve të punës dhe gjatë fundjavëve, festave apo pushimeve”. Në rast se pas orarit të punës shtrihemi në shtratin tonë, e në ndërkohë na shqetësojnë komentet politike në

telefonin tonë, apo jemi nën stres duke menduar për vendimet se si t'a rinovojmë shtëpinë tonë, kjo do të thotë se truri jonë, aspak nuk ka pushuar nga gjendjet e tensionuara të eksitimit mental, ndërsa trurit tonë i nevojitet pushim, poashtu si edhe trupit tonë.

Në qoftë se me të vërtetë dëshirojmë të ndërtojmë elasticitet, mund të fillojmë me një ndalesë strategjike. Të japim resurset me qëllim që të jemi të fuqishëm, duke krijuar periudha të brendshme dhe të jashtme të rimëkëmbjes. Në lidhje me këtë, në librin e paralajmëruar për botim "E ardhmja e fatit", bazuar në përvojën personale të punës në shkollën e biznesit në universitetin "Jeil", Ejmi Blankson shkruan se si në mënyrë strategjike të pushojmë gjatë ditës, duke e përdorur teknologjinë për kontrolltë punës së teruar. Таа предлага да ги преземеме апликациите „Instant“ ose „Moment“ për të parë se sa herë e lëshojmë telefonin gjatë ditës. Në fakt, një person mesatar e prek telefonin 150 herë për çdo ditë. Me këtë rast, nëse secilia tërheqje e vëmendjes zgjat vetëm 1 minutë (që do të ishte seriozisht optimiste), kjo do të ishte 2,5 orë nga secila ditë. Mund t'i përdorim edhe aplikacionet si „Offtime“ apo „Unplugged“ për të krijuar zona pa teknologji me orar strategjik të një regjimi automatik të avionit. Përpos kësaj mund të bëjmë një pushim kognitiv çdo 90 minuta për t'i "mbushur bateritë". Të orvatemi të mos drekojmë në tavolinën tonë të punës, por në vend të kësaj të kalojmë kohë jashtë me miqtë tanë, duke mos folur për punë. Ta shfrytëzojmë tërë kohën e lirë të paguar, që jo vetëm se na jep periudha të rimëkëmbjes, por edhe e rrit produktivitetin tonë dhe besueshmërinë për avancim apo përparim.

Autorët e një studimi kanë filluar t'a shfrytëzojnë kohën me avion si një zonë pa punë, e me këtë edhe kohën t'a lënë në fazë të rimëkëmbjes. Rezultatet janë fantastike. Zakonisht autorët kanë qenë të lodhur nga momenti kur do të hynë në avion, ndërsa vendin e ngushtë dhe shpejtësinë e lidhjes së internetit, e kanë bërë punën më sfiduese. Tash ata në vend se "të notojnë drejt", ata relaksohen, meditojnë, flejnë, shohin filma, ndjekin lajmet, apo dëgjojnë diçka argëtuese. Dhe kur do të dalin prej avioni, në vend se të ndihen të lodhur, ata ndihen të freskët dhe të përgatitur të kthehen në zonën e performancave.

Mr. Biljana Popovska
(përshatur nga: https://hbr.org/2016/06/resilience-is-about-hoë-you-recharge-not-hoë-you-endure?utm_medium=social&utm_source=facebook&utm_campaign=hbr&fbclid=IëAR36Snësjn8RondSBaV7k0iU6o8LhAh3A8hFY5FpbTA6TDC2MdKXeObëRfE)

Për Prespën, me dashuri dhe shpresë

Prespa, e bukur, më e bukur as që mund të bëhet. Liqeni i tërhequr në bukurinë e tij, me një ujë të pastër mesdhetar, i rrethuar nga malet Galiçica dhe Pelister, parqe kombëtare që rrallë i gjen diku nëpër Europë. Dhe nën dy malet është aq bukur sa që i tërë bregdeti ka një status gjysëmshkullor të rajonit turistik. Ky epitet nuk e ka peshën e dikurshme nga ajo kohë kur lagjet turistike në Oteshevë, Pretor dhe në Krani ishin destinacion i pashmangshëm i hedonistëve të RFSJ-së së dikurshme e sidomos edhe të atyre nga pjesa veriore e largët e Europës. Me krijimin e rrethanave, unë kam fat, tashmë katër dekada ndaj fatin dhe bukuritë e “Mesdheut të Maqedonisë”. Ishulli i gjarpërit, bimët endemike dhe kafshët në Galiçicë, krapi i Prespës, e zeza në oborrin e dikurshëm të mbretit Samuil, njëri gisht i Via Ignaciës, gurët e famshëm gëlqerorë në Leskocin e magjishëm, dhe Stenja e bukur, tashmë kanë hyrën në hartat turistike dhe në enciklopeditë. Por, këtyre kohërave të çuditshme dhe njeriut të pandërgjegjshëm, tash për tash u rezistojnë mali i bukur dhe pyjet e pasura. Gjithçka tjetër shkon në drejtim të harresës. Liqeni pasuron mijëra pemëtaritë në tre shtetet që kanë pasur fatin t'i kenë, bota e rrallë shtazore dhe peshku i njohur prespan

E bukura nuk do të ishte e bukur në rast se nuk do të kishte ndonjë mangësi., por kur ajo mangësi do tu ngjasojë “brirëve të fatit”, në atë rast diçka nuk është në rregull me atë bukuri. Pikërisht këtë fat gjatë njëzet viteve të fundit e ndjek Prespën

gjithnjë e më tepër janë cak i gjahtarëve hajdutë dhe peshkatarëve të tillë, ndërsa uji për pije gjendet vetëm në granape. Transporti publik lokal është një gjë inekzistente, ndërsa mos flasim për ambulancat dhe shërbimet mjekësore.

Kronikë dhe politikanë sipas nevojës

Mbi anomalitë që u paraqitën në Prespë, vend të veçantë kanë kronikët lokal dhe korespondentët e mediave shtetërore. Janë me shumicë dhe pothuajse për çdo verë i përsërisin reportazhet dhe tekstet e njejtja, të shkruara në ditët e mira të këtij rajoni turistik. Radio e Maqedonisë për shembull, një herë në javë “raporton” për korespondentin e saj, ndërsa ky i gjori, sillet sikur i mungojnë sy e veshë. Ndërsa ato raporte, gjatë muajve të verës janë pothuajse me përmbajtje të pandryshueshme: “Sezoni turistik ka filluar, ndërsa punëtorët turistik prespanë janë tërësisht të gatshëm për të pritur mysafirët nga vendi dhe mysafirët që vijnë nga jashtë”

Për mungesën e ujit të pijshëm, për tharrjen e pakontrolluar të liqenit, për bregdetin e lënë pas dore, për mungesën e transportit, nuk thuhet asnjë fjalë. Ndërsa qytetari i këtij shteti i zhdërvjelltë si barrërat e këqija të Pellagonisë, shtyn dhe bën me aq sa di dhe me aq sa ka mundësi, në fushë dhe në liqen. Specja dhe domate ka, gazi është i lirë, akomodimi në apartamente private nuk kushton shumë, ndërsa uji është i ngrohtë si dikur. Në këto kushte, dhjetë ditë janë për t'i harruar të gjitha brengat, po edhe gjendenj aktuale me virusin.

Vëllau e kapi, është i madh sa një shtëpi...

Unë nuk adhuroj plazhin dhe shtrirjen në rërën e tij dhe në plazh dal shumë rrallë. Lizabeti më ka ngarkuar me karrige, çadër për diell, çantë me leckë dhe me ujë me limon dhe ashtu u nisa drejt plazhit. Përdërisa ajo bën gati gjërat, unë filloj t'i afrohem ujit të ngrohtë dhe dëgjoj muabete turistike. Fundjavën e kaluar, plazhi në Stenje dukej

si plazhi i Saint Tropez, kur në të janë Ursulla Anders dhe Bellmondo. Një diversitet dialektesh, dëgjohej një piskamë e një francezeje nga Magareva. Ajo i bërtet djalit që laget në ujin e turbulluar, ndërsa nga britmat arrijë të kuptoj vetëm fjalën Mishel. Një grua bjonde shqetëson plazhin, ndërsa "Mishel" i saj ndëgjohej larg. Djaloshi i vogël i qethur si Balloteli, nuk e percepton thirrjen dhe vazhdon t'a turbullojë ujin. "Mite gomar i keq, dil nga uji", e apsolvon gruaja frengjishten e saj, ndërsa Balloteli del nga uji sikur t'a kishte kafshuar gjarpëri. Pas disa minutave e kuptova se francezja është nga Magareva. E përfundoj tregimin ditor me mbledhjen e guralecave të vegjël me dorë, më pas vazhdoj drejt majës, në bazën e peshkimit në Palma de Stenje. Nën varrezat, ndërmjet kallamit të vjetër, një grup njerëzish përgatitet për piknik. Në dy tavolina të mëdha vërehen pije të ndryshme, ndërsa rreth tavolinës shoh dy grad he tre burra. Burri tretë përmes celularit duket se është në transmetim të drejtpërdrejtë me familjarët e tij në Australi. "Prej mbrëmë jemi këtu, rrimë dhe bëjmë hell, ashtu siç bënim para njëzet viteve në Pretor... Si jo, ka, mbrëmë para perëndimit të diellit e kapi vëllau, është i madh sa shtëpia e xha Sotirit.. Ja ku është në rrjet në liqen. Ja shihni liqenin, rrjeta është dhjetë hapa larg meje, nga këmbët e mia e andej. Ne këtu do të qëndrojmë deri në mbrëmje, t'a përfundojmë ushqimin që kemi në hell dhe dalngadalë do të nisemi..."

Mendoja me dorën e lehtë

E shtuna është ditë pazari në Resnjë, mendoj se ashtu ka qenë edhe më parë. Tashmë tregun e ka kapluar një valë e të nxehtë, ndërsa perime mund të blihen vetëm rreth rrugës Resnjë – Manastir, aty ku tash gjendet marketi "KAM". Shalqinxhinjtë nga ana e Strumicës të vendosur në ca tenda të improvizuara të përzier me pemë dhe perime, shesin atë që kanë. Fqinjët më thanë se domate të mira mund të gjej afër vajzave që shesin shalqi. E gjej shpejt dhe filloi: dy kilogramë domate, dy kilogram specia dhe një tjetër kilogram me specia djegëse... "Ngadalë shok, me radhë, mos të gaboj në matje, thotë tregtari duke matur dhe përsëri më kthehet: "saktë dy kilogram, ndërsa kjo tjetra është nga unë Mendoja", shton dhe në qesen time vë dhe dy domate shtesë. Të njejtën procedurë ai e përsëritë edhe gjatë matjes së perimeve të tjera, edhe të patateve. "Këtë e ke nga unë", thotë ai. Xha Mendoja ka rreth shtatëdhjetë vjet, por e ka dorën e lehtë. Në momentin kur ia jap të hollat për mallin e blerë, më pyet se me kë jam. Jam me të shoqen, ja ku është te makina. Mendoja nga kutia me pjeshkat e shtrenjëta, merr dy pjeshka të mëdhaja, kalon rrugën dhe ia ofron Lizabetës duke i thënë: "Edhe këtë e ke nga unë". Rituali në fjalë përsëritet çdo të shtune dhe Mendo çdoherë e ka dorën e lehtë. Të njejtin tregim do t'ua rëfej edhe polici Sashe, Mile Gjermani, fqinjët e mi, e besoj se edhe qindar

të tjerë të cilët kanë pasur përvoja të mira me Mendon. Njëri ndër kolegët e Mendos, që zakonisht fle rreth rrugës edhe pse ka një grumbull njerëzish para tij për të blerë, në fakt duket se ka vendosur të hakmerret. Kush dhe si e ka bërë një gjë të tillë, nuk e di, por e shtuna vijuese Mendon nuk e gjeti aty, e nuk pati as tregtarë të tjerë. Nga polici kujdestar mësoave se dikush i ka lajmëruar dhe se tregtarët nuk do të jenë më në atë vend, për shkak të "sigurisë".

Robinsoni nga Lesoeci

Secili që ka qenë në Prespë, e që nuk e ka viztuar ishullin Golem Grad, i njohur ndryshe edhe si Ishulli Dimëror, ose nuk është ngjitur në Galiçicë, ose duket sikur fare të mos ketë qenë atje. Në listën time të vendeve që duhet ti vizitoj, qoftë edhe kalimthi, duke kaluar nëpër Resnjë, gjithsesi se janë edhe Stenja dhe Braçina legjendare. Megjithatë, në krye të kësaj liste gjendet edhe fshati piktoresk Lesoeci. Ky fshat gjendet dy kilometra larg Stenjes, ndërsa deri aty arrihet përmes një rruge të asfaltuar mirë. Gjendet rrëzë malit Galiçica dhe fshihet nga hajdutët dhe qëllimkqinjët që në kohën e mbretit Samul. Vendndodhja sqaron krijimin e fshatit, ndërsa koha më e re flet për ç'popullimin e tij. Megjithatë, në këtë fshat ka pasur dy

banorë autokton, ndërsa në këtë rast do t'ua përmend Robinson Boshkon, i njohur ndryshe dhe si vëllai i tregtarit të njohur Zhviko nga „Prespa Teksi“. Shtëpiza e tij gjendet në maje të fshatit, në mëhallën e epërme dhe është e ngjitur me drunjtë e pyllit. Është aq e fshehtë sikur pronari i saj, deri sa nuk shiqoni në të dhe nuk e dëgjoni çudibërësin modern nga Lesoeci. Njihemi gati njëzet vjet por asnjëherë nuk jemi dëgjuar pa marrë parasysh se fshatin e vizitoja i vetëm apo me ndonjë të huaj, rregullisht e vizitoja të vetmuarin nga Lesoeci. Edhe kësaj vere, u nisa përpjetë ndërsa kur Dimushit i sqarova qëllimin që kam, më shtangu me një fjalë të vetme, duke më thënë: "Vëlla, Boshku ndërroi jetë para ca muajsh". Korona e mallkuar, si arriti deri te ky vend i jashtëzakonshëm në malin Galiçica. Tashmë nuk dua të shkoj në ato anë përplot me blerim dhe qetësi, që vetëm mund të degjohen dhe shijohen. Në rast se për çfardo arsye ia mësyeni Prespës, me bindje të plotë ua them se në çdo vend do të jeni ngrohtësisht i mirëpritur. Kujdesi dhe mikëpritja e resnjanëve, nuk ka pandan në Ballkan, ashtu siç nuk ka asnjë tjetër si Galiçica dhe ujërat tirkize të "Detit të Prespës".

Mile Radenkoviç

Pavle Paja Jovanović

Tregim realist i historisë së popullit serb

Pavle Paja Jovičević lindi në Vršac në vitin 1859 në një familje të një fotografi autoritativ në qytet, e duke u nisur nga ky fakt, nuk është ndonjë befasi që ai që nga fëmijëria e hershme, ka shfaqur interesim për fotografinë dhe artin. Pas vete lë një opus të pasur të rreth 1099 veprave dhe falë kësaj, e sidomos falë veprave me tematikë specifike të jetës së përditshme të njeriut të zakonshëm, si dhe tregimet historike, kanë pasur ndikim të madh në ngritjen e nivelit të kulturës së përgjithshme dhe arsimit të popullit serb. Megjithatë, regjistrimi në Akademinë e Arteve në Vjenë nuk ka qenë i lehtë. Për faktin se nuk e kishte përfunduar shkollën e mesme dhe ka qenë në një moshë të papërshtatshme, nga ai është kërkuar që paraprakisht ta përfundojë shkollën e mesme dhe të ndjek shkollën për vizatim te profesori Mihollac. Mbështetja e profesorit, por edhe puna këmbëngulëse dhe përkushtimi i Pajës, e bëjnë atë shumë shpejt nxënësin më të mirë në këtë shkollë. Në prill të vitit 1877, ai paraqitet në konkursin për praninë në Akademinë e Arteve në Vjenë, në degën e pikurës së përgjithshme, ndërsa nga

Pavle Paja Jovičević është njëri ndër përfaqësuesit më të njohur të realizmit akademik të historisë së artit serb. Veprat e tij më të njohura janë: "Malaziasia e plagosur", "Lufta me shpata", "Lahutësi", "Zbukurimi i nuses", "Në pritë", "Arbanasi", "Arnauti me çubukë", "Tradhëtari", "Lufta me zogjtë", kompozimet historike "Emigrimi i madh i serbëve", "Beteja në malin Teutoburg", si dhe një numër i madh i portretëve të disa personave të njohur

tetori i atij viti është edhe student i rregullt i kësaj akademie në klasën e piktorit dhe pedagogut të njohur, Kristian Gripenkerl. Studimet e rregullta në pikturë i përfundon për tre vjet, ndërsa më pas arsimimin e tij e vazhdon te profesori i njejtë, për specializim të pikturës së historisë. Si student në Akademinë e Arteve të Vjenës, i nxitur nga kureshtja personale, por edhe me propozim të profesorit, pothuajse çdo pushim e shfrytëzon për të udhëtuar në Ballkan, sidomos në Mal të Zinë bregdet, në Shqipëri, në Bosnje e Hercegovinë dhe në Serbinë jugore dhe lindore. Në këto vende, ai bën skica dhe studime dhe orvatet që t'a ndjejë atmosferën e jetës së përditshme të njerëzve, veset dhe zakonet e tyre në mënyrë sa më të drejtpërdrejtë që është e mundur. Ai në mënyrë të detajuar skicon pejsazhe, fytyra, kostume, armë, ku më vonë gjatë kthimit në Vjenë i përdorë si bazë për përpunimin e pikturave të tij. Në këtë mënyrë i ka krijuar edhe veprat e tij të para si: “Lufta me shpata”, “Lahutësi”, “Zbukurimi i nuses”, “Në pritë”, “Arbanasi”, “Arnauti me çubukë”, “Tradhëtari”, “Lufta me

zogjtë”. Për shkak të interesit të madh për ngjarjet në Ballkan gjatë asaj periudhe, pikturat e Jovanoviçit kanë ngjallur interesim të madh në Europë, kështu që mirënjohjen e parë ai e merr në vitin 1882, deri sa gjithnjë ka qenë për studime në Vjenë, për pikturën “Malaziasit i lënuar”. Piktura ka qenë e ekspozuar në ekspozitën vjetore të Akademisë, dhe për këtë pikturë, ai e merr çmimin e parë dhe përfiton bursën mbretërore. Vitin e ardhshëm ai lidh kontratë dhjetë vjeçare me galeristin e njohur Volisin për Galerinë Franceze në Londër, dhe në fund të vitit 1883, transferohet në Londër ku vazhdon jetën dhe veprën e tij. Që nga viti 1885 fillon një epokë e re në punën e Paja Jovanoviçit, në të cilën ai më së shumti i përkushtohet krijimit të kompozicioneve historike (sipas shumicës, dhjetë vitet më të rëndësishme të veprimtarisë së tij) Që nga ajo periudhë daton edhe piktura më e njohur e Paja Jovanoviçit “Migrimi i madh i serbëve”, e cila është pikturuar në katër versione të ndryshme dhe e cila për shkak të disa mosmarrëveshjeve

politike me porositësin, patriarkun Gorgji Brankoviç, nuk ka qenë e ekspozuar në Ekspozitën e Mileniumit në Budapest. Pas kësaj, Paja Jovanoviç punon edhe kompozicione tjera historike si: “Beteja në malin Teutoborg” për të cilën e merr çmimin e Rajelit pranë Akademisë së Vjenës, ndërsa më vonë fiton edhe medaljen e argjendtë në ekspozitën botërore në Sent Luis. Ai merr porosi që të pikturojë pikturë me temë: “Martesa e vojvodës Ferija IV me Elizabetën nga Habsburgu” pikturë të cilën e pikturon në stilin pointillist, duke ndjekur trendet aktuale të pikturës, gjë që nuk i ka pëlqyer princit Ferdinand nga Habsburgu dhe në këtë mënyrë piktura është ndaluar, që në fund vendin e saj ta gjejë në galerinë e Dubrovnikut. Përpos këtyre veprave grandioze skenike, Paja Jovanoviç pikturon edhe një numër të madh portretesh që zënë vend të rëndësishëm në opusin e tij prej piktori.. Paja Jovanoviç ka vdekur më 30 nëntor të vitit 1957 në Vjenë, Mbetjet e tij mortore janë dërguar në Beograd. Trajçe Çatmov

„Thirrje për spiunim“

Drejtorja e Operacioneve Speciale – ky është emri i trupit që Britania e Madhe e formoi në vitin 1940, që kur Franca fqinje bie nën pushtimin nazist dhe trupin e mban në fshehtësi të plotë sepse kjo organizatë prodhon njerëz jashtëzakonisht të guximshëm na të cilët varet fati i vendit ishullor. Nën dëshprim dhe në mungesë të ideve për t'u përballur me Gjermaninë e cila pamëshirshëm “shkel” në kontinentin europian, kjo drejtori, gjegjësisht “Sekcioni F”, duhet të shmang të gjitha të panjohurat për atë se çfarë ndodhë në anën tjetër të kanalit :a Mansh. Agjentët e drejtorisë kanë ndikim potencial për të ndryshuar rrjedhën e luftës, sepse ata ia dalin dhe arrinë deri të arma më e fuqishme që një palë e përfshirë në konflikt mund ta posedojë – informata. Njerëzit për të cilët flasim në fakt janë gra. Britania vendosë që pikërisht të mbështetet në shkathtësitë dhe aftësitë e tyre për të lëvizur lehtë dhe pa u hetuar, duke dërgaur

informata në anën tjetër të kanalit La Mansh, të jenë “sy e veshë” i ushtarëve britanik, të përgatitin diversione, sabotime dhe të organizojnë dhe të nxisin rezistencën lokale antifashiste. Njëra ndër këto agjente – spiune, zë vend të veçantë në mesin e tyre, pikërisht për shkak të shkathtësive dhe kontributit të saj – e reja Virxhinia Holl. “Thirrje për spiunim” është tregim për tre gratë fatet e të cilave gërshetohen nëpërmjet këtij profesioni të rrezikshëm dhe nën ombrellën e organizatës, tre gra me qëllim të përbashkët, por me motive dhe caqe të ndryshme.

Agjentet e „Sekcionit F“

Njerëzit lehtësisht mund t'i vendosin burrat në kontekstin e luftës dhe në çfardo roli në të njejtën, por gratë shpesh herë në luftë vizuelizohen në rolin e viktimës. Njësia e spiuneve e thyen pikërisht këtë stereotip. Vera Atkins është e regrutuara kryesore e Drejtorisë për Operacione Speciale, sespe

ajo mund të detektojë atë që këto gra i bënë spiune të jashtëzakonshme, ndërsa ajo është hovi i tyre për të dëshmuar diçka dhe të arrijë diçka që do të mbahet mend. Virxhinia Holl jeton një jetë me pengesa, por veçoritë e saj fizike – këmbë e amputuar e cila është pasojë e fatkeqësisë gjatë gjahut kur ka qenë fëmijë, nuk i pengon vetëm përpos në domenin fizik. Kjo është pengesë për Virxhinian edhe për t'u bërë diplomate edhe pse i posedon të gjitha kualifikimet për këtë. E anashkaluar nga bota e diplomacisë, Virxhinias i vijnë pesë minutat e saj, pikërisht falë Atkinsit, e cila do t'a dërgojë në tokën e një vendi tjetër, por në vend si diplomate, ajo do të ketë rolin e spiunes. Edhe përkundër të gjithëve që e vërejnë pengesën e Hollit, Atkinsi sheh potencialet e saj. Holl ia del që të bëjë ndryshim të madhme anë të aftësive të saj të jashtëzakonshme dhe në këtë mënyrë të jetë një mbështetje e rëndësishme e forcave aleate, gjë që menjëherë kalon në

majën e caqeve më të dëshiruara dhe bëhet therrë në sy për Klaus Barbin, kokën e Gestapos në Francën Jugore. Përgjatë stërvitjes për tu bërë spiune aleate, Virxhinia një kohë të shkurtër e kalon në të njëjtën dhomë me Nur Kan, një muslimane e njohur nën emrin e koduar si Medelin. Një vajzë fisnike, e bija e një pacifisti indus i cili ka emigruar në kontinentin evropian, Nur dëshiron që t'a ndryshojë fotografinë prej emigrantesh dhe të demonstrojë barazi me qytetarët britanik, përmes një akti heroik dhe kontributit personal në luftë edhe pse me vet përfshirjen në luftë ajo duhet t'i shkelë qëndrimet pacifiste me të cilat është rritur. Aftësitë telegrafike të saj, tejkalojnë aftësitë e kolegëve të saj dhe për këtë shkak kjo telegrafiste fiton mundësinë për t'u dëshmuar dhe të bëhet në këtë mënyrë pjesë e "Sekcionit F". Edhe pse stërvitja e saj ende nuk ka përfunduar dhe ajo ende nuk është e gatshme të ballafaqohet dhe të gjendet në ambientin e vrazhdë të Francës së okupuar, mungesa e informacioneve dhe rreziku i cili l kanoset, është një thirrje më se e nevojshme që të gjitha resurset e mundshme njerëzore të dërgohen në terren.

Profesion i ri tejet i rrezikshëm

Reziqet në terren vijnë nga disa anë. Nga një anë, ato duhet ta fshehin identitetin e tyre para nazistëve dhe të prezantojnë tregime të rrejshme dhe konzistente në mënyrë që të mos zbulohen, përderisa njëkohësisht duhet të sigurojnë logjistikë për agjentët, të organizojnë diversione dhe sabotime, por edhe të kenë një vlerësim të saktë se kujt duhet besuar, e kujt jo. Në mesin e popullit francez kemi shumë nga ata që kanë dëshirë për të rezistuar, por kemi edhe shumë tradhëtarë dhe bashkëpunëtorë të okupatorit, përfitues të luftës të cilët në këmbim të parave janë të gatshëm të japin informata dhe të poshtërojnë dinjitetin e tyre me gjakun e njerëzve të pafajshëm, si dhe agjentë të dyfishtë. Secili vendim se a

duhet besuar dikujt apo jo paraqet rrezik që mund të kushtojë shtrenjtë. Vera Atkins është tejet e sinqertë me vajzat e trajnuara duke thënë se gjasat për t'u kthyer në shtëpi janë të pjesërishme, duke i paralajmëruar për rrezikshmërinë e profesionit të tyre si dhe faktin se në momentin që do të shkelin tokën franceze – ata do të jenë në mëshirë të fatit.

Por, kush është Vera Atkins? Ajo është një hebreje me prejardhje rumune e cila

ka migruar në Londër. Për të, kjo luftë ka një komponentë personale, sidomos kur kupton për fatin e hebrejëve të Francës. Deri sa Britania e Madhe është në dyshim se a duhet t'i jep nënshtetësi, asaj i kanoset rrezik real të deportohet në vendlindjen e saj në Rumani, vend bashkëpunëtor ky i Aleancës dhe ku me siguri se do të jetë e ekzekutuar, në rast se kthehet. Për këtë shkak, ajo është e detyruar të vë ultimatum. Në aspektin e karaktereve, Atkins dhe Holl karakterizohen me vendosmëri, autoritativitet dhe dominim në mesin e botës mashkullore, përderisa Nur është e frikësuar dhe e pasigurtë dhe trajnimi i saj i jashtëm është evident si një lëshim në veprimet e saja naëve, edhe pse cilësitë e saj janë të padiskutueshme. Mungesa e mbështetjes dhe logjistikës, si dhe gabimet e atyre që e kanë dërguar në terren, do të sjellin një

fund tragjik. Megjithatë të tre vajzat kanë një kontribut të jashtëzakonshëm për operacionet e aleatëve edhe pse formimi i kësaj njësie është një hap dëshprues e Uinston Çerçillit për të shuar invazionin nazist kundrejt vendit të tij, atë që e kanë arritur me të vërtetë e arsyejon vlerën dhe ekzistimin e saj.

Film „nga gratë për gratë“

Ky është film për punët e jashtëzakonshme

që tre gra guximtare kanë arritur t'i bëjnë në periudhat më të errëta të Luftës së Dytë Botërore, kur bota mezi se ka mundur të shohë në hijen e territoreve të okupuara dhe të kutojë se çfarë po ndodh në të vërtetë. I tërë fokusi është në rolet që formojnë fabulën, të mbushura me një kontekst solid nga aspekti historik dhe ai personal, pa detaje të panevojshme apo pa ndryshuar esencën – heroizmin e agjenteve sekerete të Drejtorisë për Operacione Speciale të Britanisë së Madhe. Sara Megan Thomas so vetëm që paraqitet në rolin kryesor të Virxhinia Hollit, por ajo poashtu është

edhe autore e skenarit dhe është producente e këtij filmi. Në fakt, në qoftë se e shohim listën e kontribuesve të këtij filmi, mund lirisht të thuhet se ky film është film "nga gratë për gratë". Ashtu si edhe shumë filma të tjerë ushtarak për të cilët kemi shkruar, edhe filmi në fjalë është bazuar në ngjarje të vërtetë duke i nderuar këto heroina. Edhe pas periudhës së luftës, Holl ka mbetur besnike ndaj këtij profesioni duke qenë gruaja e prë në agjencionin e posaformuar amerikan CIA, përderisa Atkins i përkushtohet hulumtimit të fatit të të gjithë agjentëve të zhdukur të dërguar në mision në Francë dhe këtë ia del të vërtetojë për pothuajse të gjithë 118 agjentët, përveç se për njërin prej tyre. Edhe pse për trion Atkins, Holl dhe Kan është folur dhe është shkruar shumë pak, veprat e tyre dëshmojnë madhështinë e tyre.

Elena Gjorgjievska

Regjia: Lydia Dean Pilcher

Rolet: Stana Katic, Sarah Megan Thomas, Radhika Apte, Linus Roache, Rossif Sutherland

Skenari: Sarah Megan Thomas

Montazhi: Paul Tothill

Kinematografia: Robby Baumgartner

Muzika: Lillie Rebecca McDonough

Vendi: SHBA

Viti: 2019

Kohëzgjatja: 123 minuta

Çmimet: Çmimi i publikut në „Ehistler Film Festiva“, çmimi i „Edinburgh Film Festival“

Ujëvara e Korabit – ujëvara më e lartë e Ballkanit

Mali i Korabit paraqet pasuri të ujërrjedhave sipërfaqësore – lumenjëve përruave të cilat rrjedhin në lumen Radika dhe në Drinin e Zi. Ato kanë tri rrjedha të pandalshme nëpër kanionet dhe lugina, shpesh duke formuar ujëra shumë të shpejta dhe ujëvara. Ujëvara e Korabit gjendet në rrjedhën e sipërme të Lumit të Thellë në malin Korab. Deri në pikënisje për ujëvarën e Korabit arrihet përmes rrugës së asfaltuar deri te ura, aty ku ndahet rruga në mes të f. Nistrovë dhe Ribnicë. Deri në fshatin Ribnicë arrihet edhe përmes rrugës së paasfaltuar, me automjet të lehtë të terrenin apo me minibus. Rruga deri në fshatin Bibaj është shumë e keqe, ndërsa deri në këtë fshat mund të arrijmë vetëm me automjet të terrenit me ngasje tejet të kujdesshme. Shtegu i rruges shpien drejt një pylli (me drunjë ahu), mbi luginën e Lumit të Thellë, që gjenden nën lartësitë e Ribeniçka

Skallës dhe Kabashit. Njëri shteg shpien përmes fshatit Ribnicë, ndërsa tjetri përmes fshatit Bibaj. Me 130 matrat e saj ujëvara e Korabit është ujëvara më e lartë në Ballkan, sidomos gjatë muajve të stinës së pranverës, për shkak të shkrires së borës në anën lindore të majës Korabi i Vogël (nën Derën e Vogël të Korabit). Intenzitetet më të lartë ka kah fundi i muajit maj dhe kah fillimi i qershorit, ndërsa më pas gjatë verës humb fuqinë e saj. Kah fundi i stinës së verës dhe fillimi i vjeshtës, uji vetëm sa rrëshqet nëpër shkëmbinj, në këtë mënyrë duke u tharrë tërësisht, ndërsa gjatë stinës së dimrit, ajo tërësisht është e ngrirë. Qasja më e mirë dhe më e lehtë deri te ujëvara e Korabit është përmes luginës së Lumit të Thellë Pamja është e jashtëzakonshme në rast se gjendeni në ndonjërin nga shpatet përreth. Varësisht sezonit dhe ujit të burimit, ujëvara

varion për nga lartësia intenziteti. Numrat variojnë nga 70 deri në 138 metra lartësi. Pika më e lartë e ujëvarës së Korabit gjendet në një lartësi mbidetare prej rreth 2050 metrave, ndërsa pika më e ulët gjendet në një lartësi mbidetare prej rreth 1950 metrash. Për përjetime të paharruara preferohet që ujëvara të vizitohet gjatë muajve maj apo qershor, për të bërë një vizitë njëditore edhe natyrës së bukur. Shtegu është i markuar, 70% me pyja dhe 30% të tjera me kullota, por ofron një panoramë magjepsëse. Një bukuri të rrallë kanë edhe liqenet glaciale. Mali Korab zbukuruhet edhe nga tetë liqene të përhershme, ndërsa më i madhi në mesin e tyre është Liqeni i Korabit i cili gjendet në 2470 metra lartësi mbidetare dhe paraqet një margaritar malor për Maqedoninë. Në malin Korab ka 52 maja që ngriten në mbi 2.000 metra lartësi.

Kristina Ilievska

